EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 26.2.2020
SWD(2020) 526 final

ARBETSDOKUMENT FRÅN KOMMISSIONENS AVDELNINGAR

Landsrapport Sverige 2020

Följedokument till

MEDDELANDET FRÅN KOMMISSIONEN TILL EUROPAPARLAMENTET, EUROPEISKA RÅDET, RÅDET, EUROPEISKA CENTRALBANKEN OCH EUROGRUPPEN

Europeiska planeringsterminen 2020: Bedömning av framstegen med strukturreformer, förebyggande och korrigering av makroekonomiska obalanser samt resultatet av de fördjupade granskningarna enligt förordning (EU) nr 1176/201

{COM(2020) 150 final}

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning 4

1. Ekonomisk situation och framtidsutsikter 8

2. Framsteg med de landsspecifika rekommendationerna 18

3. Sammanfattning av de viktigaste slutsatserna av den fördjupade granskningen inom förfarandet vid makroekonomiska obalanser 22

4. Reformprioriteringar 27

4,1. Offentliga finanser och beskattning 27
4,2. Den finansiella sektorn 30
4,3. Arbetsmarknad, utbildning och socialpolitik 41
4.4. Konkurrenskraft, reformer och investeringar 50
4,5. Miljöhållbarhet 62

Bilaga A: Översikt 67

Bilaga B: Skuldhållbarhetsanalys och offentligfinansiella risker 71

Bilaga C: Standardtabeller 72

Bilaga D: Investeringsriktlinjer för Fonden för en rättvis omställning 2021–2027 för Sverige 79

Bilaga E: E. Framsteg mot målen för hållbar utveckling 81

Källor 86

TABELLER

Tabell 1.1: **Ekonomiska och finansiella nyckelindikatorer – Sverige** 16
Tabell 2.1: **Sammanfattning av bedömningarna av de landsspecifika rekommendationerna (*)** 20
Tabell 3.1: **Bedömningsschema för förfarandet vid makroekonomiska obalanser (*) – Sverige 2019** 25
Tabell 4.2.1: **Indikatorer på finansiell sundhet (1)** 31
Tabell 4.4.1: **Bidrag till produktivitetsökningen i företagssektorn** 51
Tabell C.1: **Finansmarknadsindikatorer** 72
Tabell C.2: **Huvudindikatorer i den sociala resultattavlan** 73

Tabell C.3: **Arbetsmarknadsindikatorer och utbildningsindikatorer** 74
Tabell C.4: **Indikatorer för social delaktighet och hälsa** 75
Tabell C.5: **Resultat- och policyindikatorer för produktmarknaden** 76
Tabell C.6: **Grön tillväxt** 77

DIAGRAM

Diagram 1.1: **Produktionsgap, tillväxt i BNP i fasta priser och tillväxtkomponenter (1) (2)** 11
Diagram 1.2: **Bidrag till potentiell tillväxt (1)** 12
Diagram 1.3: **Andel anställda i yrken med krav på kortare utbildning eller introduktion, andra kvartalet 2019** 13
Diagram 1.4: **Fördelning av enhetsarbetskostnadens förändringstakt** 14
Diagram 1.5: **Arbetsproduktivitet och löneökningar, 2011–2017** 14
Diagram 1.6: **Finansiell nettoutlandsställning per sektor** 15
Diagram 2.1: **Samlat flerårigt genomförande 2011–2019 av landsspecifika rekommendationer utfärdade (1) (2) (3)** 18
Diagram 4.1.1: **Index över de svenska finanspolitiska reglerna och bruttostatsskulden** 27
Diagram 4.2.1: **Kärnprimärkapitalrelationer (%)** 30
Diagram 4.2.2: **Bostadspriser per marknadssegment (nominellt)** 33
Diagram 4.2.3: **Skattade värderingsgap för bostadspriser på basis av olika indikatorer (1) (2) (3)** 34
Diagram 4.2.4: **Nybyggnation och beräknat behov** 35
Diagram 4.2.5: **Hushållens boende efter typ** 36
Diagram 4.2.6: **Typ av innehav och vakansgrad** 36
Diagram 4.2.7: **Utvecklingen för hushållens skuldsättning (indexerat, 2005=100)** 37
Diagram 4.2.8: **Bolånens löptider och räntor** 38
Diagram 4.2.9: **Hushållens sparkvot, justerad för nettopensionssparande och investeringar** 40
Diagram 4.2.10: **De icke-finansiella bolagens soliditet** 40
Diagram 4.3.1: **Sysselsättningsgrad utifrån födelseland (20–64 år)** 42
Diagram 4.3.2: **Sysselsättningsgrad efter medborgarskap** 43
Diagram 4.3.3: **Risk för fattigdom eller social utestängning och dess olika inslag (fattigdomsrisk, allvarlig materiell fattigdom och mycket låg arbetsintensitet)** 46
Diagram 4.4.1: **Arbetsproduktiviteten i bolagssektorn i kronor per arbetad timme** 50
Diagram 4.4.2: **Arbetsproduktiviteten och antal arbetade timmar per näringsgren mellan 2001 och 2018 – förändring mellan 2001 och 2018 (1)** 50
Diagram 4.4.3: **Investeringarnas andel av BNP efter institutionell sektor – EU-28 och Sverige** 53
Diagram 4.4.4: **Investeringar i immateriella anläggningstillgångar** 55
Diagram 4.4.5: **Nyföretagande** 61
Diagram 4.5.1: **De tio EU-länder som hade lägst växthusgasutsläpp under 2017** 62
Diagram 4.5.2: **Växthusgasutsläpp, koldioxidskatter och ekonomisk tillväxt** 62
Diagram 4.5.3: **Andelen förnybar energi i den slutliga energianvändningen, 2017** 62
Diagram 4.5.4: **Slutlig energianvändning (Mtoe (1))** 63

Diagram 4.5.5: **Koldioxidutsläpp/bruttoförädlingsvärde (g/SEK)** 63

RUTOR

Ruta 2.1: **EU-fonder och EU-program för att hantera strukturutmaningar och främja tillväxt och konkurrenskraft i Sverige** 21
Ruta 4.3.2: **Övervakning av resultaten mot bakgrund av den europeiska pelaren för sociala rättigheter** 44
Ruta 4.4.3: **Arbetsproduktivitetsutvecklingen** 54
Ruta 4.4.4: **Investeringsutmaningar och reformer i Sverige** 58
Ruta 4.5.5: **Initiativet Fossilfritt Sverige** 66

SAMMANFATTNING

På senare år har den svenska ekonomin presterat väl, men de dämpade tillväxtutsikterna på medellång sikt kräver ytterligare strukturreformer. Den ihållande bostadsbristen är resultatet av den demografiska utvecklingen, ett otillräckligt bostadsbyggande och ett ineffektivt utnyttjande av det befintliga bostadsbeståndet. Reformer av hyresmarknaden och stöd till byggande, särskilt i tätorterna, kan lindra denna brist och bidra till rörlighet och flexibilitet på arbetsmarknaden. Skatteincitament som gynnar bostadsägande och bolån bidrar till hushållens höga skuldsättning och till de höga bostadspriserna. På arbetsmarknaden är integrationen av invandrare från länder utanför EU fortfarande en stor utmaning. Samtidigt råder det brist på högkvalificerad arbetskraft och produktivitetstillväxten har på senare tid avstannat. Om reformarbetet kunde ta ny fart, t.ex. genom att man går vidare med den omfattande skattereform som aviserats, skulle dessa problem kunna åtgärdas och svensk ekonomi bli mer motståndskraftig, samtidigt som det skulle minska riskerna för obalanser ([1]).

Den ekonomiska tillväxten är fortsatt positiv men väntas sakta in. Enligt kommissionens höstprognos 2019 ökade BNP i fasta priser med 2,2 % under 2018 och beräknas ha minskat till 1,2 % under 2019. Med vikande inhemsk efterfrågan och i synnerhet svagare investeringar och en avmattad global ekonomi väntas den ekonomiska aktiviteten förbli dämpad. Tillväxten i BNP i fasta priser väntas ligga kvar strax över 1 % under prognosperioden. På lång sikt bör den potentiella tillväxten ligga kvar under de nivåer som rådde före krisen, eftersom produktivitetstillväxten väntas att bli låg.

Sverige har haft en hög tillväxt, samtidigt som utsläppen av växthusgaser har minskat. Under perioden 1990–2017 minskade Sveriges växthusgasutsläpp med 26 %, samtidigt som BNP per capita ökade med 54 %. Detta beror delvis på det betydande pris på koldioxidutsläpp som infördes i början av 1990-talet. **Exporttakten är fortfarande hög men förväntas avta.** Exporttillväxten, särskilt i fråga om tjänster, var stark under 2019. En långsammare importökning på grund av svag inhemsk efterfrågan har lett till ett ökat bytesbalansöverskott. Exporten av varor och tjänster kommer sannolikt att öka i mer blygsam takt, med ungefär 2 %, under 2020–2021 i ett läge med handelsspänningar och långsammare tillväxt i Sveriges viktigaste handelspartner. Prognoserna tyder på att bytesbalansöverskottet kommer att stiga till över 4 % av BNP.

Arbetsmarknaden har börjat försvagas, om än från höga sysselsättningsnivåer. Sverige har en av de högsta sysselsättningsgraderna i EU (82,4 % 2018). Enligt kommissionens höstprognos 2019 kommer arbetslösheten dock att stiga från 6,3 % 2018 till 7,2 % under 2021. Arbetskraftsbristen och kompetensglappet, som innebär att de lediga jobben och de arbetslösas kompetens inte matchar varandra, kommer dock att kvarstå, särskilt för högkvalificerade jobb. Den ekonomiska avmattningen gör att lågutbildade, särskilt invandrare från länder utanför EU, har särskilt svårt att hitta arbete. Långtidsarbetslösheten kommer därför att öka, om än från låga nivåer.

Trots ett begränsat inflationstryck håller penningpolitiken på att normaliseras, och den offentligfinansiella ställningen är stark. Under många år har den låga inflationen bidragit till en ackommoderande penningpolitik. Trots att inflationen håller sig under Riksbankens mål på 2 %, höjde banken styrräntan ytterligare, till 0 %, i slutet av december 2019. Saldot i de offentliga finanserna, som alltjämt uppvisar ett överskott, väntas sjunka från 0,8 % av BNP 2018 till 0,1 % av BNP 2021. Tack vare en försiktig finanspolitik förväntas den offentliga skulden fortsätta att sjunka till 32 % av BNP 2021.

De totala investeringsnivåerna är höga. Investeringarna i bostäder och utrustning minskar på grund av den inbromsande ekonomin. Investeringar i FoU, hållbara transporter samt i utbildning och kompetens har bibehållits, för att

([1]) I den här rapporten bedöms Sveriges ekonomi mot bakgrund av kommissionens årliga strategi för hållbar tillväxt, som lades fram den 17 december 2019. Där presenterade kommissionen en ny strategi för hur både de kortsiktiga ekonomiska utmaningarna och ekonomins långsiktiga utmaningar kan hanteras. Denna nya ekonomisk agenda för konkurrenskraftig hållbarhet bygger på fyra principer: miljömässig hållbarhet, produktivitetsvinster, rättvisa och makroekonomisk stabilitet. Vid samma tillfälle offentliggjorde kommissionen rapporten om förvarningsmekanismen och i och med den inleddes den nionde omgången av förfarandet vid makroekonomiska obalanser. I rapporten konstateras att Sverige borde bli föremål för en fördjupad granskning, vilken nu presenteras i den här rapporten.

tillgodose de fortsatta investeringsbehoven på dessa områden.

Sverige har gjort vissa ([2]) framsteg med att genomföra de landsspecifika rekommendationerna från 2019.

Avsevärda framsteg har gjorts på följande områden:

- Sverige har fortsatt att investera i hållbara transporter (se avsnitt 4.4).

Vissa framsteg har gjorts på följande områden:

- Med sin budget för 2020 fokuserade Sverige på en investeringsrelaterad ekonomisk politik för utbildning och kompetensutveckling samt forskning och innovation (se avsnitten 4.1 och 4.4).

- Sverige har stiftat nya lagar för att stärka regelverket för bekämpning av penningtvätt. Man har även börjat åtgärda bristerna i efterlevnadskontrollen (se avsnitt 4.2).

Begränsade framsteg har gjorts på följande områden:

Stimulans av bostadsbyggandet, framför allt genom ett investeringsstöd för att bygga bostäder (se avsnitt 4.2).

Inga framsteg har gjorts på följande områden:

- Inga framsteg har gjorts i arbetet med att reformera den förmånliga beskattningen av bolån och bostadsägande, flexibiliteten på hyresmarknaden och översynen av kapitalvinstbeskattningen (se avsnitt 4.2).

Sverige uppvisar mycket goda resultat när det gäller den sociala resultattavlan i den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Sysselsättningsgraden är bland de högsta i EU, och sysselsättningsklyftan mellan könen bland de lägsta. Befolkningens digitala kompetens är mycket hög. De på det hela taget goda resultaten återspeglar Sveriges väl utvecklade välfärdsmodell med en stark dialog mellan fackföreningar och arbetsgivare. Den ökande andelen unga med högst grundskoleutbildning är emellertid en källa till oro. Dessutom ökar inkomstskillnaderna, om än från en relativt låg nivå.

Vad gäller framstegen mot de nationella målen inom ramen för Europa 2020-strategin, har Sverige nått sina mål för sysselsättningsgraden, utsläppen av växthusgaser, andelen förnybar energi, andelen personer med eftergymnasial utbildning och fattigdomsrisken. Områden där målen ännu inte har nåtts är andelen unga med högst grundskoleutbildning, energieffektivitet och FoU.

Sverige hör till de EU-länder som uppvisar bäst resultat i fråga om ”God hälsa och välbefinnande” (mål 3 för hållbar utveckling), medan resultaten har försämrats den senaste tiden när det gäller ”Minskad ojämlikhet” (mål 10 för hållbar utveckling), om än från höga nivåer ([3]).

Nedan återges de centrala slutsatserna av den fördjupade granskningen i denna rapport och vilka politiska utmaningar som följer av dessa.

- **Banksektorn är motståndskraftig, men kan vara sårbar för plötsliga förändringar av det ekonomiska läget och finansieringsvillkoren.** Bankernas lönsamhet har varit bland de högsta i EU på grund den låga andelen nödlidande lån, hög kostnadseffektivitet och låga finansieringskostnader. Bankerna är dock beroende av kapitalmarknadsfinansiering, vilket utsätter dem för risker för likviditetsbrist och ändrade räntevillkor. De har dessutom en betydande exponering mot bolån och kommersiella fastigheter. Om de höga bostadspriserna plötsligt skulle sjunka, i kombination med en allmän försämring av det ekonomiska läget och finansieringsvillkoren, kan dessa strukturella särdrag få negativa konsekvenser för den svenska ekonomin och

([2]) Information om framsteg och åtgärder enligt råden i de olika delarna i de landspecifika rekommendationerna presenteras i översiktstabellen i bilagan.

([3]) Så långt den rättsliga grunden för den europeiska planeringsterminen medger kan terminen fungera som drivkraft för nationell ekonomisk politik och sysselsättningspolitik, så att FN:s mål för hållbar utveckling kan uppnås. Detta sker genom övervakning av framstegen och en närmare samordning av de nationella insatserna. Den här rapporten innehåller en förstärkt analys och kontroll av målen för hållbar utveckling. En ny bilaga (bilaga E) innehåller en statistisk bedömning av trender i förhållande till FN-målen i Sverige de senaste fem åren utifrån Eurostats EU-indikator för dessa mål.

den nordiska regionen, där de svenska bankerna är verksamma.

- **Hushållens skuldsättning som andel av BNP har stabiliserats på höga nivåer.** Hushållens skuldsättning ökade med 6,1 % 2018 och uppgick till omkring 88 % av BNP och 176 % av den disponibla inkomsten, vilket är en av de högsta nivåerna i EU. Detta beror främst på högre bolånevolym med koppling till de höga bostadspriserna i kombination med strukturella snedvridningar som gynnar bolånefinansierade bostadsköp. Sverige har vidtagit flera makrotillsynsåtgärder på senare år, bland annat skärpta amorteringskrav sedan mars 2018 för bolånetagare med hög skuldsättning i förhållande till inkomsten, och beslutet att höja den kontracykliska kapitalbufferten för banker i september 2019. De politiska åtgärder som hittills vidtagits verkar dock ha haft en begränsad inverkan på bolånetillväxten.

- **Bostadspriserna sjönk i slutet av 2017, men har börjat stiga igen och värderingarna är fortfarande mycket höga.** Grundläggande problem är bl.a. skatteincitament som gynnar bostadsägande och bolån samt förmånliga kreditvillkor i kombination med amorteringskrav som fortfarande är relativt låga. Nybyggnationen håller inte jämna steg med bostadsbehovet, särskilt inte i fråga om boende till rimlig kostnad i större städer där efterfrågan ökar. Detta är en brist som beror på strukturell ineffektivitet, t.ex. begränsad konkurrens inom byggsektorn. Bostadsbeståndet utnyttjas inte heller effektivt. På hyresmarknaden skapar hyror under marknadsvärdet inlåsningseffekter och utestängningseffekter, och vakansgraden har sjunkit till i princip noll. På marknaden för ägarbebodda bostäder motverkas bostadsägarnas rörlighet av kapitalvinstbeskattningen. Bostadsbristen försämrar människors möjligheter att flytta för att ta ett nytt arbete, vilket bidrar till arbetskraftsbristen. Detta kan också öka ojämlikheten mellan generationerna.

Hushållens höga skuldsättning och bankernas exponering mot fastigheter utgör en risk för den makroekonomiska stabiliteten. Trots gradvisa politiska åtgärder fortsätter bolåneskulderna att öka. Eftersom bostadsmarknaden fortfarande förefaller något övervärderad, leder den höga skuldsättningen till en risk för en oordnad korrigering. Detta kan få negativa följder för ekonomin och potentiellt också för banksektorn.

I denna landsrapport analyseras även andra viktiga strukturella problem som pekar på särskilda utmaningar som svensk ekonomi står inför:

- **Anklagelser om penningtvätt är fortfarande en källa till oro och har påverkat de svenska bankernas anseende.** Ny lagstiftning har dock trätt i kraft och åtgärder vidtagits för att förbättra samordningen av verkställighetsåtgärderna inom regelverket för bekämpning av penningtvätt. Dessutom har enskilda myndigheter fått ökade resurser för att stärka bekämpningen av penningtvätt. Det återstår fortfarande att utvärdera dessa åtgärder som ännu inte gett resultat.

- **Trots år av ekonomisk tillväxt har vissa grupper av befolkningen svårt att få arbete.** Sverige är ett av de EU-länder som har högst sysselsättning och lägst långtidsarbetslöshet. Ändå kvarstår utmaningar med att integrera lågutbildade personer och invandrare från länder utanför EU, särskilt kvinnor, på arbetsmarknaden. Denna utmaning kommer sannolikt att kvarstå under de kommande åren och förvärras av storleken på och sammansättningen av den grupp asylsökande som kom i slutet av 2015. Insatser har gjorts för att förbättra deras anställbarhet, men avmattningen i ekonomin kan komma att försvåra det arbetet.

- **Utbildningsresultaten har överlag förbättrats, men skillnaderna i utbildningsnivå mellan olika sociala grupper är stora och växande.** Trots positiva resultat i OECD:s program för internationell kompetensbedömning (Pisaundersökningen) har skillnaderna i resultat mellan inrikes födda elever och elever med invandrarbakgrund ökat markant, vilket innebär en särskild utmaning då antalet elever med invandrarbakgrund nästan fördubblats mellan 2009 och 2018. En annan utmaning är den tilltagande lärarbristen.

- **Trots det gynnsamma företagsklimatet har produktivitetstillväxten avstannat på senare tid och förväntas förbli låg på kort sikt.** Produktivitetstillväxten på längre sikt kommer att bero på framgångarna med omvandlingen av produktionsbasen och nya innovationer på området informations- och kommunikationstjänster samt de strategiska värdekedjorna. Sverige presterar väl med avseende på den effektiva offentliga förvaltningen, tillgången till finansiering för små och medelstora företag samt företagens innovation och internationalisering. Investeringar och innovation skulle dock kunna gynnas av ett närmare samarbete mellan den akademiska världen och näringslivet, vilket skulle stärka produktivitetstillväxten.

- **Betydande investeringar och tillräcklig finansiering kommer att vara avgörande för att Sverige ska kunna nå sina ambitiösa klimatmål.** Sverige avser att vara koldioxidneutralt senast 2045. Detta kommer att kräva investeringar i infrastruktur, t.ex. elektrifiering av transporter och industri samt ett nära samarbete i hela samhället till stöd för innovation, samtidigt som konkurrenskraften upprätthålls. På regeringens initiativ har flera energiintensiva näringar, bland annat stål-, cement- och gruvindustrin, lagt fram färdplaner för hur klimatneutralitet ska kunna uppnås fram till 2045, samtidigt som diskussioner pågår om en omfattande skattereform för höjda miljöskatter parallellt med sänkta skatter på arbete och näringsverksamhet. Kommissionens förslag till mekanism för en rättvis omställning inom ramen för nästa fleråriga budgetram 2021–2027 inbegriper en fond för rättvis omställning, ett särskilt program för en rättvis omställning under InvestEU och en ny lånefacilitet för offentlig sektor hos EIB. Förslagets är utformat för att se till att övergången till EU: s klimatneutralitet är rättvis genom att de mest drabbade regionerna i Sverige får hjälp med att hantera de sociala och ekonomiska konsekvenserna. Huvudprioriteringarna för stöd från Fonden för en rättvis omställning, som ingår i mekanismen för en rättvis övergång, förtecknas i bilaga D och bygger på den analys av övergångsproblemen som återfinns i denna rapport.

1. EKONOMISK SITUATION OCH FRAMTIDSUTSIKTER

BNP-tillväxt

Efter flera år av stabil tillväxt börjar den svenska ekonomin nu tappa fart. BNP i fasta priser ökade med 2,2 % under 2018, men steg mycket lite under de första tre kvartalen 2019, då den inhemska efterfrågan mattades av. När det gäller fasta bruttoinvesteringar blev utvecklingen till och med negativ under första halvåret 2019. Arbetslösheten, som i regel följer den ekonomiska tillväxten med en viss fördröjning, har sedan mitten av 2018 stigit till följd av nedkylningen i ekonomin.

Dystrare utsikter på grund av vikande inhemsk efterfrågan och ökade omvärldsrisker. Investeringarna, som varit en viktig tillväxtfaktor de senaste åren, har börjat hålla tillbaka den ekonomiska tillväxten och den privata konsumtionen har avtagit. Även om nedgången i investeringar främst märktes i ett minskat bostadsbyggande avtar även investeringar i maskiner och utrustning. I fråga om fasta bruttoinvesteringar förväntas utvecklingen inte bli positiv förrän 2021 (diagram 1.1). Nettohandeln fick däremot draghjälp av en stark tjänsteexport och förväntas stödja tillväxten, särskilt under 2019 och 2020, medan den privata konsumtionen kommer att öka från och med 2020. Sammantaget beräknas tillväxten i BNP i fasta priser ligga på i genomsnitt 1,3 % under perioden 2019–2021.

Diagram 1.1: **Produktionsgap, tillväxt i BNP i fasta priser och tillväxtkomponenter (1) (2)**

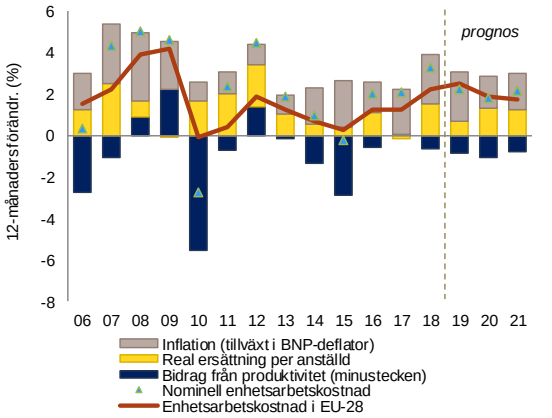

1) Prognoser för 2019–2021 baserat på ett antagande om oförändrad politik.
2) 2019–2021: Höstprognosen 2020 för tillväxten i BNP i fasta priser, i övrigt höstprognosen 2019.
Källa: Europeiska kommissionen.

Potentiell tillväxt

Ekonomins inbromsning har en negativ inverkan på den skattade potentiella produktionstillväxten. I takt med att efterfrågan på arbetskraft minskar på grund av den vikande inhemska efterfrågan ser arbetskraftens bidrag till den potentiella tillväxten ut att halveras (diagram 1.2). Nedgången i fasta bruttoinvesteringar minskar dessutom bidraget från kapital till den potentiella tillväxten. Det faktum att arbetsmarknadstillväxten minskar snabbare än investeringarna, samtidigt som kapitalstocken vuxit snabbt på senare år, innebär att den totala faktorproduktiviteten ökar ([4]) (se ruta 4.4.1).

([4]) Den totala faktorproduktiviteten är ett mått på produktivitet som tar hänsyn till effekter i den totala produktionen som inte orsakas av traditionellt uppmätta produktionsfaktorer som arbetskraft och kapital.

Diagram 1.2: **Bidrag till potentiell tillväxt (1)**

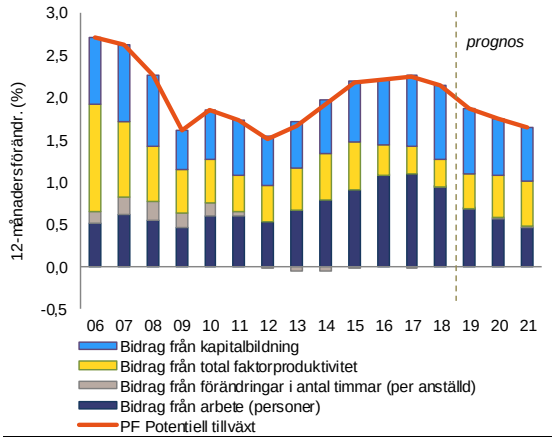

1) 2019–2021: Höstprognosen 2019 (baserat på ett antagande om oförändrad politik).
Källa: Europeiska kommissionen.

Inflation och penningpolitik

Inflationen är fortsatt låg på under 2 %. Efter att ha stigit under 2018 på grund av tillfälliga faktorer (särskilt en kraftig uppgång i energipriserna) ser inflationen ut att sjunka till 1,6 % under 2021. Inflationstrycket begränsas av den svaga ekonomiska aktiviteten och förväntat måttliga löneökningar.

Trots ekonomins inbromsning och den låga inflationen höjde Riksbanken styrräntan, som legat på minus, till 0 %. Reporäntan höjdes först den 20 december 2018 från –0,5 % till –0,25 % och sedan än en gång till 0 % den 19 december 2019. Riksbanken meddelade samtidigt att inga fler höjningar planeras inom den närmaste framtiden. Riksbanken kommer att fortsätta köpen av statsobligationer fram till slutet av december 2020 och därmed hålla sitt innehav nära genomsnittet sedan början av 2018. De långa räntorna i Sverige har styrts av statsobligationsköp i kombination med det låga ränteläget internationellt. Den tioåriga statsobligationsräntan, som är referensränta, blev negativ runt halvårsskiftet 2019, vilket hängde samman med en ännu mer negativ löptidspremie i bolåneräntor som sannolikt främjade kredittillväxten.

Privat skuldsättning

Hushållens skuldsättning ligger kvar på historiskt höga nivåer och utgör en risk för de ekonomiska utsikterna. Hushållens skuldsättning uppgick till 176 % av den disponibla inkomsten 2018, men skuldkvoten börjar plana ut. Under de första tre kvartalen 2019 ökade hushållens skuldsättning nominellt med 4,8 % jämfört med motsvarande period året innan, vilket kan jämföras med 5,8 % 2018. Skärpta makrotillsynsåtgärder har gjort att skuldernas spridning blivit mer koncentrerad. Andelen nya låntagare med skuldkvoter över 450 % sjönk från 15,0 % under 2017 till 8,4 % under 2018. Samtidigt ökade andelen nya låntagare med skuldkvoter mellan 300 % och 450 % från 32,1 % år 2017 till 37,8 % år 2018. Den höga skuldsättningen, som är kopplad till de höga bostadspriserna, innebär att det finns en risk att det uppstår ett behov av skuldnedväxling, vilket kan få allvarliga konsekvenser för den inhemska efterfrågan (se avsnitt 4.2.3).

Arbetsmarknaden

Arbetsmarknadsläget, som har kännetecknats av en hög sysselsättningsgrad, har börjat försvagas. Arbetslösheten har ökat markant, från i genomsnitt 6,3 % under 2018, och ser ut att stabilisera sig på drygt 7 % under 2020 och 2021 ([5]). Samtidigt är sysselsättningsgraden i Sverige fortfarande bland de högsta i EU. Stora skillnader i sysselsättningsgrad kvarstår dock mellan låg-, medel- och högutbildade arbetstagare. År 2018 var sysselsättningsgraden bland lågutbildade arbetstagare 62 %, jämfört med 89 % bland personer med högre utbildning.

Bristen på arbetskraft och kompetensglappet kvarstår. Arbetsförmedlingen räknar med fortsatt arbetskraftsbrist de närmaste åren. Även om konjunkturnedgången bör minska trycket förväntas den kompetensbrist som är av mer strukturell karaktär förhindra att underskottet minskar. Det handlar särskilt om områden som utbildning, hälso- och sjukvård, socialt arbete, IKT, industrin och byggverksamhet. Att se till att det finns tillgång till tillräcklig kompetens är därför avgörande för att säkra en hållbar ekonomisk tillväxt (se avsnitt 4.3).

([5]) SCB upptäckte kvalitativa problem i arbetskraftsundersökningen, vilket ledde till en omfattande revidering av uppgifterna för perioden från halvårsskiftet 2018 och framåt. Justerade siffror (baserade på ett mindre urval) anger en lägre arbetslöshet, men dessa uppgifter är osäkrare eftersom det kommer att ta tid att genomföra en tillräckligt omfattande undersökning.

Den svenska arbetskraftens tillväxt beror i allt högre grad på invandring. Under 2018 stod utrikes födda för hälften av den totala sysselsättningstillväxten, och inom pedagogiskt arbete och hälso- och sjukvård stod utrikes födda för hela tillväxten (Arbetsförmedlingen, 2019). De statliga arbetsförmedlingarna räknar med att utrikes födda kommer att stå för 90 % av sysselsättningstillväxten på medellång till lång sikt.

Det är svårt att hitta arbete utan tillräcklig utbildning, särskilt för personer födda utanför EU. Sverige hör till de länder som har lägst andel anställda inom yrken som bara kräver grundskoleutbildning, på omkring 5 % (diagram 1.3). Invandrare från länder utanför EU som bara har grundskoleutbildning har ofta svårt att hitta arbete. Eftersom den strukturella arbetskraftsbristen är störst i fråga om högkvalificerade jobb finns det en risk att en svagare sysselsättningstillväxt i samband med den förväntade konjunkturnedgången främst drabbar sysselsättningsutsikterna för lågutbildade och invandrare.

Diagram 1.3: **Andel anställda i yrken med krav på kortare utbildning eller introduktion, andra kvartalet 2019**

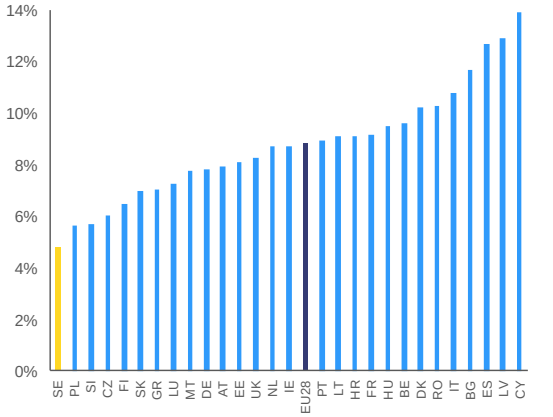

Källa: Europeiska kommissionen.

Konkurrenskraft

Trots svag produktivitetstillväxt är den svenska ekonomin fortfarande konkurrenskraftig. Indikatorerna på faktiska växelkurser och löne- och kostnadsutvecklingen (diagram 1.4) tyder på stark konkurrenskraft, vilket ligger i linje med en relativt stark exportutveckling. De reala timlöneökningarna har sedan 2011 i genomsnitt överstigit den svaga produktivitetstillväxten. Under konjunkturcykelns senaste expansiva fas var de genomsnittliga löneökningarna blygsamma och lönespridningen mellan olika industrier begränsad ([6]). De måttliga vinster per enhetsarbetskostnad som följde därav, i kombination med den sjunkande kronan, har varit till stöd för den övergripande konkurrenskraften och en viktig faktor för låg inflation.

Diagram 1.4: **Fördelning av enhetsarbetskostnadens förändringstakt**

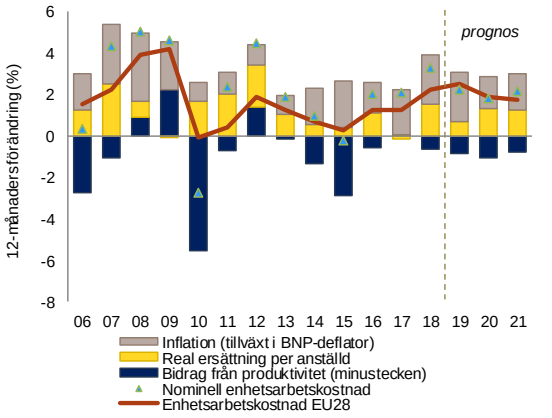

Källa: Europeiska kommissionen.

Ojämlikhet

Den ökande avkastningen på humankapitalet gynnar dem med låg lön men inte dem med lägst lön. Enligt en rapport från 2015 av Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) är både sysselsättningsmöjligheterna, och lönerna i Sverige starkt kopplade till utbildningsnivån (OECD, 2015). De som tjänar mest, i sektorer där kompetensbristen är störst, har haft en betydligt snabbare löneutveckling än de som tjänar minst (diagram 1.5). Även om en stor del av arbetskraften är relativt välutbildad har ökningarna inte varit proportionella inom inkomstgrupperna. Löneökningen har varit särskilt stark för låginkomsttagare, men inte för de 20 % av arbetskraften som tjänar minst.

([6]) Calmfors m.fl. (2019) är en undersökning av de kollektiva förhandlingarnas roll i den dynamiska löneutvecklingen och deras koppling till flaskhalsar inom vissa sektorer på arbetsmarknaden.

Sverige hör till de mest jämställda samhällena i EU, men ligger inte längre i täten. Sociala transfereringar är det viktigaste sättet att uppväga den ökade skillnaden mellan låginkomsttagare och arbetstagare med högre lön. Medan lönerna har ökat för lågavlönade, men inte för de lägst avlönade, har omfördelningen gjort att den disponibla inkomsten för de lägst avlönade faktiskt ökat mer än för någon annan inkomstgrupp, med undantag för den översta decilen för vilken affärsinkomster är en viktig determinant för den disponibla inkomsten. Inkomstklyftorna, mätt som inkomstandelen för de rikaste 20 %, jämfört med de fattigaste 20 %, håller sig varaktigt precis över ett förhållande på 4. Mätt med koncentrationskoefficienten har inkomstskillnaderna emellertid ökat på grund av förändringar i andra relativa inkomster än de lägsta på grund av förändringar i hela inkomstspannet. I Sverige har dessutom förmögenhetsklyftorna, och särskilt bostadsförmögenhetsklyftorna, ökat (se avsnitt 4.2.2). Det är svårt för ungdomar, låginkomsttagare och nyanlända i Sverige att hitta boende till rimlig kostnad, särskilt i de stora städerna. I ett bredare perspektiv har bostäderna snarare än dynamiken mellan finansiella tillgångar och andra tillgångar varit en betydande drivkraft bakom inkomstskillnaderna (Andersen, 2019).

Diagram 1.5: **Arbetsproduktivitet och löneökningar, 2011–2017**

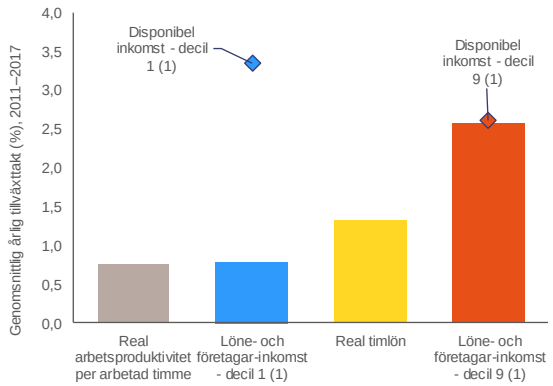

(1) Utjämnat medelvärde
Källa: SCB (inkomster) och Europeiska kommissionen (produktivitet och löner), beräkningar utförda av kommissionen.
Märk: Nionde decilen anges p.g.a. sin stora andel av de disponibla inkomsterna. Den tionde andelen står för en stor andel av affärsinomsterna.

Utlandsställning

Underskottet i bytesbalansen vände uppåt under 2019. Medan handelsbalansen sjönk från ett överskott på 6,9 % av BNP 2006 till 1,5 % av BNP 2018, kompenserades detta av att tjänsteöverskottet växte fram till 2016. Sedan dess har dock även tjänstebalansen försämrats, och det totala överskottet i handelsbalansen minskade från 4,4 % av BNP 2016 till 1,9 % av BNP 2018, trots att den svenska kronan deprecierades med 4,7 % i reala effektiva tal under samma period. Under 2019 steg emellertid bytesbalansöverskottet tack vare stor export (understödd av den starka konkurrenskraften), medan importen minskade i takt med avmattningen i den inhemska efterfrågan.

Bytesbalansen kommer att stärkas av att företag minskar sina lån och sparandet bland hushållen ökar. Sedan 2004 har ett ökande överskott i hushållens sparande delvis uppvägts av en minskning av företagens upplåning. När ekonomin nu går in i en fas med dämpad tillväxt, leder en svag inhemsk efterfrågan till minskad import och minskade företagsinvesteringar väntas förbättra sparkvoten. En sektoriell analys av den finansiella utlandsställningen visar att bara monetära finansinstitut har en betydande negativ finansiell nettoutlandsställning. Detta återspeglar till stor del bankernas finansiering genom värdepappersemissioner, främst på internationella kapitalmarknader, vilken uppgår till omkring 40–50 % av BNP och omkring 25 % av den totala finansieringen. Denna finansieringskälla är alltjämt stabil, också efter den senaste tidens anklagelser om penningtvätt (se även avsnitt 4.2).

Diagram 1.6: **Finansiell nettoutlandsställning per sektor**

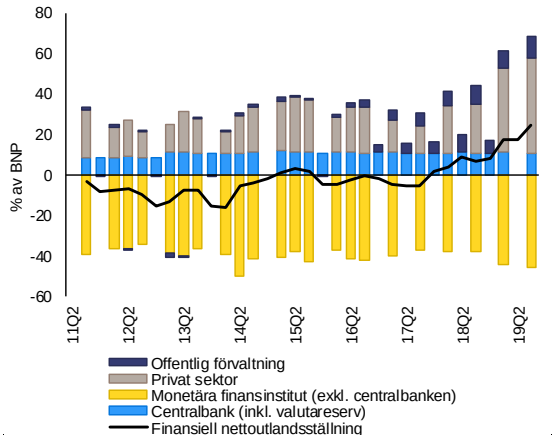

Källa: Europeiska kommissionen.

Offentliga finanser

Även om ett visst tryck håller på att byggas upp är budgetutvecklingen alltjämt solid. Nedkylningen av ekonomin, i kombination med skattesänkningar, har dämpat inkomsttillväxten under 2019 och detta kommer att fortsätta. Samtidigt får den demografiska utvecklingen och integrationen av nyanlända invandrare utgifterna att stiga. Beräkningarna av budgetutvecklingen på medellång sikt pekar därför på ett krympande överskott på 0,3 % av BNP 2019 och 0,1 % 2020–2021.

Enligt prognoserna kommer Sveriges skuldkvot i förhållande till BNP fortsatt att sjunka. En stark ekonomisk tillväxt, primära budgetöverskott och en försiktig förvaltning av de offentliga finanserna ledde till en skuldkvot på 38,8 % 2018. Den nedåtgående trenden ser ut att fortsätta och leda till en skuldkvot på 32,0 % 2021, vilket ligger avsevärt under fördragets referensvärde på 60 % av BNP (se även avsnitt 4.1). Samtidigt som den totala skulden ser ut att minska förändras också dess sammansättning: kommuner och landsting lånar mer för att finansiera investeringar i välfärdsinrättningar så som skolor, förskolor och äldreboenden.

Framsteg mot målen för hållbar utveckling

Sverige presterar generellt mycket väl på vägen mot att uppnå målen för hållbar utveckling ([7]) .

Det hör till de medlemsstater som uppvisar bäst resultat i fråga om ”Ingen hunger” (mål 2), ”God hälsa och välbefinnande” (mål 3), ”Jämställdhet” (mål 5), ”Rent vatten och sanitet” (mål 6) och ”Hållbara städer och samhällen” (mål 11). Sverige har under de senaste åren upplevt en försämring av sina resultat när det gäller ”Minskad ojämlikhet” (mål 10) och ”Hållbar konsumtion och produktion” (mål 12), om än från höga nivåer. I flera delindex har Sverige bland de bästa resultaten, t.ex. ”vuxnas deltagande i lärande”, ”dödstal för kroniska sjukdomar”,” investeringar som andel av BNP” och ”kvinnliga ledamöter i parlamentet”. Svenskarna har fortsatt stort förtroende för institutioner. Brottsligheten har dock ökat och ligger nu över EU-genomsnittet.

([7]) Bilaga E ger en översikt över Sveriges resultat i fråga om alla mål för hållbar utveckling.

Tabell 1.1: **Ekonomiska och finansiella nyckelindikatorer – Sverige**

Ekonomiska och finansiella nyckelindikatorer – Sverige

						prognos		
	2004-07	2008-12	2013-16	2017	2018	2019	2020	2021
BNP i fasta priser (12-månadersförändring)	3,8	0,8	2,7	2,4	2,2	1,2	1,2	1,5
Potentiell tillväxt (12-månadersförändring)	2,7	1,8	2,0	2,2	2,1	1,9	1,7	1,6
Privat konsumtion (12-månadersförändring)	3,3	1,7	2,6	2,1	1,7	.	.	.
Offentlig konsumtion (12-månadersförändring)	0,5	1,4	2,2	0,1	0,4	.	.	.
Fasta bruttoinvesteringar (12-månadersförändring)	6,9	-0,4	4,1	5,6	4,2	.	.	.
Export av varor och tjänster (12-månadersförändring)	7,6	0,9	3,0	4,3	3,2	.	.	.
Import av varor och tjänster (12-månadersförändring)	7,5	1,3	3,9	4,8	3,6	.	.	.
Bidrag till BNP-tillväxt:								
Inhemsk efterfrågan (12-månadersförändring)	3,2	1,0	2,7	2,3	1,9	.	.	.
Lagerförändringar (12-månadersförändring)	0,1	-0,2	0,2	0,1	0,4	.	.	.
Nettoexport (12-månadersförändring)	0,5	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	.	.	.
Bidrag till potentiell BNP-tillväxt								
Totalt antal arbetade timmar (12-månadersförändring)	0,5	0,7	0,8	1,1	0,9	0,7	0,6	0,5
Kapitalbildning (12-månadersförändring)	0,7	0,6	0,7	0,8	0,9	0,8	0,7	0,6
Total faktorproduktivitet (12-månadersförändring)	1,4	0,5	0,5	0,3	0,3	0,4	0,5	0,5
Produktionsgap	1,4	-1,6	-0,9	0,7	0,9	0,1	-0,6	-0,9
Arbetslöshet	7,1	7,8	7,6	6,7	6,3	6,8	7,1	7,2
BNP-deflator (12-månadersförändring)	1,4	1,7	1,6	2,2	2,3	2,4	1,5	1,7
Harmoniserat konsumentprisindex (HIKP, 12-månadersförändring)	1,3	1,9	0,6	1,9	2,0	1,7	1,4	1,6
Nominell ersättning per anställd (12-månadersförändring)	4,0	3,0	2,4	2,1	3,9	3,1	2,9	3,0
Arbetsproduktivitet (real, per sysselsatt, 12-månadersförändring)	2,9	0,3	1,2	0,0	0,6	.	.	.
Enhetsarbetskostnader (hela ekonomin, 12-månadersförändring)	1,1	2,7	1,1	2,1	3,3	2,2	1,8	2,2
Reala enhetsarbetskostnader (12-månadersförändring)	-0,3	1,0	-0,4	-0,1	0,9	-0,2	0,3	0,5
Real effektiv växelkurs (enhetsarbetskostnad, 12-månadersförändring)	-0,3	1,1	-1,5	0,5	-3,4	-4,2	0,4	0,2
Real effektiv växelkurs (HIKP, 12-månadersförändring)	-0,8	0,0	-1,9	-0,8	-3,9	-3,7	0,4	-0,3
Hushållens sparkvot (sparande i % av disponibel inkomst)	5,5	10,6	13,3	13,3	15,4	.	.	.
Privat kreditflöde, konsoliderade uppgifter (% av BNP)	12,7	7,9	6,2	13,3	9,0	.	.	.
Privata sektorns skuld, konsoliderade uppgifter (% av BNP)	154,5	191,0	192,8	197,9	200,0	.	.	.
varav hushållens skulder (konsoliderade uppgifter, % av BNP)	61,7	75,3	83,1	87,4	87,9	.	.	.
varav icke-finansiella bolags skulder (konsoliderade uppgifter, % av BNP)	92,8	115,7	109,7	110,5	112,1	.	.	.
Nödlidande lån, brutto (% av totala skuldinstrument och totala lån och förskott) (2)	.	.	1,0	1,1	0,8	.	.	.
Bolag, finansiellt sparande (% av BNP)	3,5	1,5	-1,5	-2,6	-3,9	-3,3	-2,8	-2,7
Bolag, driftsöverskott brutto (% av BNP)	24,9	24,3	24,2	24,1	23,6	23,9	23,7	23,5
Hushåll, finansiellt sparande (% av BNP)	0,8	4,1	5,6	4,6	5,8	6,7	6,8	7,1
Deflaterat bostadsprisindex (12-månadersförändring)	10,1	1,5	11,1	4,8	-3,1	.	.	.
Bostadsinvesteringar (% av BNP)	4,0	3,7	4,5	5,7	5,4	.	.	.
Bytesbalans (% av BNP), betalningsbalans	7,1	6,1	4,3	3,1	1,9	3,0	3,4	3,9
Handelsbalans (% av BNP), betalningsbalans	6,7	5,2	4,6	2,9	1,8	.	.	.
Bytesförhållande (*terms of trade*) (12-månadersförändring)	-0,4	-0,1	0,4	-0,9	-1,5	0,2	-0,8	-0,5
Kapitalbalans (% av BNP)	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	0,0	.	.	.
Nettoutlandsställning (% of BNP)	-11,9	-8,9	-6,3	1,4	8,1	.	.	.
Finansiell nettoutlandsställning, exklusive instrument utan risk för betalningsinställelse (% av BNP) (1)	-21,5	-22,1	-17,9	-7,1	-11,4	.	.	.
Finansiell utlandsställning, exklusive instrument utan risk för betalningsinställelse (% av BNP) (1)	123,3	153,7	161,6	164,1	148,4	.	.	.
Exportresultat i förhållande till utvecklade länder (förändring i % över 5 år)	6,5	-5,5	-8,1	-7,2	-8,2	.	.	.
Exportmarknadsandel, varor och tjänster (12-månadersförändring)	-0,7	-4,2	-0,4	-3,2	-3,4	2,9	-0,8	-1,3
Utländska direktinvesteringar, netto (% av BNP)	2,3	2,5	0,9	2,1	2,4	.	.	.
Saldo i de offentliga finanserna (% av BNP)	2,0	0,0	-0,5	1,4	0,8	0,3	0,1	0,1
Strukturellt budgetsaldo (% av BNP)	.	.	0,0	1,1	0,3	0,2	0,4	0,6
Offentlig bruttoskuld (% av BNP)	45,3	38,4	43,0	40,7	38,8	34,6	33,4	32,0
Skattekvot (%) (3)	46,5	43,6	43,5	44,7	44,4	43,8	43,7	43,5
Skattesats för en ensamstående som tjänar genomsnittslön (%) (4)	30,3	25,4	24,7	25,0	25,1	.	.	.
Skattesats för en ensamstående som tjänar 50 % av genomsnittslön (%) (4)	26,0	20,4	19,9	20,3	20,3	.	.	.

1) Finansiell nettoutlandsställning exkl. direktinvesteringar och fondandelar.

2) Inhemska bankkoncerner och fristående banker, utlandskontrollerade dotterbolag (i och utanför EU) och utlandskontrollerade filialer (i och utanför EU).

3) Skattekvotsindikatorn (skatt i förhållande till BNP) innehåller tillräknade sociala avgifter och skiljer sig därmed från den skattekvotsindikator som används i avsnittet om beskattning.

4) Definierat som inkomstskatten på bruttolönen plus socialförsäkringsagifter för den anställde, med avdrag för generella kontantförmåner, uttryck som procentandel av bruttolönen.

Källa: Eurostat och ECB per den 4 februari 2020, om tillgängligt; Europeiska kommissionens prognosuppgifter (höstprognosen 2020 för BNP i fasta priser och HIKP, annars höstprpognosen 2019)

2. FRAMSTEG MED DE LANDSSPECIFIKA REKOMMENDATIONERNA

Sedan den europeiska planeringsterminen började tillämpas 2011 har 88 % av alla landsspecifika rekommendationer som riktas till Sverige åtminstone uppvisat "vissa framsteg"([8]). För 12 % av dessa landsspecifika rekommendationer har "begränsade" eller "inga framsteg" gjorts (diagram 2.1). Sverige har gjort avsevärda framsteg och uppnått fullständigt genomförande på flera politikområden, särskilt när det gäller finanspolitisk styrning och inom forskning och innovation. Begränsade framsteg har gjorts i genomförandet av landsspecifika rekommendationer avseende bostadsmarknaden och hushållens skuldsättning.

Diagram 2.1: **Samlat flerårigt genomförande 2011–2019 av landsspecifika rekommendationer utfärdade (1) (2) (3)**

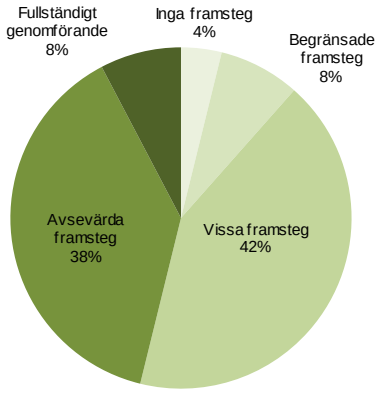

1) Den samlade bedömningen av de landsspecifika rekommendationerna på det finanspolitiska området rör inte överensstämmelsen med stabilitets- och tillväxtpakten.
2) 2011-2012: Olika kategorier för bedömningen av de landsspecifika rekommendationerna.
3) Den fleråriga bedömningen av rekommendationerna avser genomförandet av dem sedan de först anpassades till och med februari 2020.
Källa: Europeiska kommissionen.

Sveriges finanspolitik är alltjämt sund. Tack vare fortsatta budgetöverskott, en minskande skuldkvot som ligger långt under fördragets tröskelvärde och ett starkt finanspolitiskt ramverk uppfyller Sverige det medelfristiga budgetmålet.

På arbetsmarknaden har regeringen gjort vissa framsteg när det gäller att förbättra sysselsättningssituationen bland unga. Åtgärder för att stödja lärlingsutbildning och andra typer av arbetsplatsförlagd yrkesutbildning har vidtagits, men arbetslöshetsnivåerna bland lågutbildade och särskilt bland födda utanför EU är höga.

Sverige har varje år sedan 2011 rekommenderats ta itu med hushållens höga och stigande skuldsättning och de höga bostadspriserna. Myndigheterna har beslutat om politiska åtgärder för att lösa problemet, men insatserna har varit tämligen marginella.

Utöver makrotillsynsåtgärder har regeringen eftersträvat att öka bostadsutbudet. Bland makrotillsynsåtgärderna infördes 2010 ett tak på 85 % för belåningsgraden, vilket höjde bankernas riskviktsgolv för bolån 2013 och 2014, ett formellt amorteringskrav under 2016 (som stärktes ytterligare 2018) och ett förstärkt rättsligt mandat för den finansiella tillsynsmyndigheten 2018. Detta har visserligen lett till en starkare motståndskraft inom banksektorn, men det har inte fått hushållens skuldsättning att sluta stiga. Myndigheterna har också reviderat bygglovsreglerna och gett budgetstöd till ökad byggverksamhet. Därigenom har utbudet ökat, men inte tillräckligt för att täcka förväntade behov, särskilt inte i de större städerna.

Sverige har gjort vissa ([9]) framsteg med genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna för 2019. Sverige har fått tre landsspecifika rekommendationer. Den första gäller hushållens höga skuldsättning och de höga bostadspriserna. Detta är tillämpligt i förfarandet vid makroekonomiska obalanser (se avsnitt 3). Dessa obalanser har åtgärdats i begränsad omfattning. Olaglig försäljning av hyreskontrakt har kriminaliserats, och bötesbeloppen är nu högre. Regeringen har genomfört marginella justeringar av reavinstskatten för att öka rörligheten och förbättra nyttjande av det befintliga bostadsbeståndet. För att stärka bostadsutbudet har regeringen återinfört investeringsstöd för byggnation av hyreslägenheter (se avsnitt 4.2.2). Dessutom har det kontracykliska

([8]) För bedömningen av andra genomförda reformer, se i synnerhet avsnitt 4.

([9]) Information om de framsteg som gjorts och de åtgärder som har vidtagits med anledning av råden i de olika delarna i de landsspecifika rekommendationerna finns i översiktstabellen i bilaga A. Denna samlade bedömning omfattar inte en bedömning av efterlevnaden av stabilitets- och tillväxtpakten.

kapitalbuffertkravet för systemviktiga banker höjts från 2,0 % till 2,5 %, från och med den 19 september 2019.

Sverige har gjort vissa framsteg med den andra landsspecifika rekommendationen som rör investeringar och med den tredje landsspecifika rekommendationen som rör bekämpningen av penningtvätt. Investeringarna i utbildning och infrastruktur ökar. Investeringar i forskning och innovation samt transporter har bibehållits. Den tredje rekommendationen gäller bekämpning av penningtvätt, ett område där Sverige har gjort vissa framsteg. Regelverket för bekämpning av penningtvätt har stärkts och personalstyrkan har i någon mån ökats, även om ytterligare förstärkning krävs. Översyner av förvaltningen av stora svenska banker och deras kontroll av åtgärder mot penningtvätt i deras baltiska filialer har inletts, och två förundersökningar inleddes i slutet av 2019.

Kommissionen kan på en medlemsstats begäran erbjuda specialanpassad expertis genom stödprogrammet för strukturreformer för att hjälpa till att utforma och genomföra tillväxtfrämjande reformer. Sverige har sedan 2018 fått sådant stöd för *tre projekt*. Under 2018 försåg kommissionen myndigheterna med stöd till genomförandet av bedömningsmetoden för bolagsskattegapet. Under 2019 påbörjades arbetet med att förbättra kommunernas förmåga att bedöma kvaliteten på hälso- och sjukvården i hemmen och på vårdhem. Kommissionen hjälper också myndigheterna med att förbereda en studie för digitaliseringen av utfärdandet av importtillstånd, exporttillstånd och återexportintyg så att konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter (CITES) kan följas.

Tabell 2.1: **Sammanfattning av bedömningarna av de landsspecifika rekommendationerna (*)**

Sverige	**Samlad bedömning av framstegen med 2019 års landsspecifika rekommendationer: Vissa framsteg**
1. Ta itu med risker kopplade till hushållens höga skuldsättning genom att stegvis begränsa avdragsrätten för utgiftsräntor på bolån eller genom att höja fastighetsskatten. Stimulera investeringar i bostadsbyggande där bristen är som störst, främst genom att ta bort strukturella hinder för byggandet, och effektivisera bostadsmarknaden, bland annat genom att en mer flexibel hyressättning och en översyn av kapitalvinstbeskattningen.	**Begränsade framsteg** • Inga framsteg när det gäller begränsning av avdragsrätten för utgiftsräntor för bolån eller höjning av fastighetsskatten. • Begränsade framsteg när det gäller att stimulera bostadsbyggande, framför allt genom investeringsstöd. • Inga framsteg när det gäller flexibiliteten på hyresmarknaden och översynen av kapitalvinstbeskattningen.
2. Inrikta den investeringsrelaterade ekonomiska politiken på utbildning och färdighetsutveckling och fortsätta att investera i hållbara transporter för att upprusta de olika trafikslagen, i synnerhet järnvägen, samt i forskning och innovation, med beaktande av regionala skillnader.	**Vissa framsteg** • Vissa framsteg när det gäller utbildning och färdighetsutveckling till följd av vidtagna åtgärder, vilket även framgår av 2020 års budget. • Avsevärda framsteg när det gäller infrastruktur genom planenligt genomförande av den nationella transportplanen 2018–2029. • Vissa framsteg när det gäller forskning och innovation i och med att Sverige upprätthöll investeringarna.
3. Säkerställa en effektiv tillsyn och tillämpning av regelverket mot penningtvätt.	**Vissa framsteg** • Avsevärda framsteg när det gäller nya lagstiftningsåtgärder. • Vissa framsteg när det gäller att säkerställa en effektivare tillsyn och regeltillämpning, samt i fråga om granskningen av baltiska dotterföretag. • Begränsade framsteg när det gäller rekrytering av tillsynstjänstemän, i synnerhet på Finansinspektionen.

Källa: Europeiska kommissionen.
*) I bedömningen av rekommendation 2 tas inte hänsyn till bidraget från EU:s sammanhållningsfond 2021–2027. Den fleråriga budgetramen, som ligger till grund för programplaneringen inom EU:s sammanhållningsfond 2021–2027, har ännu inte antagits av lagstiftarna eftersom det bl.a. ännu inte träffats något avtal om den fleråriga budgetramen.

Ruta 2.1: **EU-fonder och EU-program för att hantera strukturutmaningar och främja tillväxt och konkurrenskraft i Sverige**

Sverige mottar EU-stöd. Sveriges anslag från EU:s sammanhållningspolitiska fonder[1] uppgår i den nuvarande fleråriga budgetplanen till 3,47 miljarder euro, vilket motsvarar omkring 0,1 % av BNP om året. I slutet av 2019 anslogs omkring 2,98 miljarder euro (ungefär 86 % av det totala belopp som planerats) till särskilda projekt och 1,57 miljarder euro rapporterades ha använts i de utvalda projekten[2], vilket är en genomförandegrad över EU-genomsnittet.

EU:s sammanhållningspolitiska stöd underlättar även hanteringen av strukturella utmaningar i Sverige. De sammanhållningspolitiska programmen för Sverige har anslagit 644,25 miljoner euro till smart tillväxt, 244,54 miljoner euro till hållbar tillväxt och hållbara transporter och 783,80 miljoner euro till tillväxt för alla. Efter en resultatöversyn[3] ställdes 139,54 miljoner euro till förfogande 2019 för de prioriteringar som uppvisar goda resultat.

EU:s sammanhållningspolitiska stöd underlättar omställningen av svensk ekonomi genom att främja tillväxt och sysselsättning via investeringar i främst forskning, teknisk utveckling och innovation, företagens konkurrenskraft, hållbara transporter, sysselsättning och en rörlig arbetskraft. År 2019 hade investeringar av Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf) utmynnat i 800 godkända projekt. Projekten samfinansieras av 1 800 organisationer och stödet går till 20 000 små och medelstora företag. Stöd från Europeiska socialfonden bidrar till ökad sysselsättning och ett hållbart arbetsliv genom åtgärder inriktade på kompetensutveckling och stöd till utsatta grupper. Stödet har sammanlagt kommit över 160 000 personer till del. Socialfonden har underlättat integreringen av utrikes födda på arbetsmarknaden, i synnerhet kvinnor. Stöd från ESF och Sysselsättningsinitiativet för unga har hjälpt över 25 000 deltagare med utländsk bakgrund eller från minoriteter. Över 10 % av ESF-projekten är inriktade på nyanlända i Sverige.

Även jordbruks- och fiskerifonderna och andra EU-program hjälper till att täcka investeringsbehoven. Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Ejflu) ger 3,46 miljarder euro i stöd och 173,18 miljoner euro är tillgängliga från Europeiska havs- och fiskerifonden (EHFF) (i båda fallet inklusive nationell samfinansiering). Sverige får även stöd från andra EU-program, såsom Fonden för ett sammanlänkat Europa, som anslog 347,11 miljoner euro till särskilda projekt som rör strategiska transportnät. Horisont 2020 anslog 1,6 miljarder euro (bl.a. omkring 248,11 miljoner euro till 485 små och medelstora företag).

EU-stödet bidrar till att mobilisera privata investeringar. I slutet av 2018 hjälpte de europeiska struktur- och investeringsfonderna[4] programmen att mobilisera ytterligare kapital genom att anslå omkring 275,3 miljoner euro i form av lån, garantier och eget kapital, vilket motsvarar 4,6 % av alla beslutade anslag från de europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna).

EU-fonderna investerar redan i insatser som främjar målen för hållbar utveckling. I Sverige stöder de europeiska struktur- och investeringsfonderna 10 av de 17 målen för hållbar utveckling med upp till 95 % av utgifterna.

[1] Europeiska regionala utvecklingsfonden, Sammanhållningsfonden, Europeiska socialfonden, Sysselsättningsinitiativet för ungdomar, samt nationell samfinansiering.
[2] https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/SE.
[3] Resultatöversynen regleras genom artikel 22 i förordning (EU) nr 1303/2013 genom att 5–7 % av de samlade tilldelade resurserna frigörs för insatsområden i de operativa programmen som uppvisar goda resultat, vilket inkluderar nationell samfinansiering.
[4] Europeiska regionala utvecklingsfonden, Sammanhållningsfonden, Europeiska socialfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden.

3. SAMMANFATTNING AV DE VIKTIGASTE SLUTSATSERNA AV DEN FÖRDJUPADE GRANSKNINGEN INOM FÖRFARANDET VID MAKROEKONOMISKA OBALANSER

I rapporten om förvarningsmekanismen 2020 konstaterades att ännu en fördjupad granskning av Sverige bör göras för att avgöra om de makroekonomiska obalansernas finns kvar eller är på väg att avvecklas (Europeiska kommissionen 2019a). I februari 2019 konstaterades på nytt att Sverige har makroekonomiska obalanser (Europeiska kommissionen, 2019a). De obalanser som konstaterades gällde framför allt höga bostadspriser i kombination med hushållens höga och stigande skuldsättning. I föreliggande kapitel sammanfattas resultaten av de analyser inom obalansförfarandets fördjupade granskning som finns i de olika avsnitten i den här rapporten ([10]).

3.1. HUR ALLVARLIGA ÄR OBALANSERNA?

Den privata sektorns skuldsättning (konsoliderad) var 200 % av BNP 2018, en av de högsta nivåerna i EU. Den steg med två procentenheter under 2017–2018. Både hushållens konsoliderade skulder (88 % av BNP 2018) och de icke-finansiella bolagens konsoliderade skulder (112 % av BNP 2018) ökade. De nuvarande skuldnivåerna är höga jämfört med andra EU-länder och ligger över de skuldriktmärken som kommissionen har tagit fram.

Det är fortfarande framför allt hushållens skuldsättning som oroar. Hushållens skuldsättning har inte bara stigit snabbare än BNP och den disponibla inkomsten under en längre period, utan är dessutom starkt knuten till höga bostadspriser och mycket låga räntor. Även om hushållen har betydande tillgångar är de i regel inte likvida och deras värde exponerat för marknadsrisker. När det gäller hushållens höga skuldsättning är den dessutom särskilt oroande i fråga om vissa grupper som trätt in på bostadsmarknaden på senare år och tagit lån som i förhållande till deras inkomster ligger över genomsnittet (se ”Hushållens skuldsättning” i avsnitt 4.2.3).

De icke-finansiella bolagens skuldsättning framstår som hanterbar, även om den är hög. De svenska icke-finansiella bolagen skuldnedväxlade efter finanskrisen, då tillväxten i BNP i löpande priser var snabbare än kredittillväxten. Skuldnedväxling har skett under ordnade former i Sverige, dvs. andelen nödlidande lån och antalet konkurser har legat på en låg och stabil nivå. Skuldsättningsgraden är fortfarande hög jämfört med de flesta medlemsstater, men ”kapitalkuddar” och företagens sparande utgör en betydande buffert. Således kan företagssektorn generellt minska sin hävstångseffekt ytterligare om så krävs. Vissa segment, t.ex. kommersiella fastigheter, förefaller mer sårbara. Inom den kommersiella fastighetssektorn har tillgångspriserna stigit snabbt, avkastningen har sjunkit och bankernas exponering för utlåning till sektorn har ökat (se ”Företagens skuldutveckling” i avsnitt 4.2.3).

Höga bostadspriser i kombination med hushållens höga skuldsättning gör den svenska ekonomin exponerad för störningar. Bostadspriserna har stigit avsevärt de senaste två årtiondena och är fortfarande höga, trots en korrigering under 2017. Det totala värderingsgapet är omkring 30 %. Starka fundamenta, låga räntor, snedvridande beskattning och ineffektivitet på utbudssidan bidrar sammantaget till övervärderingen (se avsnitt 4.2.2). Kombinationen av höga bostadspriser och hög privat skuldsättning fick Europeiska systemrisknämnden (ESRB) att skärpa sin varning och 2019 utfärdades en rekommendation till Sverige om att ta itu med dessa strukturella faktorer (ESRB, 2019a).

Banksektorn är relativt motståndskraftig, men kan vara sårbar för plötsliga förändringar av det ekonomiska och finansiella läget. Bankernas lönsamhet har varit bland de högsta i EU på grund av låga andelar nödlidande lån, hög kostnadseffektivitet och låga finansieringskostnader. Bankerna förlitar sig dock på kapitalmarknadsfinansiering, vilket utsätter dem för risker för likviditetsbrist och förändrade räntevillkor. De har dessutom en betydande exponering mot hypotekslån och kommersiella fastigheter. Om de höga bostadspriserna plötsligt

([10]) Analyser av betydelse för denna fördjupade granskning finns i följande avsnitt: Banksektorn i avsnitt 4.2.1, Banksektorn i avsnitt 4.2.2, Privatskuldsättning i avsnitt 4.2.3.

skulle sjunka i kombination med en allmän försämring av det ekonomiska och finansiella läget kan dessa strukturella särdrag få negativa konsekvenser för den svenska ekonomin och den nordiska regionen, där de svenska bankerna är verksamma.

3.2. UTVECKLING, MÖJLIGHETER OCH POLITISKA ÅTGÄRDER

Hushållens skuldsättning fortsätter att stiga. De strängare amorteringsreglerna för nya bolån ledde till att takten i hushållens kredittillväxt sjönk något. Nominellt ökade den med 4,8 % under de första tre kvartalen 2019 jämfört med motsvarande period året innan (5,8 % 2018). Under tredje kvartalet 2019 uppgick hushållens skuldsättning till 177 % av den disponibla inkomsten. Kombinationen av gynnsamma kreditvillkor tack vare låga räntor, stigande bostadspriser och de ännu stigande disponibla inkomsterna kommer med stor sannolikhet att leda till fortsatt skuldsättning, i synnerhet för förstagångsköpare (Emanuelsson m.fl., 2018).

Bostadspriserna kommer sannolikt att stiga ytterligare. Bostadspriserna började stiga igen 2019, eftersom utbudet av nya bostäder släpar efter och hyresmarknaden inte erbjuder många alternativ. De låga räntorna och den negativa premien kan dessutom sänka användarnas bostadskostnader även om skuldsättningen ökar. I december 2019 uppgick 12-månadersförändringen i bostadspriserna till 4,2 %, vilket var 3,2 % lägre än toppnivån i augusti 2017 ([11]). De reala bostadspriserna var 2,3 % högre i december 2019 jämfört med motsvarande period året innan, och 7,8 % lägre än toppnivån 2017 Indikatorerna pekar fortfarande på en övervärdering av bostadspriserna och differensen mellan priser och fundamentalt motiverade värden bland de högsta i EU. Fortsatta snedvridningar av tillgång och efterfrågan tillsammans med en ökning av den nominella disponibla inkomsten och ett visst finansiellt utrymme (lägre räntesatser i slutet av avkastningskurvan samt utnyttjandet av konsumtionslån) tyder på att priserna sannolikt kommer att stiga måttligt i framtiden.

([11]) Enligt HOX-indexet för Valueguard Sweden.

Företagsskulderna växer igen. Efter att ha nått en lägstanivå på 106 % av BNP efter krisen har den konsoliderade företagsskulden börjat växa igen. Kvartalsvisa indikatorer för icke-konsoliderade skulder pekar på en måttlig men ändå ytterligare ökning under första halvåret 2019. Företagen har börjat förlänga lånens löptid något efter den tvära minskningen av längre löptider. 70 % av återstående löptid är kortare än 3 månader och 90 % kortare än ett år.

Begränsade politiska åtgärder har vidtagits för att ta itu med de obalanser som är knutna till hushållens skuldsättning och bostadsmarknaden. I fråga om hyresmarknaden har försäljningen av hyreskontrakt kriminaliserats och böterna har höjts. Regeringen har ändrat reavinstskatten marginellt för att förbättra rörligheten och uppnå bättre nyttjande av det befintliga bostadsbeståndet. Det är fortfarande möjligt att skjuta upp reavinstskatten på bostadstransaktioner i samband med flytt, med 3 miljoner kronor som högsta möjliga uppskovsbelopp. För att delvis åtgärda den fortsatta bristen på bostäder har regeringen återinfört investeringsstöd för byggnation av hyreslägenheter i 2020 års budget (även för studenter). Detta trädde i kraft den 1 januari 2020 med en budget på 2,1 miljarder kronor, som är avsedd att öka till 3 miljarder kronor. När det gäller makrotillsynen höjdes det kontracykliska kapitalbuffertkravet för systemviktiga banker från 2,0 % till 2,5 %, från och med den 19 september 2019 och Finansinspektionen föreslog skärpta kapitalkrav för bankerna i fråga om deras exponering mot kommersiella fastigheter.

Det finns fortfarande ett betydande utrymme för politiska åtgärder, särskilt i fråga om skatteincitament för (lånefinansierat) bostadsägande och hyresmarknaden. Sverige är ett av mycket få EU-länder med skattelättnader på hela den betalda bolåneräntan och inga åtgärder har vidtagits för att minska denna avdragsrätt. Inga åtgärder har heller vidtagits för att reformera systemet med den återkommande fastighetsavgiften, där det för närvarande finns ett relativt lågt avgiftstak, vilket innebär att det i praktiken är fråga om en ganska blygsam fast avgift som inte ökar i takt med fastighetsvärdet. Samtidigt har reavinstskatten, med sin negativa inverkan på bostadsrörligheten i bostadssegmenten för ägarbebodda bostäder, i stort sett lämnats

orörd. Sveriges hyresmarknad är fortfarande hårt reglerad och uppmuntrar inte en ökning av utbudet av hyresbostäder och ett effektivare utnyttjande av det befintliga beståndet.

3.3. SAMLAD BEDÖMNING

Den svenska ekonomin utmärks fortfarande av makroekonomiska obalanser knutna till hög privat skuldsättning och övervärderade bostadspriser. Makroekonomiska störningar kan fortfarande destabilisera den svenska ekonomin, eftersom den del av hushållens skuldsättning som är knuten till övervärderade bostadspriser kan utlösa en skadlig korrigering. I ett sådant negativt scenario skulle en stor och oordnad korrigering av bostadspriserna leda till ett negativt samspel mellan kredittillväxt och ekonomisk tillväxt. Genom det finansiella systemet skulle detta sedan kunna sprida sig till andra länder i regionen.

Politiska åtgärder har inte tillräckligt beaktat hushållens skuldsättning och obalanser i bostadspriserna. Myndigheterna har i de flesta fall tillgripit makrotillsynsåtgärder för att ta itu med efterfrågetrycket, medan försörjningsåtgärderna har begränsats till att subventionera byggnation på hyresmarknaden. År 2016 sjösattes ett gradvis genomfört 22-punktsprogram för att förbättra bostadsmarknadens funktion, vilket nu har ersatts av den bredare reformagenda som ingår i regeringsprogrammet från januari 2019 (nedan kallat *januariavtalet*). Det finns fortfarande utrymme för politiska åtgärder i fråga om bostadsbeskattning samt om bostadsutbudets funktion och hyresmarknadens funktion.

Tabell 3.1: **Bedömningsschema för förfarandet vid makroekonomiska obalanser (*) – Sverige 2019**

	Hur allvarlig är utmaningen?	Utveckling och utsikter	Politiska åtgärder
Obalanser (ohållbara tendenser, sårbarheter och tillhörande risker)			
Privat skuldsättning (se avsnitt 4.2.3)	Sverige fortsätter att ha en av de högsta skuldsättningsnivåerna i den privata sektorn i EU på 200 % av BNP. En hög privat skuldsättning gör ett land mer sårbart för makroekonomiska störningar, eftersom en påföljande skuldnedväxling kan leda till plötsliga korrigeringar av konsumtion och investeringar. Hushållens skulder är särskilt oroande. De uppgick till 176 % av den disponibla inkomsten och 88 % av BNP i slutet av 2018 (cirka 11 procentenheter högre än kommissionens försiktighetsriktvärde och 15 procentenheter högre en fundamentariktvärdet). Hushållen har en god förmåga till återbetalning och stora tillgångar, men fördelningen av skulderna är ojämn och en stor del av hushållens tillgångar är utsatta för likviditets- och/eller marknadsrisker.	Tillväxttakten i hushållens skulder i nominella termer är cirka 5–8 % årligen sedan i början av det här årtiondet, vilket är mycket snabbare än BNP-tillväxten. Takten i monetära finansinstituts kreditgivning till hushållen avtog något under 2018, vilket ledde till att hushållens skuldkvot stabiliserades kring 176 % av den disponibla inkomsten. Enligt Riksbankens prognoser kommer hushållens skulder dock att öka till 190 % av den disponibla inkomsten till 2022.	Ett utökat lagstadgat uppdrag för den myndighet som ansvarar för makrotillsynen (Finansinspektionen) trädde i kraft i februari 2018, vilket innebär att den kan reagera snabbare med ett bredare spektrum av åtgärder mot riskerna med hushållens växande skuldsättning. I mars 2018 infördes ett strängare amorteringskrav för hushåll som lånar mer än 450 % av sin bruttoinkomst. Därmed ökade den obligatoriska amorteringstakten för nya låntagare med en procentenhet per år. Kravet när det gäller kontracyklisk kapitalbuffert höjdes till 2,5 % fr.o.m. den 19 september 2019. Det har inte vidtagits några politiska åtgärder för att minska incitamenten för att ta bolån. Ingen åtgärd har vidtagits beträffande det fullständiga och villkorslösa skatteavdraget för bolåneräntor och det låga taket på den årliga fastighetsavgiften.
	Icke-finansiella bolags skuldsättning är relativt hög jämfört med övriga EU-länder, men uppvägs av bolagens stora tillgångar och betydande buffertar i form av eget kapital. Den speglar i huvudsak en stor andel internationella bolag. Exponeringen mot utländsk finansiering är hög.	Bolagens skuldkvot har åter börjat växa efter en period av ”passiv” skuldnedväxling.	
	Bankerna är välkapitaliserade, andelen nödlidande lånen är bland de lägsta i EU och lönsamheten bland de högsta. De här indikatorerna dämpar till viss del men inte fullt ut riskerna med den höga skuldsättningen i den privata sektorn. De svenska bankernas beroende av marknadsfinansiering skulle kunna förstärka effekten av en plötslig justering på bostadsmarknaden.	Bankernas exponering mot bostadsmarknaden ökar. Utlåningen till hushåll och icke-finansiella bolag som innehar fastigheter har ökat ytterligare och utgör cirka 80 % av storbankernas totala inhemska utlåning, varav 75 % består av bolån till hushållen. Exponeringen mot marknaden för kommersiella fastigheter, bl.a. genom byggföretag, har också ökat.	Makrotillsynsmyndighetens utökade uppdrag, det skärpta amorteringskravet och höjningen av den kontracykliska kapitalbufferten (se ovan) bidrar till att stärka banksektorns motståndskraft. År 2019 föreslog Finansinspektionen att bankernas riskvikter för kommersiella fastigheter skulle ändras.
	De svenska bankerna har en stor marknadsandel i den nordiska och baltiska regionen, vilket utgör en källa till möjliga spridningseffekter om det inträffar ett plötsligt skuldnedväxlingsbehov (se avsnitt 4.2.1)	Samtidigt är storbankernas utlånings-/inlåningskvot fortfarande bland de högsta i EU och bruttosoliditeten bland de lägsta.	

(Fortsättning på nästa sida)

Tabell (fortsättning)

Bostads-sektorn (se avsnitt 4.2.2)	Trots ett betydande prisfall under hösten 2017 och en efterföljande stabilisering fortsätter de svenska bostadspriserna att framstå som påtagligt övervärderade. Pris-inkomst- och pris-hyreskvoterna låg cirka 35–56 % över sina långsiktiga medelvärden i slutet av 2018. En modellbaserad skattning tyder på att priserna är något högre än de nivåer som motiveras av fundamenta (men det speglar delvis exceptionellt låga räntor). Värderingsgapet är bland de största i EU. De höga bostadspriserna beror till största delen på en kombination av strukturella flaskhalsar inom bostadsutbudet, särskilt i storstadsområdena, kombinerat med en gynnsam skattebehandling av bostadsägande och bolåneskulder. Övervärderade bostadspriser i kombination med en stor bolånestock medför risker för en oordnad korrigering och negativa konsekvenser för den reala ekonomin och potentiellt för banksektorn.	Före korrigeringen hösten 2017 hade bostadspriserna ökat nästan konstant i över 20 år. Efter att ha nått en kulmen på 12 % 2015 började bostadsprisernas reala tillväxt att bromsa till en takt på 8 % 2016 och 4,6 % 2017. År 2018 och första halvåret 2019 har bostadspriserna på det hela taget stabiliserats. I september 2019 hade de återigen ökat och låg –2,5 % under pristoppen 2017. Trots prisfallet hösten 2017 verkar priserna ändå vara högre än vad som motiveras av fundamenta, vilket innebär en risk för en oordnad korrigering. Den senare skulle exempelvis kunna utlösas av en extern störning eller en snabb höjning av bolåneräntorna. Bostadsinvesteringarna tog ordentlig fart under 2013–2017, men nybyggnationen började minska under 2018 mot bakgrund av prisfallet under senare delen av 2017 och ytterligare nedgångar 2019. Trots byggboomen är utbudet på nya bostäder ändå lägre än de prognosticerade behoven.	Den förra regeringen har genomfört merparten av den ”22-stegsplan” för bostadsmarknaden som lanserades i juni 2016. Den nuvarande regeringen fortsätter att prioritera initiativ för att öka tillgången på mark för bebyggelse, minska byggkostnaderna och förkorta ledtiderna i planprocessen. Det finns även några specifika hyresmarknadsreformer. Dessutom tog Sverige initiativ till att främja den utländska konkurrensen i byggbranschen genom att lägga ut plan- och byggföreskrifter på engelska på en webbportal. Det saknas dock politiska åtgärder, särskilt när det gäller komplicerade plan- och byggföreskrifter, en ändring av kommunernas incitament att stödja nybyggande, den svaga konkurrensen inom byggbranschen och den höga nivån på hyresregleringen.

Slutsatser från den fördjupade granskningen

- Sverige kännetecknas av betydande källor till stockobalanser i form av hög skuldsättning bland hushållen som beror på de höga bostadspriserna. Detta utgör en risk eftersom det gör Sverige sårbart för potentiella störningar och en potentiellt oordnad korrigering med skadliga återverkningar på den reala ekonomin och banksektorn och som eventuellt kan sprida sig till länder där svenska banker har en stark närvaro.
- Hushållens skuldsättning har ökat med 5–8 % per år i nominella termer och kommer sannolikt att fortsätta att stiga framöver som andel av den disponibla inkomsten. Efter att ha korrigerats och stabiliserats under 2017–2019 har bostadspriserna efterhand åter stigit och ser ut att ligga kvar på nivåer som förefaller övervärderade.
- På senare år har vissa åtgärder vidtagits för att ta itu med hushållens ökande skulder, särskilt på makrotillsynsområdet. De här åtgärderna verkar dock hittills bara ha haft en begränsad effekt på de underliggande obalanserna. På det hela taget saknas det fortfarande politiska åtgärder när det gäller den bostadsrelaterade beskattningen och bostadsutbudets och hyresmarknadens funktion.

Källa: Europeiska kommissionen.

4. REFORMPRIORITERINGAR

4,1. OFFENTLIGA FINANSER OCH BESKATTNING

De offentliga finanserna är fortsatt motståndskraftiga. Saldot i de offentliga finanserna var 2018 ett överskott på 0,8 % av BNP och den offentliga bruttoskulden var 38,8 % av BNP. Skuldkvoten väntas ha sjunkit under det nya skuldankaret på 35 % under 2019. En något expansiv budgetproposition för 2020 och lägre tillväxt väntas leda till ett lägre saldo i de offentliga finanserna, men riskerna för de offentliga finansernas hållbarhet på medellång och lång sikt i Sverige är ändå små.

4.1.1 DET FINANSPOLITISKA RAMVERKET

Ett reviderat finanspolitiskt ramverk trädde i kraft i Sverige 2019. De viktigaste förändringarna är ett skuldankare på 35 % av BNP med en tillåten avvikelse på högst 5 procentenheter och ett lägre överskottsmål över en konjunkturcykel på 0,33 % av BNP, som tidigare var 1 % av BNP. Dessutom innebär ramverket ett stärkt mandat för Finanspolitiska rådet, som sedan 2007 övervakar de finanspolitiska reglerna och utvärderar de officiella makroekonomiska prognoserna. Det finanspolitiska ramverket behåller utgiftstaket och kravet på en budget i balans för kommunerna.

Ramverket har stor trovärdighet på grundval av den institutionella strukturen och Sveriges resultat genom åren. Ramverket har bidragit till den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna i Sverige (tabell 4.1.1) genom att kombinera stabilitet och ett sunt genomförande över tiden med möjligheten att vid behov göra ändringar på grund av t.ex. demografiska förändringar eller bedömningar av skuldutvecklingen. Sedan 2017 har kopplingarna mellan budgeten och klimatpolitiken stärkts genom det klimatpolitiska ramverket, och budgeten innehåller en årlig klimatredovisning.

Diagram 4.1.1: **Index över de svenska finanspolitiska reglerna och bruttostatsskulden**

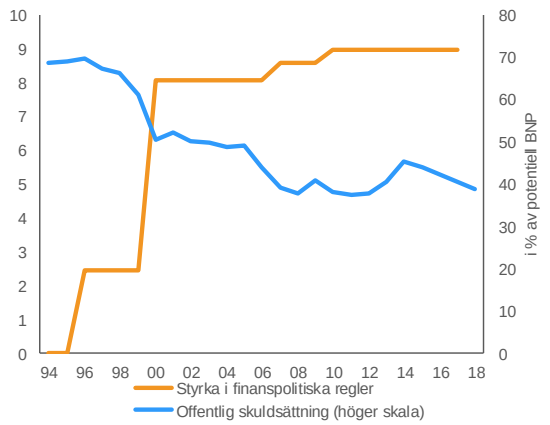

Källa: Europeiska kommissionen

Förutsättningen för ramverkets framgång har varit och är alltjämt ett brett politiskt stöd. Den institutionella strukturen på Sveriges offentliga finanser baseras på konsensus över partigränserna, som har varit en faktor för dess soliditet (se Europeiska kommissionen, 2019b). Det finanspolitiska ramverkets förutsägbarhet har bidragit till framgången. Enligt ramverket ska det ses över vart åttonde år. Den aktuella politiska uppgörelsen mellan regeringen och två mittenpartier (Liberalerna och Centerpartiet) säger uttryckligen att ramverket ska följas under mandatperioden och att det ska finnas beredskap för en konjunktursvängning.

Det är för tidigt för att utvärdera det nya finanspolitiska ramverkets resultat. Skuldnivån ligger visserligen i linje med regeln om skuldankaret och väntas sjunka till 34,6 % av BNP 2019, men en bedömning av överskottsmålet kräver mer datapunkter enligt den nya regeln. Det verkar som om det nuvarande utgiftstaket kommer att bidra till överskottsmålet. I ett bakåtblickande perspektiv har det nya målet inte nåtts (Finanspolitiska rådet, 2019). Om man blickar framåt står kommunerna och landstingen inför en ökande efterfrågan på välfärdstjänster. Det är också osäkert om pensionssystemet långsiktigt har förmågan att garantera adekvata pensioner. Om pensionerna blir otillräckliga kan ad hoc-inventioner utsätta de offentliga finanserna för ytterligare tryck (Aspegren m.fl., 2019).

4.1.2 UTVECKLINGEN PÅ SKATTE- OCH BUDGETOMRÅDET

Den allmänna skattenivån är fortfarande högre än EU-genomsnittet, men nivån varierar mellan olika skatter. Det totala skattetrycket låg 2018 på 43,8 % av BNP (EU-genomsnittet var 39,2 % av BNP). Det totala skattetrycket på arbete var också högt med en implicit skattesats på 39,6 % 2018, vilket är högre än EU-genomsnittet på 36,2 %. Samtidigt leder den relativt låga återkommande fastighetsavgiften ([12]) och avdragsrätten för bolåneräntor till en regressiv skattemässig snedvridning som gynnar bostadsägande. Intäkterna från kapitalskatterna ligger dock också under EU-genomsnittet (6,1 % av BNP, EU-genomsnitt på 8,5 % samt 13,8 % av de totala skatterna mot EU-genomsnittet på 21,6 %).

Det höga skattetrycket på arbete kan påverka incitamenten att arbeta. Skattekilen, dvs. skillnaden mellan arbetskostnaden och nettolönen, är särskilt stor i fråga om låginkomsttagare som tjänar 50 % av genomsnittslönen, nämligen 39,5 %. Incitamenten att börja arbeta är enligt indikatorn för bidragsfällan dessutom låga på 50 % och 67 % av genomsnittslönen på grund av det höga skattetrycket.

En mer omfattande skattereform kan stötta sysselsättningen och minska skulduppbyggnaden i hushållssektorn. I regeringsförklaringen 2019 ingick ett mål om att genomföra en större skattereform. Några konkreta planer har emellertid inte presenterats. Det är därför inte säkert att den kommande reformen till exempel skulle inkludera en skatteväxling från arbete till ägande genom ändring av avdragsrätten för boräntor eller den återkommande fastighetsavgiften. Reformer på det här området kan bidra till en gynnsammare utveckling av hushållens skuldsättning (se avsnitt 4.2), främja sysselsättningen och eventuellt även ha en positiv inverkan på inkomstskillnaderna (Justo m.fl., 2019).

Budgetpropositionen för 2020 är något expansiv. Den speglar den ökande efterfrågan på välfärdstjänster och de finansiella begränsningarna hos kommuner och landsting, som kommer att få högre bidrag (en ökning med 5 miljarder kronor). Budgeten innehåller nya satsningar på lag och ordning och ett löfte om en grön omställning där 3,2 miljarder kronor ska gå till att främja omställningen till en fossilfri ekonomi. På inkomstsidan leder stora skattesänkningar till en långsammare inkomstutveckling. Det handlar bl.a. om avskaffandet av värnskatten på 5 % av årsinkomster som överstiger 689 300 kronor (slopande av den övre skiktgränsen för statlig inkomstskatt) och en sänkning av inkomstskatten för personer över 65 år med en inkomst på över 17 000 kronor per månad. Åtgärden syftar till att undanröja skillnaden i beskattning mellan inkomster från arbete och inkomster från pension.

Intäkterna från miljöskatter är lägre än EU-genomsnittet. Miljöskatterna motsvarade 2,1 % av BNP 2018 (EU-genomsnitt: 2,4 %) och energiskatter 1,6 % av BNP (EU-genomsnitt: 1,8 %). Samma år stod miljöskatteintäkterna för 4,8 % av de totala intäkterna från skatter och sociala avgifter (genomsnittet för EU var 6,2 %). Detta beror till viss del på att skatterna har haft de beteendeeffekter som eftersträvats och en ökad omställning till biobränslen i transportsektorn.

Vissa undantag och reduktioner av skattesatsen på koldioxid och energi håller på att fasas ut. Rabatter på koldioxidskatten på bränsle för uppvärmning i sektorer som inte omfattas av EU:s utsläppshandelsystem sänktes och avskaffades slutligen 2018. Skattereduktioner och undantag finns bara kvar för bränslen som används inom vissa områden, t.ex. jordbruket och sjöfarten på inre vattenvägar. Sedan 2017 gäller en uppräkningsregel för bensin- och dieselskatt med en årlig höjning på två procentenheter utöver konsumentprisinflationen. Prisskillnaderna på diesel jämfört med bensin har krympt genom att de olika punktskattesatserna gradvis har anpassats.

4.1.3 DE OFFENTLIGA FINANSERNAS HÅLLBARHET

Sveriges statsskuld väntas fortsätta att sjunka på medellång sikt. En sund förvaltning av de offentliga finanserna och en hållbar ekonomisk utveckling beräknas i kommissionens referensscenario med oförändrad politik leda till att den offentliga skulden minskar från 34,6 % av

([12]) Avgiften motsvarar 0,75 % av taxeringsvärdet (med ett tak på 7 812 kronor (730 euro) för 2019) jämfört med EU-genomsnittet på 1,55 %.

BNP 2019 till 15,4 % av BNP 2030. Pensionssystemet håller på att reformeras för att koppla den lägsta pensionsåldern till en ”riktålder” som ska höjas i takt med den förväntade livslängden. I ett första steg höjdes den lägsta åldern för den allmänna pensionen (som är inkomstbaserad) från 61 till 62 år i januari 2020. Ytterligare åtgärder för att höja riktåldern för ålderspension (som är inkomstbaserad) och garantipensionen förväntas de närmaste åren (Aspegren m.fl., 2019). När det gäller den offentligfinansiella hållbarheten förefaller utsikterna sammantaget vara goda på kort, medellång och lång sikt (Europeiska kommissionen, 2020a) ([13]).

Skuldsättningen förefaller vara motståndskraftig mot störningar. Den låga ingående skuldstocken innebär att negativa störningar som drabbar tillväxt, räntor eller det primära saldot inte skulle ha någon större inverkan på skuldkvoten. I alla scenarier i känslighetstester ligger statsskulden kvar på en nedåtgående trend. Skuldkvoten i slutet av prognosperioden (2030) är i dessa scenarier något högre än i referenscenariot. I ett värsta scenario, som baseras på en växelkurschock, skulle den offentliga bruttoskulden uppgå till 18,0 % av BNP 2030.

De offentliga utgifterna för långvarig vård och omsorg beräknas stiga. Demografiska förändringar medför att utgifterna för långvarig vård och omsorg lär öka kraftigt, från 3,2 % av BNP 2016 (den näst högsta nivån i EU) till 4,9 % av BNP 2070 (Europeiska kommissionen och arbetsgruppen om åldrande inom kommittén för ekonomisk politik, 2018). Det motsvarar en ökning på 53 %, vilket är något lägre än EU-genomsnittet. Den andel av befolkningen som omfattas av långvarig vård och omsorg är relativt hög jämfört med andra medlemsstater, samtidigt som det underliggande behovet ([14]) är bland de lägsta i EU.

([13]) Se också bilaga B för en översikt.

([14]) Till exempel sett till andelen av befolkningen som uppger att de lider av kroniska sjukdomar eller hälsoproblem och andelen som rapporterar att de är mycket begränsade i sitt vardagsliv.

4,2. DEN FINANSIELLA SEKTORN

4.2.1 BANKSEKTORN (*) ([15])

Översikt

Banksektorn är fortfarande motståndskraftig tack vare hög lönsamhet och små kreditförluster. Trots att räntorna varit negativa på senare år är bankernas lönsamhet ändå bland de högsta i Europa. Dessutom hade den svenska banksektorn också under 2019 en av de lägsta genomsnittliga andelarna nödlidande lån för både hushåll och icke-finansiella bolag (se tabell 4.2.1). Den låga andelen bidrar till motståndskraften om negativa störningar skulle inträffa och har lett till låga finansieringskostnader. De här tendenserna och den höga kostnadseffektiviteten har resulterat i en avkastning på eget kapital och avkastning på totalt kapital på i genomsnitt 12 respektive 0,7 % under 2019. Aktiekurserna föll dock eftersom flera svenska banker är under utredning för inte ha förhindrat penningtvätt, särskilt i sina baltiska filialer och dotterinstitut.

Sårbarheter och risker kvarstår till följd av det svenska banksystemets storlek, koncentration och sammankoppling. Banksystemets storlek, mätt i totala tillgångar, uppgår till nära 300 % av BNP ([16]). Sektorn är koncentrerad till de tre (samnordiska) storbankerna, som täcker över 60 % av marknaden inom alla huvudsegment. Bankerna är dessutom nära sammankopplade via sin tradingverksamhet och sina bilaterala lån utan säkerhet. Det finns också ganska stora korsinnehav av säkerställda obligationer ([17]), vilket medför betydande risker för spridning om störningar skulle inträffa.

Ändrade regler för beräkningen av bankers riskviktade tillgångar ledde till en betydande minskning av rapporterade kapitalrelationer. I slutet av 2018 ändrade Finansinspektionen metoden för tillämpning av riskviktsgolvet för bolån för banker som använder interna riskmodeller, vilket förbättrar den internationella jämförbarheten för rapporterade kapitalrelationer. Den nedgång som detta ledde till i bankernas rapporterade kapitalisering i förhållande till riskviktade tillgångar gjorde att denna närmade sig EU-genomsnittet (se tabell 4.2.1). Bruttosoliditeten är dock fortfarande mellan 4 % och 5 % för de flesta banker, vilket är bland de lägsta i EU. Den förhållandevis låga nivån på egna tillgångar visar på strukturella sårbarheter och stämmer överens med den slutsats som dras av Betz m.fl. (2014) om att bruttosoliditeten är den bästa indikatorn när det gäller att förutse fallissemang bland europeiska banker. Kapitalkrav som gäller riskviktsgolvet ([18]), enligt en överenskommelse i Baselkommittén för banktillsyn, kan leda till högre kapitalbuffertar hos de svenska bankerna inför det fullständiga införandet den 1 januari 2027 (Finansinspektionen, 2019d).

Diagram 4.2.1: **Kärnprimärkapitalrelationer (%)**

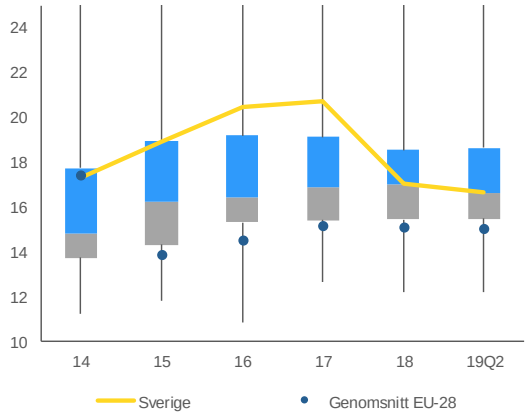

Den grå kolumnen visar spridningen av medlemsstaternas värden i den andra kvartilen och den ljusblå kolumnen visar värdena för de medlemsstater som hamnar i den tredje kvartilen.
Källa: Europeiska kommissionen

([15]) En asterisk visar att analysen i avsnittet ingår i den fördjupade granskningen inom förfarandet vid makroekonomiska obalanser (se avsnitt 3 för en sammanfattning av de viktigaste slutsatserna).
([16]) Häri ingår utländska bankers verksamhet på den svenska marknaden. Om man exkluderar de utländska bankernas verksamhet i varje land, är EU-genomsnittet lite drygt 130 % mot cirka 200 % i Sverige.
([17]) Interbankexponeringar i värdepapper uppgår till cirka 150 miljarder kronor eller 14 miljarder euro, vilket motsvarar nästan 30 % av kärnprimärkapitalet i genomsnitt under de senaste tre åren.
([18]) Riskviktsgolvet begränsar den positiva kapitaleffekt en bank kan uppnå genom att använda interna modeller i stället för schablonmetoden.

Tabell 4.2.1: **Indikatorer på finansiell sundhet (1)**

	2014q4|	2015q4|	2016q4|	2017q4|	2018q4|	2019q2|
Nödlidande lån	1,3	1,3	1,2	1,3	1,0	1,1
utländska enheter	-	-	-	-	-	-
icke-fin. bol. & hushåll	1,6	1,5	1,4	1,5	1,2	-
icke-finansiella bolag	1,8	1,9	1,6	1,8	0,9	1,0
hushåll	1,4	1,2	1,2	1,2	1,4	1,5
Reserveringsgrad	26,0	26,9	26,1	26,4	22,2	23,0
Avkastning på eget kapital[2]	11,8	11,2	11,9	10,9	12,2	12,0
Avkastning på totalt kapital[2]	0,6	0,6	0,7	0,7	0,8	0,7
Total kapitalrelation	22,2	24,1	26,3	25,9	20,7	20,2
Kärnprimärkapitalrelation	17,3	18,9	20,4	20,7	17,0	16,7
Primärkapitalrelation	19,2	21,0	22,7	23,0	18,5	18,2
Utlånings-/inlåningskvot	161,8	177,8	178,0	172,7	190,7	182,2

(1) Alla banker i Sverige.
(2) Uppgifter uppräknade till årstakt.
Källa: Europeiska centralbanken och Europeiska kommissionens beräkningar.

Svenska banker har löptidsobalanser mellan tillgångar och skulder och är beroende av kapitalmarknadsfinansiering. Utlånings-/inlåningskvoten är hög i Sverige (182,2 andra kvartalet 2019, vilket är dubbelt så högt som EU-genomsnittet). Jämfört med jämförbara europeiska banker har de svenska storbankerna en stor andel lån på tillgångssidan, främst bolån med mycket lång löptid (30–50 år). På skuldsidan utgör inlåning, som allmänt anses vara en stabil finansieringskälla, en jämförelsevis liten andel. De svenska bankerna är beroende av de internationella kapitalmarknaderna för täcka finansieringsunderskottet på omkring 50 % av låneportföljerna, vilket främst sker genom kortfristiga lån i utländsk valuta och emissioner av säkerställda obligationer där säkerheten utgörs av bolån.

Skuldstrukturen exponerar kreditinstituten för risker för likviditetsbrist och högre finansieringskostnader. Eftersom internationell kapitalmarknadsfinansiering är mycket känsligare för ränteändringar eller finansiell stress kan det bli svårt för de svenska bankerna att skaffa tillräcklig likviditet i ett negativt scenario, t.ex. vid störningar på bostadsmarknaden eller förtroendeeffekter på grund av pågående penningtvättutredningar. Svenska tillsynsmyndigheter har därför framhållit vikten av tillräckliga likviditetstäckningskvoter och att likviditetsbuffertarna måste diversifieras (Finansinspektionen, 2019b och Riksbanken, 2019a). Alla systemviktiga institut uppfyller å andra sidan redan det gällande minimikravet för kapitalbas och kvalificerade skulder (MREL). MREL är det kapital och de skulder som kan skrivas ned eller omvandlas till nytt kapital för att absorbera skulder och återställa kapitalet vid en kris.

Vid stresstester har de svenska bankerna haft blandade resultat. Enligt det stresstest som Europeiska bankmyndigheten gjorde 2018 (Europeiska bankmyndigheten, 2019) skulle de svenska storbankerna kunna stå emot en svår recession i kombination med sjunkande fastighetspriser (vilket bland annat framgår av att kärnprimärkapitalrelationen skulle minska med som mest 2,7–3.3 procentenheter). Däremot visar resultaten av Riksbankens stresstester att storbankernas kreditförluster skulle kunna bli större vid en djup recession. De skulle få stora rörelseförluster, vilket skulle minska deras kärnprimärkapitalrelation med nästan 14 procentenheter och bruttosoliditeten med över 4 procentenheter ([19]).

Bankernas exponering mot bostadsmarknaden medför risker. Hushållen är fortsatt sårbara för en korrigering på bostadsmarknaden och för en ökning av lånekostnaderna (se avsnitt 4.2.3). En indikator som Riksbanken tagit fram (Giordani m.fl., 2017) för att mäta sårbarheten i det finansiella systemet ligger för närvarande på en historiskt hög nivå, delvis på grund av hög skuldsättning och stigande reala bostadspriser. Detta trots de makrotillsynsåtgärder som har antagits för att hantera de risker som är förknippade med denna situation.

Med tanke på risker med koppling till kommersiella fastighetsmarknaden har Finansinspektionen gjort en djupanalys av den marknaden. Priserna på kommersiella fastigheter har ökat kraftigt sedan 2013, särskilt för kontor i Stockholms och Göteborgs centrala delar (Finansinspektionen, 2019c). Bankernas utlåning till kommersiella fastigheter har ökat i takt med priserna, vilket kan tyda på en jakt på avkastning. Men med tanke på storleken på den kommersiella fastighetsmarknaden i Sverige (omkring 36 % av BNP) ([20]) och hur känslig den är för

([19]) Eftersom metoderna som används är olika är det svårt att jämföra Europeiska bankmyndighetens och Riksbankens stresstester. Skillnaderna beror främst på den valda kreditförlustmodellen och bankernas modeller för räntenetto och provisionsnetto, olika antaganden om bankernas balansräkningar (statisk eller dynamisk) och omfattningen av spridningseffekter (Riksbanken, 2019b, s. 25).

([20]) Inom EU verkar Sverige vara bland de länder som har en relativt stor kommersiellt fastighetssektor, men datarelaterade problem försvårar en jämförande analys. Europeiska systemrisknämnden (ESRB) samordnar arbetet

makrofinansiella störningar, skulle en häftig marknadskorrigering kunna få återverkningar på den finansiella stabiliteten, via byggföretagens exponering för ränte- och refinansieringsrisker. Därför gjorde Finansinspektionen en djupanalys av lämpliga kapitalkrav för banker för att täcka förluster från utlåning till kommersiella fastigheter. I januari 2020 höjde Finansinspektionen kapitalkraven inom pelare 2 för att säkerställa en tillräcklig kapitaltäckning (Finansinspektionen, 2020). Den justerade riskvikten är 35 % (för exponeringar med säkerhet i kommersiella bostadsfastigheter gäller en lägre vikt på 25 %) mot den nuvarande nivån på cirka 23 %.

Arbetet med att se över riksbankslagen går framåt, medan utredningen om bankunionen har avslutats. Den 29 november 2019 lade riksbankskommittén fram sitt slutbetänkande för regeringen med ett förslag till en ny riksbankslag med vissa ändringar av bankens mandat (SOU, 2019a). Förslaget ska nu ut på remiss. Den 10 december 2019 presenterade regeringen resultatet av en utredning om ett eventuellt svenskt deltagande i bankunionen (SOU, 2019b). Rapporten anger för- och nackdelar med ett medlemskap, men innehåller inga konkreta politiska förslag.

Bekämpning av penningtvätt

Flera fall av misstänkt penningtvätt har riktat strålkastarljuset mot svenska banker. Anklagelser på senare tid om omfattande penningtvätt som involverat svenska banker via deras filialer och dotterinstitut i de baltiska länderna ledde till att en landsspecifik rekommendation riktades till Sverige i vilken landet uppmanades att åtgärda bristerna i sitt regelverk mot penningtvätt (se avsnitt 2). Europeiska kommissionen har granskat fallet med Nordea och de svenska myndigheternas roll (Europeiska kommissionen, 2019c), samt begärt att Europeiska bankmyndigheten ska utreda om den finansiella tillsynen i Swedbanks fall låg i linje med EU-rätten. Utredningen är ännu inte klar. Anklagelserna om penningtvätt har haft en negativ inverkan på de svenska bankernas anseende och deras aktier sjönk kraftigt 2018–2019.

Tillämpningen av regelverket mot penningtvätt ska samordnas bättre. Sverige har inrättat en särskild samordningsfunktion för att främja ett effektivt samarbete mellan tillsynsmyndigheterna och Rikspolisstyrelsen med deltagande av representanter från 17 organisationer. Samordningsfunktionen ska samla olika typer av kunskaper och kompetenser så att de kommer till nytta i hela systemet och främja samverkan, dialog och ett faktiskt utbyte mellan myndigheter, och mellan myndigheter och aktörer.

Finansinspektionen har anställt mer personal för att säkerställa en mer transparent, riskbaserad och effektiv tillsyn. Under 2018 gjorde myndigheten fyra nyrekryteringar, vilket innebar att antalet tjänster ökade till totalt 13. Det är fortfarande lågt med tanke på storleken på den svenska finansiella sektorn. I budgeten för 2020 anslås ytterligare 10 miljoner kronor till Finansinspektionen för att stärka insatserna mot penningtvätt (Finansinspektionen, 2019d). På nationell nivå arbetar Finansinspektionen för närvarande med tillämpningen av en riskbaserad tillsynsmetod med hjälp av ett riskklassificeringsverktyg som måste uppdateras under 2020. Det krävs dock mer arbete för att förstå och korrekt tillämpa den riskbaserade tillsynsmetoden, revidera undersökningsförfarandena och tillämpa en mer avskräckande sanktionspolicy. Parallellt har permanenta strukturer inrättats för att integrera tillsyn mot penningtvätt och finansiering av terrorism på nordisk eller nordisk-baltisk nivå.

Finanspolisen har börjat uppgradera sitt nationella rapporteringssystem för misstänkta transaktioner. För att dessutom kunna hantera ett ökande antal rapporter planerar Finanspolisen att ersätta sitt nuvarande it-system för rapportering med ett nytt integrerat system i mars 2020. Med det nya systemet bör inte bara kvaliteten på rapporteringen förbättras utan också Finanspolisens kapacitet att identifiera, kartlägga och analysera risker och metoder för penningtvätt och finansiering av terrorism. Sverige använder bara i begränsad omfattning FIU.net för förfrågningar och utbyte av information med andra finansunderrättelseenheter i EU. För närvarande har Finanspolisen fortfarande omoderna interna databaser och en brist på tydliga förfaranden för att prioritera och analysera inkommande anmälningar om misstänkta transaktioner. Finanspolisen har för

med att förbättra uppgifternas täckning och harmonisering, för preliminära resultat, se ESRB (2019b).

närvarande omkring 35 anställda men håller på att rekrytera fler för att stärka sin analyskapacitet.

4.2.2 BOSTADSMARKNADEN (*)

Utvecklingen på bostadsmarknaden

Bostadspriserna började stiga igen 2019, medan bostadsbyggandet sjönk. Bostadspriserna ökade med 2,7 % i september 2019 jämfört med motsvarande period året innan och var därmed 2,5 % lägre än toppnivån i augusti 2017. I reala termer var ökningen 1,4 %. Enligt Europeiska kommissionens modell var bostadspriserna under 2018 övervärderade med 7 %. När priserna jämfördes enbart med inkomsterna uppgick övervärderingen till 36 % för 2018. Efter en avkylning på bostadsrättsmarknaden under 2018 återgick transaktionsvolymen tidigt under 2019 till samma höga nivå som 2017. På kort sikt väntas bostadsprisutvecklingen hållas uppe av utbudsbegränsningar och efterfrågeutveckling, medan marknadssnedvridningar kommer att kvarstå.

Villor och lägenheter uppvisade skilda pristrender. Lägenheter har påverkats mer av prisfallet 2017 än villor, möjligtvis på grund av en kombination av höga byggvolymer för lägenheter och skärpt makrotillsyn. Bostadsrättspriserna sjönk mer (10,4 %) än villapriserna (8,3 %) från toppnivån (i augusti 2017) till bottennivån (i december 2017) och har återhämtat sig i mindre utsträckning. Priserna i september 2019 låg 5,1 % under toppnivån (villor: –0,8%) (se diagram 4.2.2).

Diagram 4.2.2: **Bostadspriser per marknadssegment (nominellt)**

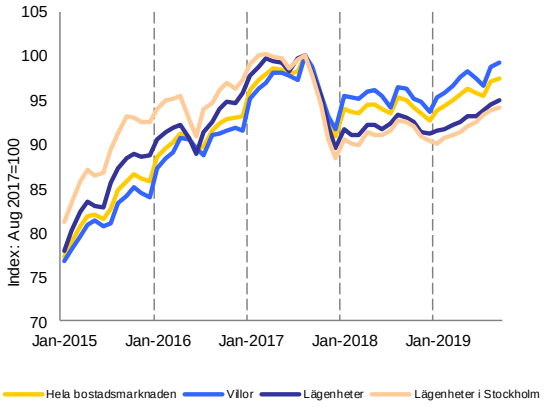

Källa: Valueguards bostadprisindex HOX

Under de senaste 25 åren har de reala bostadspriserna stigit snabbare än den disponibla inkomsten. Bostadsprisökningarna på cirka 200 % är större än i de flesta andra EU-länder. Bostadspriserna är mest övervärderade om man jämför med hyrorna. Eftersom den svenska hyresmarknaden är mycket reglerad är hyrorna i genomsnitt lägre än marknadshyrorna och bostadsköerna långa (se Europeiska kommissionen, 2019b, s. 30). Pris-inkomstkvotens utveckling och kommissionens interna modell pekar också på en viss övervärdering (se diagram 4.2.3). Europeiska systemrisknämnden drog en liknande slutsats i sin utvärdering och rekommendation till Sverige (ESRB, 2019a och ESRB, 2019c). ([21])

Låga räntor har bidragit till de höga bostadspriserna, men värderingarna verkar vara för höga. Historiskt låga räntor har sänkt brukarkostnaden för bostadsägande, vilket drivit på bostadspriserna. Hushållens räntekostnader har sjunkit till den lägsta nivån på tre årtionden. Deras lånekostnader har dock legat nära den högsta förkrisnivån sedan 2011. Riksgälden (Bjellerup och Majtorp, 2019) har granskat värderingen av bostadsmarknaden och drar slutsatsen att prisutvecklingen fram till 2017 kan förklaras av förändringar av den disponibla inkomsten och räntebetalningarna efter skatt, samt att även införandet av tak för belåningsgraden hade en

([21]) Svensson (2019) går igenom alternativa mått på bostadsvärderingar och drar slutsatsen att priserna ligger i linje med bestämmande faktorer.

betydande inverkan. Den senaste utvecklingen är svårare att förklara med hjälp av den här modellen. På senare år har bolånemarknadens struktur förändrats. Engström (2020) undersöker de nya kreditförmedlarnas roll och den möjliga effekt de har på konkurrensförhållandena och räntorna på bolånemarknaden. Sammanfattningsvis verkar alltså värderingarna vara fortsatt för höga på hela marknaden, men mindre markant än 2016 och 2017.

Diagram 4.2.3: **Skattade värderingsgap för bostadspriser på basis av olika indikatorer (1) (2) (3)**

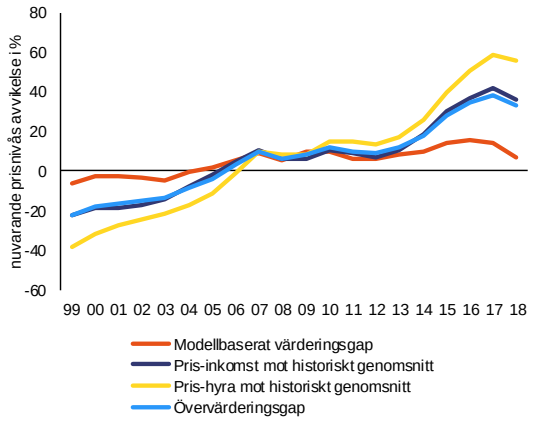

1) Skillnaderna mellan pris/inkomst och pris/hyra bygger på de procentuella skillnaderna mellan de här indikatorerna och deras långsiktiga medelvärden (1998–2017).
2) Det modellbaserade värderingsgapet bygger på en ägarinriktad bostadsprismodell som speglar viktiga drivkrafter för fundamenta (t.ex. räntor, befolkningsutveckling och byggproduktion).
3) Det totala värderingsgapet är genomsnittet av skattningarna av gapen för pris-inkomst och pris-hyra och det modellbaserade gapet.
Källa: Europeiska kommissionens beräkningar.

Drivkrafter för efterfrågan

Historiskt låga räntor och strukturella särdrag driver på bostadsefterfrågan. Penningpolitiken har varit expansiv på grund av de låga räntorna och kvantitativa lättnader (se avsnitt 1). Därför har tremånadsräntan varit negativ sedan andra kvartalet 2015. Räntor på längre löptider har sjunkit ännu mer. Det har lett till att hushållen har förlängt löptiden på sina bolån (se avsnitt 4.2.3). Det verkar dock vara svårt att få de aktuella låga boräntorna för längre tid än fem år, oberoende av de lägre långa räntorna och den förutsägbarhet som detta ger i fråga om boendekostnaden per månad.

Skattesystemet gynnar fortfarande lån som används för bostadsköp och förstärker de regionala skillnaderna i bostadspriserna. De räntor som hushållen betalar på sina lån är avdragsgilla med 30 %, först mot kapitalinkomster och sedan mot arbetsinkomstskatten om kapitalinkomsterna är mindre än arbetsinkomsterna. För årliga räntebetalningar över tröskelvärdet på 100 000 kronor kan 21 % dras av ([22]). Samtidigt är den kommunala fastighetsavgiften fortsatt låg jämfört med andra länder och det finns ett nationellt avgiftstak. Den nationella maxavgiften innebär att samlad förmögenhet i form av fastigheter beskattas relativt sett högre i fattigare regioner än i rikare regioner. I kombination med regionala skillnader i inkomstskatt kan detta förstärka skillnaderna i bostadspriser mellan regionerna.

Det växande gapet mellan bostadspris- och inkomstökningarna har ökat specifika gruppers sårbarhet. Bostadspriserna har visserligen ökat över hela linjen, men det verkar ändå som om ökningen har varit mer påtaglig i de lägre bostadsmarknadssegmenten än i andra marknadssegment. Samtidigt har inkomsterna ökat mindre i de hushåll som är intresserade av de här segmenten. Om man använder skillnaden mellan medel- och medianvärdet som ett grovt mått på denna utveckling visar det sig att för bostadsrätter ökade medianpriset 36 procentenheter mer än medelvärdet mellan 2005 och 2017 ([23]).

Tre faktorer kan eventuellt förklara de relativt sett högre priserna i det lägre segmentet. Det rör sig om 1) byggverksamhet som gynnar dyrare bostäder, 2) ökade inkomstskillnader och 3) förmögenhetsackumulering i form av bostäder. Bostadsbeståndets årliga tillväxt har i genomsnitt varit lägre än 1 % (se ”Drivkrafter för utbudet”)

([22]) Även om skattesystemet inte diskriminerar mellan den underliggande tillgången för räntebetalningen, dvs. alla räntebetalningar är avdragsgilla, är fastigheter i själva verket den enda tillgången med hävstång i (icke-företagsdrivande) hushåll.

([23]) Skillnaden mellan medel- och medianvärdet, det vill säga (ett grovt mått på) hur skev fördelningen, används för att följa den här utvecklingen. Om skillnaden mellan medel- och medianvärdet minskar, är prisökningarna på marknadssegmenten med lägre priser större än för andra segment. Om den här skillnaden rör sig snabbare än inkomstfördelningen, vanligtvis en ganska stabil fördelning med en ansenlig skillnad mellan medel- och medianvärdet, då ställs de lägre inkomsterna inför högre prisökningar jämfört med deras inkomster.

det senaste tio åren och inkomstskillnaderna (se avsnitt 4.3) har växt i begränsad omfattning. Förmögenhetsackumuleringen i form av bostäder sker när nya personer på bostadsmarknaden betalar ett högre pris än tidigare nytillkomna gjorde. Den här förmögenhetsackumuleringen kan föras vidare genom hela bostadskarriären, dvs. de som säljer sin bostad till någon som är ny på bostadsmarknaden använder sin vinst till att köpa en ny, troligtvis dyrare bostad. Den växande förmögenhetackumuleringen på tillgångssidan neutraliseras delvis av ökningen av hushållens skulder. I det rådande läget med mycket låga räntor omsätts detta inte i högre boendekostnader för nya bostadsägare, men de som är nya på bostadsmarknaden tenderar att ha (mycket) högre skulder i förhållande till sina inkomsterruta än hushåll som varit på marknaden ett tag (se underavsnitt 4.2.3).

Diagram 4.2.4: **Nybyggnation och beräknat behov**

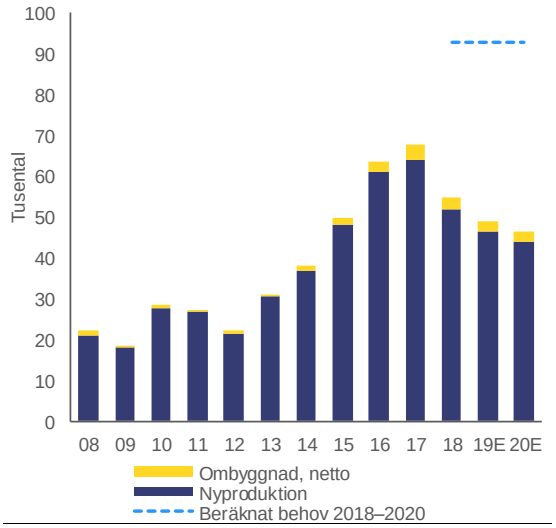

Källa: Boverket och SCB

Drivkrafter för utbudet

Byggaktiviteten har understigit de uppskattade behoven i flera år. Boverket (2019) uppskattar det årliga behovet till 93 000 nybyggda bostäder för 2018–2020 och ett behov på 51 000 för den följande perioden fram till 2025. Det faktiska bostadsutbudet understeg, även när det var som störst 2017, det uppskattade kortsiktiga behovet och har mycket sällan tillgodosett det strukturella långsiktiga behovet. Bostadsbyggandet uppskattas ha sjunkit kraftigt under 2019 (12-månadersförändring på –9,0 %) och ska fortsätta att sjunka 2020 (12-månadersförändring på –2,0 %). Förtroendeenkäter rapporterar fallande orderingång, och förväntningarna är de lägsta sedan lågkonjunkturen 2012. Nya bygglov och byggstarter är också på nedgång.

Strukturella hinder tenderar att begränsa bostadsutbudet och öka byggkostnaderna. Tomter kommer inte ut på marknaden snabbt nog och trots vissa reformer verkar detaljplanerna och byggföreskrifterna, t.ex. kommunernas olika tolkning av byggregler, fragmentera marknaden. Detta kan framför allt hindra utländska byggföretag från att ta sig in på marknaden och omöjliggör därmed en konkurrens som kan leda till lägre priser och högre produktivitet (Europeiska kommissionen, 2019b, s. 29). Dessutom leder bristen på konkurrens på flera marknader för byggmaterial till högre byggkostnader (Konkurrensverket, 2018).

Förutom bristerna i utbudet passar de bostäder som faktiskt finns tillgängliga inte hushållens behov. Förhållandet mellan det befintliga bostadsbeståndet och antalet hushåll har legat relativt stabilt på senare tid, på mellan 105 % och 106 %, eftersom antalet hushåll sedan 2013 har ökat i samma takt som bostadsbeståndet (1,0 %). Förutom bostadsbristen verkar det mest akuta problemet vara hushållens storlek och bostadsbeståndets egenskaper. Omkring 70 % av de svenska hushållen består av högst två personer. Samtidigt är bara 51 % av bostadsbeståndet flerbostadshus med bostadsrätter och detta har i stort sett inte förändrats sedan man började redovisa statistik om detta 2013 (första tillgängliga år, se diagram 4.2.5). Antalet ensamhushåll, som redan utgör 40 % av alla hushåll, har ökat snabbare än genomsnittet (1,2 %) liksom antalet hushåll med fler än fem medlemmar. Den sistnämnda kategorin utgör dock bara 6 % av alla hushåll.

Diagram 4.2.5: **Hushållens boende efter typ**

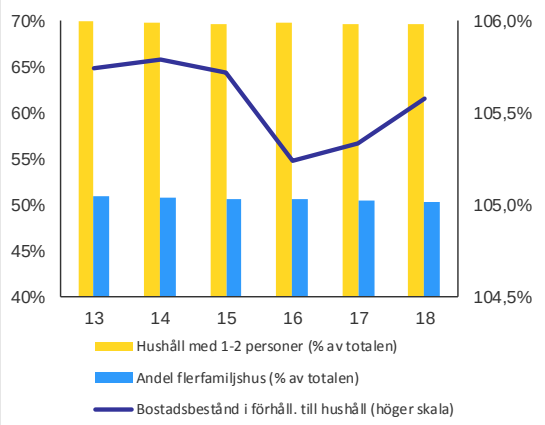

Källa: SCB

Diagram 4.2.6: **Typ av innehav och vakansgrad**

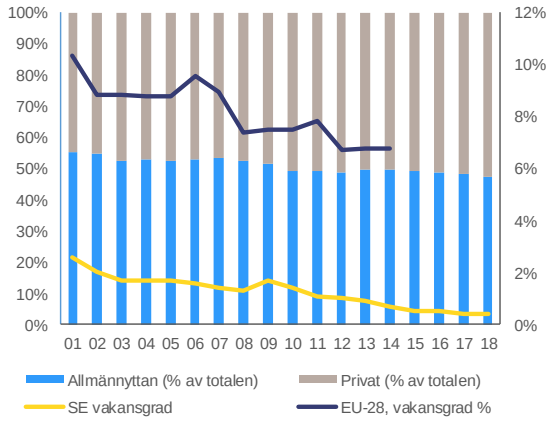

Källa: Europeiska centralbanken

Bostadsbeståndet och hyresmarknaden anpassar sig inte efter de förändrade behoven på grund av inaktivitet. Ombildningar och rivningar är ännu färre än nytillskotten till bostadsbeståndet och förändringen av det befintliga beståndet går alltså långsamt. Byggrestriktionerna är särskilt hårda i storstadsområdena ([24]). De som är mer beroende av allmännyttans bostäder, dvs. de med lägre inkomster, står inför ett allt tuffare läge på hyresmarknaden. Allmännyttans andel av hyresbostäder i det totala bostadsbeståndet har minskat från 23 % 2001 till 18 % 2018, medan vakansgraden för hyresbostäder har sjunkit till historiska låga 0,5 % och fortsätter att vara mycket lägre än EU-genomsnittet (se diagram 4.2.6).

Bostadsbeståndet används heller inte effektivt. På hyresmarknaden uppstår inlåsnings- och utestängningseffekter till följd av att hyrorna ligger under marknadshyrorna. På marknaden för ägarbebodda bostäder motverkas ägarnas rörlighet av kapitalvinstbeskattningen. Bostadsbristen gör det svårare för människor att byta jobb (Europeiska kommissionen, 2019b, s. 30)

([24]) Kommunernas roll som ägare till nästan hälften av hyresbeståndet och leverantörer av byggbar mark, ökar komplexiteten också genom utjämningssystemets effekt (läs mer: https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2016/06/2017_2-Bygg-mer-for-fler.pdf).

Politiska åtgärder

Det har vidtagits få politiska åtgärder för att ta itu med obalanserna på bostadsmarknaden. Under 2018 var de politiska åtgärderna främst inriktade på efterfrågesidan, medan åtgärder på utbudssidan hade en mer framträdande plats 2019. Det har handlat om ganska stegvisa åtgärder och det är föga troligt att de kommer att i grunden förändra snedvridningarna på bostadsmarknaden. För att det ska hända kommer det att krävas beslutsamma politiska åtgärder på hyresmarknaden och inom skattepolitiken.

Sverige har höjt taket för uppskov med skatten på kapitalvinster från 1,45 miljoner kronor till 3 miljoner kronor. Höjningen av taket kan främja rörligheten på bostadsmarknaden. Den uppskjutna kapitalvinsten omfattas dock av en årlig skatt på cirka 0,5 %, vilket i det nuvarande lågräntelägget gör uppskovet mindre intressant. Under perioden 21 juni 2016–20 juni 2020 råder dessutom ett tillfälligt undantag från det tidigare högsta möjliga uppskovsbeloppet på 1,45 miljoner kronor. Med andra ord innebär de nya reglerna en skärpning av uppskovskraven. Rent generellt reducerar uppskovet bara den omedelbara effekten på kassaflödet och inte den faktiska förmögenhetsminskningen. Det finns alltså utrymme för en större reform av kapitalvinstbeskattningen.

Finansinspektionen har ytterligare skärpt makrotillsynen något. Finansinspektionen höjde den kontracykliska kapitalbufferten till 2,5 % från

den 19 september 2019. Myndigheten har gradvis höjt den kontracykliska kapitalbufferten sedan den infördes 2014. Den föregående nivån på 2 % infördes den 14 mars 2017. Höjningen av den kontracykliska kapitalbufferten ska stärka den samlade motståndskraften nom den finansiella sektorn, även om den inte specifikt är inriktad på obalanser som är kopplade till hushållens skuldsättning och bostadsmarknaden. Dessutom har Finansinspektionen anpassat kraven för riskviktgolvet för bolån. Den makrotillsynsåtgärden trädde i kraft den 31 december 2018 för en tvåårsperiod. Åtgärden får troligtvis ingen markant effekt på utlåningen, men den har gjort det lättare att jämföra svenska bankers rapporterade riskviktade kapitalrelationer med deras motparters i EU.

Investeringsstödet för byggande av hyresbostäder har återinförts. För att minska den ständiga bostadsbristen har regeringen öronmärkt 2,1 miljarder euro för att stimulera byggandet av hyresbostäder (också för studerande) sin budgetproposition för 2020. Stödet bör ha trätt i kraft den 1 januari 2020. Tillsammans med att man lättar på byggföreskrifterna kan detta avhjälpa problemen på utbudssidan något.

Den mer omfattande skattereform som har aviserats kan vara ett tillfälle att åtgärda flera brister samtidigt. I den politiska överenskommelsen sa sig regeringen ha för avsikt att se över skattesystemet. Hittills har ingen tidsram eller några detaljer meddelats. En sådan skattereform kan utöver att ta itu med incitamenten för ökad skuldsättning även sänka hindren för att ta sig in på bostadsmarknaden för personer med lägre inkomster, främja rörligheten på bostadsmarknaden och minska förmögenhetsklyftorna.

4.2.3 PRIVAT SKULDSÄTTNING (*)

Hushållens skuldsättning

Hushållens skuldsättning är fortsatt hög, men ökningstakten avtar. De svenska hushållens skuldsättning har ökat stadigt sedan tidigt 2000-tal och överskrider med betydande marginal skuldtillväxten i jämförbara länder (se diagram 4.2.7). Ett långsammare kreditflöde 2018 ledde dock till att ökningstakten i hushållens nominella skuldsättning avtog till 5,8 %, vilket var långt under toppen på 8,0 % 2016. Ökningstakten sjönk ytterligare till 4,8 % tredje kvartalet 2019 och ligger därmed i stort i linje med ökningstakten för hushållens nominella disponibla inkomst.

Diagram 4.2.7: **Utvecklingen för hushållens skuldsättning (indexerat, 2005=100)**

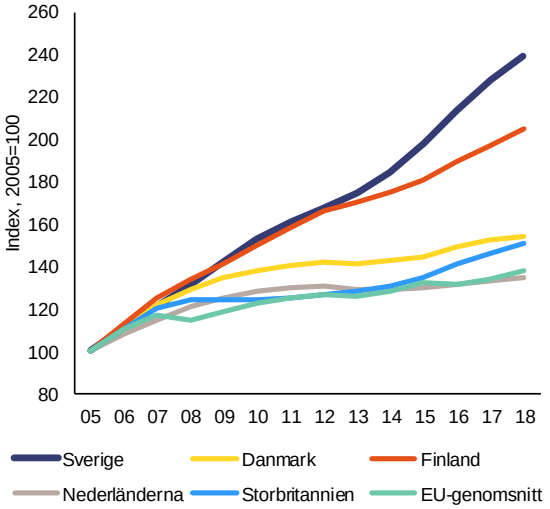

Källa: Europeiska kommissionen

Den mer måttliga ökningen av hushållens skuldsättning på senare tid bidrog till att stabilisera hushållens skuldkvoter. Den genomsnittliga skuldkvoten (skulder i förhållande till disponibel inkomst) och skulden i förhållande till BNP planade båda i stort ut under 2018 och sjönk till och med något första halvåret 2019. Trots den omfattande stabiliseringen av de aggregerade skuldkvoterna ligger de fortfarande långt över de fundamentabaserade och försiktighetsbaserade riktmärkena för Sverige och är fortfarande bland de högsta i EU. Det finns också stora skillnader i skuldnivåer mellan hushållen. Den genomsnittliga skuldkvoten för nya låntagare var 2018 289 %, en minskning från 300 % året innan. Hushåll med bolån som bor i storstadsområdena, yngre hushåll och hushåll med lägre inkomster tenderar att ha särskilt höga lånekostnader i förhållande till sin inkomst([25]).Ihållande låga räntor har dock bidragit till att hålla tillbaka boräntekostnaderna och

([25]) Många som bor i bostadsrätter bär dessutom indirekt även sin bostadsrättsförenings skuldbörda (Europeiska kommissionen, 2018b), vilket spär på bolånekostnaderna (Riksbanken, 2019b). Dessutom tenderar högt belånade bostadsrättsägare bo i lägenheter som ägs av högt belånade bostadsrättsföreningar (Finansinspektionen 2019d).

därmed lånekostnadernas andel av den disponibla inkomsten (Finansinspektionen 2019e).

Drivkrafter för utvecklingen av hushållens skuldsättning

Ökningen av hushållens skuldsättning beror mestadels på bolåneutvecklingen. Bolåneskulderna står för drygt 80 % av hushållens totala skulder, och har varit den viktigaste drivkraften bakom den ihållande ökningen av hushållens totala skuldsättning. Sverige har haft en lång period där stigande bostadspriser (se avsnitt 4.2.1) och växande bolån har varit ömsesidigt förstärkande. Det ökande underliggande värdet på säkerheter har gjort det möjligt att ta högre bolån, vilket har drivit på priserna och hållit nere ökningen i belåningsgrad. Ökningen av hushållens bolån avtog något under större delen av 2018 till följd av bostadspriskorrigeringen i slutet av 2017. Men då bostadsprisökningarna åter har tagit fart, om än i blygsam takt, och bolåneräntorna har förblivit låga, har den totala bolåneutlåningen ökat igen.

Lån utan säkerhet har inte ersatt bolånen i någon högre grad. Lån utan säkerhet och hushållens lån mot annan säkerhet (till exempel bilar) har historiskt sett ökat jämförelsevis långsamt. När ökningen av bostadslånen avtog ökade lånen utan säkerhet i snabb takt, till viss del på grund av snabba förändringar av de tekniska och institutionella förhållanden och marknadsförhållanden som konsumentkreditgivare verkar under. Men Van Santen (2017) hittar inga bevis för man i någon större grad har gått över från lån för bostadsändamål till lån utan säkerhet. Totalt sett uppgår lånen utan säkerhet till under 5 % av BNP, en nivå som i stort ligger i linje med EU-genomsnittet, och de har i dagsläget liten inverkan på den finansiella stabiliteten.

Strukturella faktorer förklarar de relativt låga lånekostnaderna. Det finns starka skatteincitament för att köpa sitt eget boende, särskilt när köpet finansieras med skulder som är avdragsgilla (se avsnitt 4.2.2). Svenska bolåneavtal har långa löptider jämfört med andra EU-länder och den övergripande amorteringstakten är fortfarande låg i jämförbara perspektiv. Av historiska och institutionella skäl har bolånen rörliga räntor som är mycket vinklade mot den korta änden av räntekurvan ([26]). Därmed omsattes mellan 2011 och 2016 de lägre räntorna relativt snabbt i minskade räntebetalningar som andel av hushållens inkomst, trots fortsatta bostadsprisökningar. Kombinationen av de här faktorerna har begränsat de nuvarande lånekostnaderna, men innebär även risker vid framtida räntehöjningar.

Diagram 4.2.8: **Bolånens löptider och räntor**

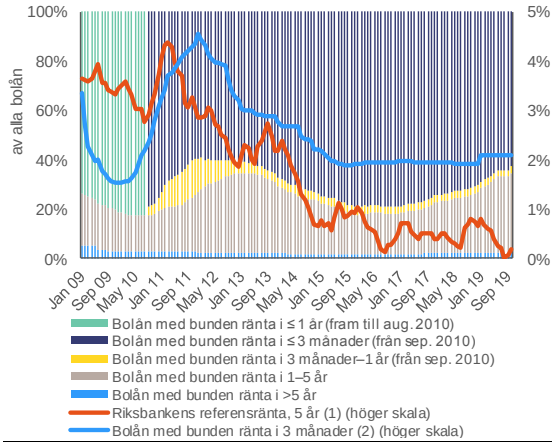

(1) Månadsgenomsnittet för dagsräntor
(2) Månadsgenomsnittet på dagsräntan hos Swedbank, SEB, SBAB, Nordea och SHB Stadshypotek
Källa: Macrobond

En övergång till längre löptider gör bolånekostnaderna mindre räntekänsliga. Den långvariga ökningen av hushållens bolåneskulder i förhållande till deras inkomster har gjort dem mer känsliga för ränteändringar, eftersom merparten av bolånen är kopplade till mycket korta räntor. Sedan slutet av 2017 har dock andelen bolån med en löptid på 3–5 år ökat markant, vilket betyder att det tar längre tid för ränteförändringar att få genomslag hos hushållen (diagram 4.2.7). Detta sammanföll i stort med justeringen på bostadsmarknaden hösten 2017 och speglar alltså möjligtvis en omsvängning i hushållens riskvärdering. Men utvecklingen gick också hand i hand med en förändring av den löptidsstruktur för

([26]) Med de svenska bolåneavtalen kan det framför allt bli dyrt att lösa ett bolån med fast ränta i förtid. För att få lösa ett lån måste låntagaren betala en engångsavgift för att ersätta långivaren för uteblivna räntebetalningar, på basis av differensen mellan den ursprungliga fasta räntan och den aktuella gällande räntan (om den senare är lägre). Det kan avskräcka låntagare från att välja lån med en fast ränta som är bunden under en längre tid, särskilt för hushåll som tror att det är troligt att de behöver lösa sitt lån i förtid (t.ex. för att man planerar att flytta efter några år) (Holmberg m.fl., 2015).

bolåneräntor som erbjöds av bankerna, i och med att räntepremien för längre löptider höjdes. På det hela taget innebär denna förändring på senare tid att de omedelbara effekterna av en räntehöjning på hushållens förmåga att klara av sina lånekostnader dämpas, vilket stärker deras motståndskraft.

Politiska åtgärder

Hushållens höga skuldsättning är i kombination med höga bostadspriser en risk för den svenska ekonomin. Den senaste tidens stabilisering av hushållens skuldsättning innebär visserligen att skuldutvecklingen inte ytterligare förvärrar befintliga sårbarheter, men de redan höga skuldnivåerna gör Sveriges ekonomi fortsatt sårbar om marknadsläget snabbt skulle försämras. Därför kan risker materialiseras om den förväntade ekonomiska nedgången blir kraftigare än väntat. Om inkomsterna skulle sjunka på grund av en extern störning av ekonomin eller om riskpremierna för bolån plötsligt skulle stiga kraftigt – till exempel på grund av högre finansieringskostnader för bankerna som kan bero på händelser i omvärlden – måste kanske högt belånade hushåll dra in på sin konsumtion för att kunna betala sina skulder. Detta skulle minska efterfrågan och öka osäkerheten, vilket kan tynga ned investeringar, sysselsättning och ekonomisk tillväxt och därmed ytterligare försämra hushållens förmåga att klara av sina lånekostnader. Parallellt kan sjunkande värden på säkerheterna göra bankerna mer försiktiga vid nya lån. Detta skulle i slutändan kunna leda till en självförstärkande skuldnedväxlingsprocess med mer genomgripande makroekonomiska konsekvenser.

Riskerna mildras delvis av hushållens starka betalningsförmåga och finansiella tillgångar. Hushållen har relativt goda marginaler efter bolånekostnader och levnadskostnader – drygt 40 % av den disponibla inkomsten i genomsnitt (Finansinspektionen, 2019f). Det är betryggande att dessa beräknade buffertar har stabiliserats eller till och med förbättrats något på senare år. Hushållens goda betalningsförmåga speglas också i den mycket låga andelen nödlidande lån (se avsnitt 4.2.1). Dessutom har hushållen betydande finansiella tillgångar, som uppskattningsvis är tre gånger större än deras skulder.

Amorteringskraven för bolån bidrog till att dämpa hushållens skuldutveckling. Finansinspektionen införde 2016 och 2018 amorteringskrav på bolån för hushåll med en belåningsgrad och/eller lån i förhållande till inkomst över vissa tröskelvärden (Europeiska kommissionen, 2019b, s. 35) med målet att dämpa bolånetillväxten och skuldsättningen. Enligt Finansinspektionens preliminära analyser (Finansinspektionen, 2019d) har de skärpta amorteringskraven bidragit till att dämpa skulduppbyggnaden i hushållssektorn. Nya bolånetagare som omfattas av de skärpta amorteringskraven har lånat mindre och köpt billigare bostäder än de skulle ha gjort utan kravet. Finansinspektionen fann dessutom att de skärpta amorteringskraven inte i någon högre grad begränsade de yngre hushållens tillträde till bostadsmarknaden jämfört med andra grupper. Deras tillträde påverkades däremot av de allmänna bostadsprisökningarna (Finansinspektionen, 2019b).

Men den starka finansiella ställningen totalt sett skulle troligtvis bara dämpa effekterna av en oordnad skuldnedväxling i begränsad utsträckning. Inkomstöverskotten är i genomsnitt stora, men de är kraftigt vinklade mot höginkomsthushållen (Europeiska kommissionen, 2018). I stresstestscenarierna förutsätts dessutom att hushållen kan minska sina utgifter till nära nog existensminimum. Trots att många hushåll kanske kan klara av sina lånekostnader även vid en ekonomisk nedgång, skulle det troligtvis kräva en mycket stor konsumtionsneddragning med stora spridningseffekter på resten av ekonomin.

En stor del av hushållens finansiella tillgångar är bundna i pensionsfonder eller livförsäkringar. De svenska hushållens bruttosparkvot är bland de högsta i EU, delvis på grund av ett betydande pensionssparande som har överstigit hushållens inkomstökningar det senaste årtiondet. De växande pensionsbuffertarna beror på befolkningens åldrande, men även på övergången till ett avgiftsbaserat pensionssystem i både första och andra pensionspelaren (Aspegren m.fl., 2019). Om man rensar för både pensionsavgifter och investeringar framstår de svenska hushållens besparingar som är fritt tillgängliga för att dämpa finansiella störningar dock inte som särskilt stora jämfört med andra EU-länder med höga bruttosparkvoter i hushållen (diagram 4.2.9). Dessutom är andra finansiella tillgångar än fastigheter exponerade för marknadsrisker och

skulle troligtvis sjunka i värde vid en ekonomisk nedgång och tynga ned konsumtionen via förmögenhetseffekter.

Diagram 4.2.9: **Hushållens sparkvot, justerad för nettopensionssparande och investeringar**

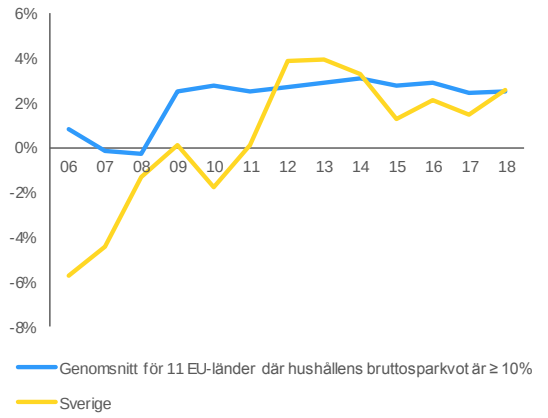

Källa: Europeiska kommissionen

Utvecklingen av företagens skuldsättning

Efter en period av skuldnedväxling efter krisen har företagens skuldsättning på senare år åter börjat öka. Svenska icke-finansiella bolag skuldnedväxlade kraftigt efter den globala finanskrisen, då de fortfarande positiva nettokreditflödena till sektorn ökade långsammare än BNP i löpande priser. Bolagens konsoliderade skuldkvot planade ut på cirka 106 % av BNP under 2016, vilket fortfarande var mycket högre än fundamentabaserade och försiktighetsbaserade riktvärden och även mycket högre än EU-genomsnittet. Skuldkvotens ökning under 2017 var en återspegling av en stigande kredittillväxt som drevs på av låga räntor i ett klimat med stark ekonomisk aktivitet som understödde företagens investeringar. Under 2017 var den absoluta storleken på kreditflödena till sektorn för icke-finansiella bolag för första gången sedan 2008 större än flödena till hushållen. Den ekonomiska aktiviteten har på senare tid drabbats av en cyklisk nedgång som har lett till långsammare kredittillväxt i de icke-finansiella bolagen, som dock ändå är högre än tillväxten i BNP i löpande priser. På senare år har kommersiella fastigheter varit en viktig drivkraft bakom den ökade kreditgivningen till icke-finansiella bolag. Skuldkvoten uppgick till 113,9 % i slutet av det andra kvartalet 2019.

Sammantaget tycks riskerna att företagen ska drabbas av finansiella problem överlag vara små trots de höga skuldnivåerna. Även om de svenska företagens skuldkvot är hög jämfört med andra EU-länder, visar andra indikatorer att de finansiella riskerna överlag är begränsade. Företagen har framför allt betydande kapitalkuddar, med en skuldsättningsgrad som redan är ganska låg (omkring 42 % andra kvartalet 2019, jämfört med omkring 60 % i genomsnitt för EU-länderna) och som fortsätter att sjunka (diagram 4.2.10). Bolagens bruttosparkvot ligger dessutom kvar på en hög nivå på omkring 13 % av BNP. På hela taget befinner sig bolagssektorn i ett läge där man kan skuldnedväxla om det behövs. Vissa segment, som kommersiella fastigheter (se avsnitt 4.2.1), framstår visserligen som mer sårbara, men risken att bolagens skuldsättning skulle hota den finansiella stabiliteten förefaller ändå vara begränsad.

Diagram 4.2.10: **De icke-finansiella bolagens soliditet**

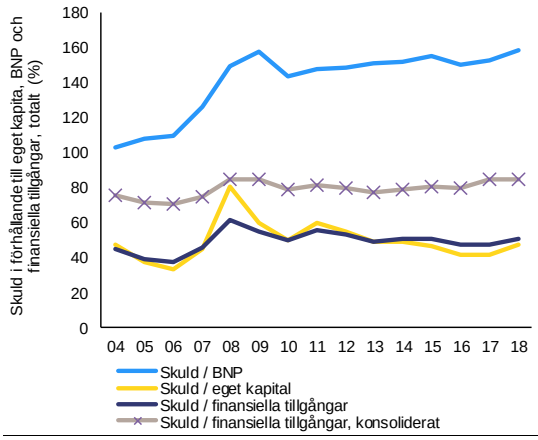

Källa: Europeiska kommissionen

4,3. ARBETSMARKNAD, UTBILDNING OCH SOCIALPOLITIK

4.3.1 UTBILDNING OCH KOMPETENS

Arbetsmarknaden fungerar väl, men den ekonomiska nedgången har en avkylande effekt. Sysselsättningsgraden steg till 82,4 % under 2018, vilket är en av de högsta i EU (EU-genomsnitt: 73,2 %). Det finns dock tecken som tyder på en nedgång under 2019, då sysselsättningen sjönk till 82,1 % andra kvartalet 2019. Sysselsättningsgraden varierar mellan olika socioekonomiska grupper, från 60,5 % bland kvinnor födda utanför EU till 87,4 % bland inrikes födda män. Tillfälliga anställningar är något vanligare än genomsnittet i EU (15,0 %; EU-genomsnitt: 14,1 %). Brist på arbetskraft och kompetensglapp kvarstår samtidigt som integrationen av utrikes födda på arbetsmarknaden fortfarande är en stor utmaning.

Arbetslösheten ökar långsamt, även bland ungdomar. Arbetslösheten låg under EU-genomsnittet 2018 (6,3 %; EU-genomsnitt: 6,8 %), men över EU-genomsnittet tredje kvartalet 2019, då den uppgick till 6,9 %. De främsta orsakerna till denna ökning var svag sysselsättningstillväxt i kombination med arbetskraftstillväxt, där fler människor stod långt ifrån arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten steg kraftigt från 17,4 % 2018 till 19,9 % tredje kvartalet 2019. Andelen ungdomar som varken arbetar eller studerar var bland de lägsta i EU under 2018, och låg på 6,1 % (EU-genomsnitt: 10,4 %). Detta antal har dock sjunkit under 2019 och föll till 5,5 % andra kvartalet 2019.

Även om långtidsarbetslösheten fortfarande är en av de lägsta i EU ser den ut att stiga framöver. Den låg på 1,1 % 2018, långt under EU-genomsnittet på 2,9 %. Enligt Arbetsförmedlingen kommer långtidsarbetslösheten under kommande år nå den högsta nivån sedan 1990-talet (Arbetsförmedlingen, 2019a). Detta beror på svagare efterfrågan på arbetskraft, ökad strukturell omvandling, de arbetslösas bakgrund och färre subventionerade arbetstillfällen. Under första halvåret 2019 var, för första gången sedan registreringen började, fler kvinnor än män registrerade hos Arbetsförmedlingen som arbetslösa i över 12 månader. Svagast har utvecklingen varit bland utrikes födda kvinnor utan grundskoleutbildning.

Trots den ekonomiska nedgången kvarstår arbetskraftsbristen. Bristerna inom bygg- och tjänstesektorerna är de största i EU (Europeiska kommissionen, 2019d). I en undersökning uppgav 37 % av de privata arbetsgivarna och 60 % av de offentliga arbetsgivarna att de hade rekryteringsproblem (Arbetsförmedlingen, 2019a). Arbetsförmedlingen förväntar sig fortsatt brist under de kommande åren, trots avmattningen i ekonomin.

Bristerna är särskilt tydliga på områdena utbildning, hälso- och sjukvård, socialt arbete och IKT samt inom industrin och byggsektorn. Sverige har ett stort antal IKT-specialister jämfört med andra EU-länder, 6,6 % av det totala antalet sysselsatta. Av de svenska företagen uppger dock 5,4 % (EU 4,6 %) att det är svårt att tillsätta lediga tjänster med specialistkompetens inom IKT. Över 50 % av arbetsgivarna inom information och kommunikation rapporterar en brist som hindrar sysselsättningstillväxten (Arbetsförmedlingen, 2019b). Tack vare fler extratjänster har bristen inom den offentliga sektorn lättat från rekordnivåerna 2017. Arbetskraftsbristen påverkas också av bostadsmarknaden. Närmare en av fem arbetsgivare (19 %) uppger att bostadsbrist försvårar deras rekryteringsförsök (Svenskt Näringsliv, 2019).

Efterfrågan på lågutbildade personer är mycket begränsad. Andel av befolkningen i yrken med krav på kortare utbildning eller introduktion är 5,4 %, den lägsta i EU. Skillnaden i sysselsättningsgrad mellan arbetstagare med grundskola, gymnasium och högre utbildning är fortfarande stor. År 2018 var sysselsättningsgraden bland lågutbildade arbetstagare 62,3 %, jämfört med 89 % bland personer med högre utbildning. Sysselsättningsklyftan (19,2 procentenheter) mellan lågutbildade som är födda utanför EU och lågutbildade som är inrikes födda är den näst högsta i EU och ligger klart över EU-genomsnittet på 1,7 procentenheter.

Också personer med funktionsnedsättningar har svårare att hävda sig på arbetsmarknaden. Även om deras sysselsättningsgrad på 52,6 % (2017) är högre än EU-genomsnittet 50,6 % är sysselsättningsklyftan mellan personer med respektive utan funktionsnedsättning större än EU-genomsnittet (30,9 procentenheter jämfört med EU-genomsnittet 24,2 procentenheter).

Arbetslösheten, 20,3 %, är också högre än bland personer utan funktionsnedsättning (4,7 %, 20–64 år).

Diagram 4.3.1: **Sysselsättningsgrad utifrån födelseland (20–64 år)**

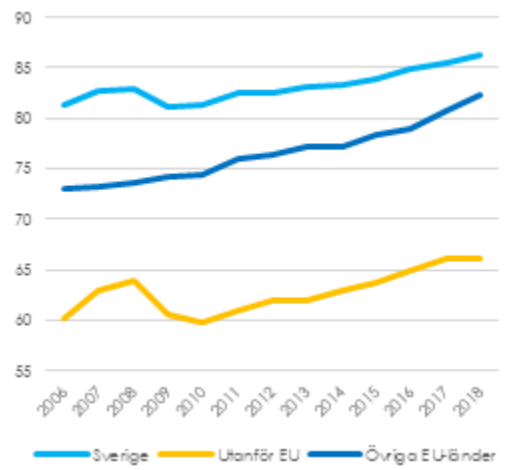

Källa: Europeiska kommissionen.

Sysselsättningsgraden bland utrikes födda är fortfarande låg. År 2018 var sysselsättningsgraden bland personer födda utanför EU 66,1 %, vilket är högre än EU-genomsnittet på 64,4 %, men 20,2 procentenheter lägre än bland inrikes födda. Det är den största klyftan i EU (EU-genomsnitt 9,4 procentenheter). Sysselsättningsklyftan är 16,1 procentenheter bland högutbildade, vilket också är högre än EU-genomsnittet (11,7 procentenheter). Andelen överkvalificerade personer i åldern 20–64 år är mycket högre bland personer födda utanför EU (34,4 %) än bland inrikes födda (12,2 %), vilket tyder på att det finns inträdeshinder som gör det svårt för högutbildade invandrare att få arbeten som de är kvalificerade för. I genomsnitt har 42 % av 25–54-åringarna i Sverige som inte är födda i EU hög utbildningsnivå, medan 34 % har låg utbildningsnivå. För att övervinna potentiella hinder införs ett nytt intensivår i etableringsprogrammet. Året kommer att omfatta utbildning (t.ex. samhällsorientering, svenskundervisning och arbetsmarknadsutbildning) och nya åtgärder (t.ex. mentorskap och kunskapsbevis som dokumenterar yrkeskompetens och språkkunskaper).

För kvinnor födda utanför EU är sysselsättningsklyftan ännu större. Sysselsättningsgraden bland kvinnor födda utanför EU är 60,5 %, jämfört med 85,0 % bland inrikes födda, vilket både beror på att en större andel står utanför arbetskraften samt är arbetslösa. Arbetslösheten bland kvinnor födda utanför EU är 18,7 % (3,9 % bland inrikes födda kvinnor). Denna skillnad är den högsta i EU, vilket tyder på en brist bland de i övrigt utmärkta resultaten för mål 5 ”Jämställdhet”. Visserligen är arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor födda utanför EU betydligt högre än EU-genomsnittet (73,9 % mot 63,6 %), men det är fortfarande 13,7 procentenheter lägre än den bland inrikes födda kvinnor. Därför är regeringens och arbetsförmedlingarnas insatser särskilt inriktade på utrikes födda kvinnor. Kvinnor med tillfälliga uppehållstillstånd deltar dock i etableringsinsatser i lägre utsträckning än kvinnor med permanenta uppehållstillstånd (Wickström Östervall, 2019).

En framgångsrik integration på arbetsmarknaden av födda utanför EU står fortfarande högt på den politiska dagordningen. Sverige har en välkänd historia av goda resultat när det gäller att integrera nyanlända i samhället, vilket har bidragit till den sociala sammanhållningen. I ny forskning (Calmfors och Gaassen, 2019) jämförs erfarenheterna av integration i Norden och slutsatsen är att en effektiv politik mot hinder för inträde på arbetsmarknaden bygger på en blandning av utbildning, aktiv arbetsmarknadspolitik, incitament genom sociala förmåner och lämpliga lönenivåer. Författarna menar att kraftfulla utbildningsinsatser kan ha stor potential att bredda invandrarnas sysselsättningsmöjligheter och att livslångt lärande på sikt kan vara särskilt effektivt för kvinnor födda utanför EU, dvs. den grupp som befinner sig längst bort från arbetsmarknaden i dag.

Diagram 4.3.2: **Sysselsättningsgrad efter medborgarskap**

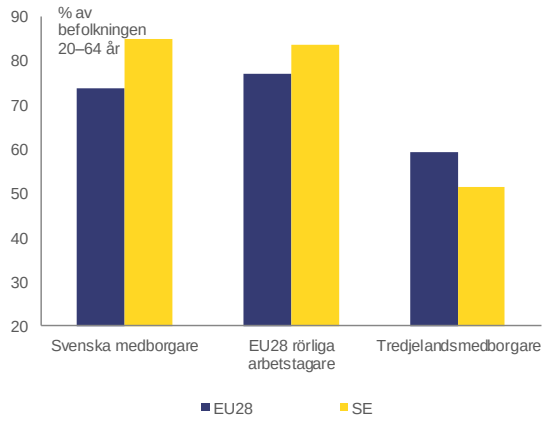

Källa: Europeiska kommissionen.

Ruta 4.3.2: Övervakning av resultaten mot bakgrund av den europeiska pelaren för sociala rättigheter

Den europeiska pelaren för sociala rättigheter fungerar som en kompass för att få igång en ny uppåtriktad konvergensprocess som leder till bättre arbets- och levnadsvillkor i Europeiska unionen. Pelaren fastställer tjugo grundläggande principer och rättigheter inom områdena ”lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden”, ”rättvisa arbetsvillkor” samt ”socialt skydd och social delaktighet”.

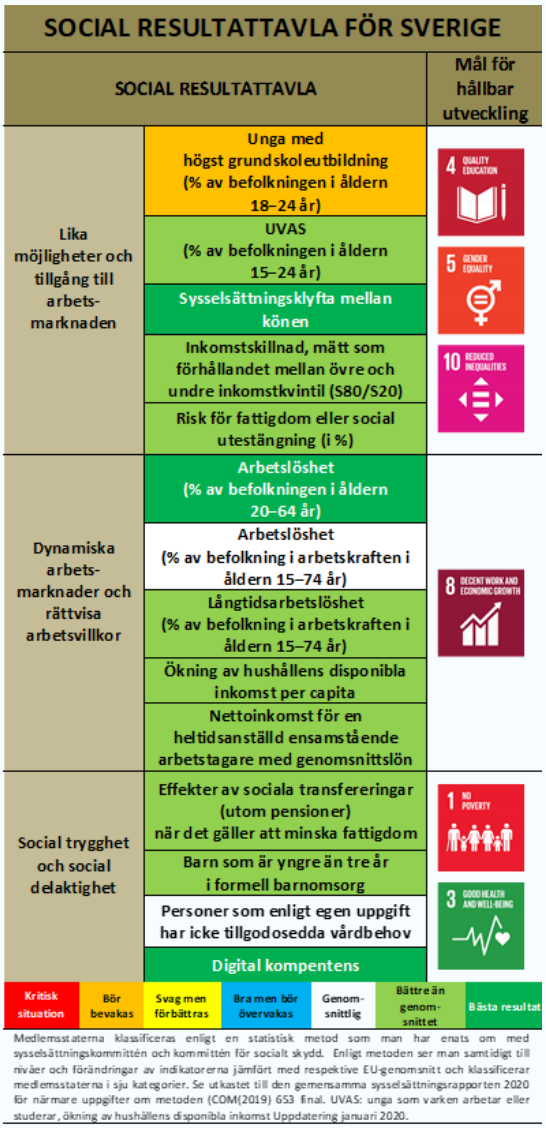

Sverige presterar väl när det gäller de flesta indikatorer i den sociala resultattavlan i den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Sysselsättningsgraden är en av de högsta inom EU och sysselsättningsklyftan mellan kvinnor och män en av de lägsta. Befolkningens digitala kompetens är mycket hög. De sammantaget goda resultaten beror på Sveriges väl utvecklade välfärdsmodell med en aktiv arbetsmarknadspolitik, starka sociala trygghetssystem och en mångårig och väletablerad dialog mellan arbetsmarknadens parter. Det är emellertid fortfarande svårt att öka arbetskraftsdeltagandet bland lågutbildade och utrikes födda, i synnerhet kvinnor. Även om inkomstskillnaderna är mindre än EU-genomsnittet har de på senare år ökat.

Andelen unga med högst grundskoleutbildning har ökat markant. Även om den fortfarande är något lägre än EU-genomsnittet, har andelen unga med högst grundskoleutbildning ökat sedan 2014, med en markant uppgång förra året. Elever födda utomlands avslutar oftare sin utbildning efter grundskolan. De senaste PISA-resultaten visar att elevernas socioekonomiska bakgrund får allt större inverkan på deras utbildningsresultat.

Sverige fortsätter att förbättra åtgärderna för att främja integrering på arbetsmarknaden. Den statliga arbetsförmedlingen har länge vidtagit åtgärder för att göra arbetsmarknaden mer inkluderande och uppmuntra utbildning och vidareutbildning. Ett nytt intensivår för nyanlända håller på att förberedas som kommer att kombinera befintliga åtgärder med nya, riktade åtgärder. Nytt är en ny form av praktikplatser, mentorskap och ett kunskapscertifikat för dem som har genomfört intensivåret. Vilka åtgärder som tillämpas under året ska anpassas till individuella, lokala och regionala behov och förhållanden, och branschföreträdare och andra intressenter ska spela en roll i deras utformning.

Regeringen beslutade att reformera arbetsförmedlingen. En fullständig omorganisation planeras till 2022. Denna tidsplan har dock redan reviderats för att säkerställa att det inte sker några avbrott i verksamheten. Bland annat ska jobbmatchningen utföras av oberoende aktörer. Arbetsförmedlingarna kommer också att

intensifiera digitaliseringen och tillhandahålla telefon-, chatt- och videotjänster.

Yrkesutbildningen i Sverige förbättrar anställbarheten, men det totala deltagandet är fortfarande lågt. Sysselsättningsgraden bland nyutexaminerade från yrkesutbildningar var 88,7 % 2018, vilket är betydligt högre än EU-genomsnittet på 79,5 %. Det totala deltagandet i utbildningarna är ändå lägre än EU-genomsnittet. Totalt minskade antalet elever i den svenska gymnasieskolans yrkesutbildningar något under 2017 till 34,1 % av alla gymnasieelever, vilket är lägre än EU-genomsnittet 47,8 %.

Deltagandet i yrkesutbildningar och fortbildningsprogram har ökat och får fortsatt stöd. Detta omfattar åtgärder för att förbättra kvaliteten på och tillgången till arbetsplatsbaserat lärande och lärlingsplatser, vilket har lett till att antalet lärlingar i gymnasiets yrkesprogram steg med 207 % mellan 2013–2014 och 2018–2019 (12 400 lärlingar, vilket motsvarar 12 % av alla elever i ett nationellt program för yrkesutbildning 2018–19) (Cedefop, 2020). Fram till 2020 fanns det ett statligt bidrag för arbetsmarknadens parter och intresseorganisationer (totalt 10 miljoner kronor, eller cirka 935,000 euro per år) avsett för utveckling av regionala stödstrukturer för arbetsplatsförlagt lärande för (Cedefop, 2020).

Vuxnas deltagande i livslångt lärande i allmänhet är högt, och regeringen har prioriterat utbildning för lågutbildade personer. Under 2018 deltog 29,2 % av den vuxna befolkningen i utbildning, långt över det nationella Europa 2020-målet 15 %, men något lägre än året innan. Regeringen och dess samarbetspartier i riksdagen har enats om att öka vuxnas möjligheter att delta i vidareutbildning och fortbildning samt göra det lättare att få studielån.

Den svenska arbetskraften har god digital kompetens. I Sverige har mer än 81,6 % av arbetstagarna, egenföretagarna och de hemarbetande och 94 % av de arbetslösa mer än grundläggande digital kompetens, vilket är bland de högsta nivåerna i EU.

4.3.2 SOCIALPOLITIK SAMT HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

Sverige är fortfarande ett relativt jämlikt samhälle, men ligger inte längre i toppen inom EU i fråga om inkomstskillnader och låg fattigdomsrisk. Inkomstskillnaderna ligger under EU-genomsnittet, mätt med koncentrationskoefficienten ([27]): under 2018 uppgick de till 0,27 (EU-genomsnitt: 0,31). Förhållandet mellan den disponibla inkomsten för de 20 % som har högst inkomst och de 20 % som har lägst (S80/S20) var 4,13 under 2018, vilket är lägre än EU-genomsnittet på 5,17. Sverige utmärker sig dock jämfört med EU-länder på grund av de stadigt växande inkomstskillnaderna (Fritzell m.fl. 2014; Keeley 2015). Andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning (18,0 % 2018) ligger under EU-genomsnittet (21,9 %). På senare år har risken för fattigdom eller social utestängning varit oförändrad i Sverige, medan den i genomsnitt stadigt minskar i hela EU. Den begränsade ökningen mellan 2017 och 2018 berodde på en ökning av inkomstfattigdom (från 15,8 % till 16,4 %), av allvarlig materiell fattigdom (från 1,1 % till 1,6 %) och av antalet personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet (från 8,8 % till 9,1 %).

Risken för fattigdom eller social utestängning är större bland sårbara grupper. Bland vuxna födda utanför EU löper 41,1 % risk att drabbas av fattigdom eller social utestängning, vilket är betydligt mer än bland inrikes födda vuxna (12,9 %). Risken för fattigdom eller social utestängning bland barn i åldern 0–17 år ökade från 19,4 % 2017 till 20,6 % 2018, medan den i genomsnitt minskade i hela EU. Utbildningsbakgrund har också stor betydelse för fattigdomsrisken. Fattigdomsrisken för förvärvsarbetande uppgår till 13,1 % bland lågutbildade, vilket är betydligt högre än bland arbetstagare med medelhög eller hög utbildningsnivå (6,4 % respektive 4,8 %). Risken för fattigdom eller social utestängning är större bland personer med funktionsnedsättning. I Sverige är denna risk högre än EU-genomsnittet (30,1 %; EU-genomsnitt: 29,3 %) och klyftan

([27]) Koncentrationskoefficienten mäter i vilken utsträckning fördelningen av inkomster inom ett land avviker från en helt jämn fördelning.

mellan personer med och utan funktionsnedsättning är mycket stor jämfört med EU-genomsnittet (14,7 procentenheter; EU-genomsnitt: 10,3 procentenheter).

Diagram 4.3.3: **Risk för fattigdom eller social utestängning och dess olika inslag (fattigdomsrisk, allvarlig materiell fattigdom och mycket låg arbetsintensitet)**

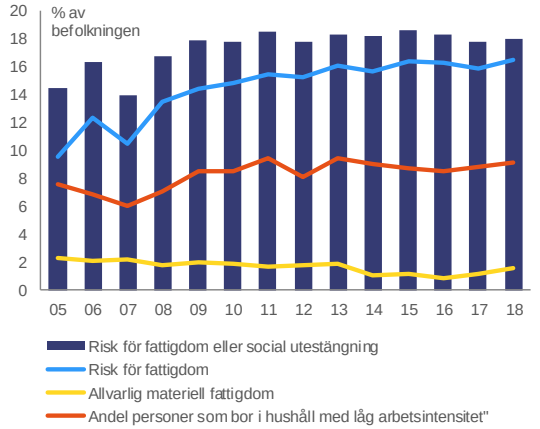

Källa: Europeiska kommissionen.

Efterfrågan på boende till rimlig kostnad ökar. År 2019 rådde bostadsbrist i 240 kommuner (av 290), särskilt för hushåll med låga inkomster inom hyressektorn (Boverket, 2019). 221 kommuner uppgav också att det rådde brist på bostäder för nyanlända migranter (särskilt flyktingar). Även om Sverige i strikt mening inte har några subventionerade bostäder kan socialtjänsten i särskilda fall vara skyldig att sörja för boende (akuta och mer långsiktiga bostadslösningar). Familjer med barn och ungdomar i åldern 18–29 år med låg inkomst, pensionärer och personer som får aktivitetsstöd ([28]) eller sjukpenning kan ansöka om bostadsbidrag. Enligt Länsstyrelsen i Skåne län (2018) har äldre personer med vårdbehov, pensionärer med minimipension, ungdomar och unga vuxna samt studenter och nyanlända migranter allt svårare att antingen komma in på den vanliga bostadsmarknaden eller få tillgång till erforderliga ekonomiska medel för att kunna behålla sin bostad.

Bristen på boende till rimlig kostnad är en orsak till den ökade hemlösheten och uteslutningen från bostadsmarknaden. Vid den senast kartläggningen saknade 33 250 personer permanent bostad i Sverige (Socialstyrelsen, 2017). Närmare 50 % av dessa hade långsiktiga bostadslösningar (till exempel avtal med de sociala myndigheterna i kommunerna), men 650 personer var hemlösa eller boende utomhus eller i offentliga miljöer. Antalet hemlösa har fördubblats mellan den första kartläggningen 1993 och den senaste 2017. Allt fler hemlösa är 65 år eller äldre, kvinnor (38 % 2017 jämfört med 17 % 1993) och personer med invandrarbakgrund (43 % 2017 jämfört med 23 % 1993).

Sverige har ett skattefinansierat och generellt effektivt hälso- och sjukvårdssystem av god standard. Systemet är tydligt inriktat på öppenvård och långvarig vård och omsorg. De totala hälso- och sjukvårdsutgifterna som andel av BNP är högre än EU-genomsnittet (11,0 %; EU-genomsnitt: 9,8 %). Hälso- och sjukvårdskomponentens andel av utgifterna för långvarig vård och omsorg är också betydligt högre än EU-genomsnittet (26 %; EU-genomsnitt: 15,7 %). Åldrandet och sjukdomsmönstren under de kommande årtiondena kan komma att påverka utgifterna, främst de offentliga utgifterna för långvarig vård och omsorg, som redan ligger över EU-genomsnittet (3,2 %; EU-genomsnitt: 1,6 %). Den förväntade livslängden vid födseln är en av de högsta i EU (82,4 år; EU-genomsnitt: 81,0). Dödlighetskvoten för hälsoproblem som kan förebyggas och behandlas är låg, och de flesta svenskar uppger att de är vid god hälsa (77 %; EU-genomsnitt: 70 %), med en betydande klyfta för den självuppskattade hälsan i olika socioekonomiska grupper: bland de högsta 20 % av inkomstskalan anser sig 89 % av individerna vara vid god hälsa, jämfört med 67 % bland de lägsta 20 %.

Hälso- och sjukvårdssystemet håller generellt god standard. Åtgärder för att ta itu med och förbättra tillgången till hälso- och sjukvård (bättre behandlingsgarantier inom primärvården) och patientkontrakt (en enhetlig karta över planerad vård) håller dock på att vidtas. De totala icke tillgodosedda medicinska vårdbehoven och patientavgifterna ligger under EU-genomsnittet, vilket är ett tecken på goda resultat för Sveriges del när det gäller mål 3, ”God hälsa och välbefinnande”.

([28]) Aktivitetsersättning är en ersättning till unga som sannolikt inte kommer att kunna arbeta heltid under minst ett år på grund av sjukdom, skada eller funktionsnedsättning.

Mer än en tredjedel av dödsfallen i Sverige beror på beteenderelaterade riskfaktorer (kostrelaterade risker, alkoholkonsumtion och låg fysisk aktivitet). Antalet överviktiga bland vuxna har ökat, men ligger fortfarande under EU-genomsnittet. Det finns ännu inget heltäckande program för cancerscreening, även om screeningen för bröstcancer och livmoderhalscancer har en hög täckningsgrad (Cancerfonden, 2019). Det planeras för en nationell cancerstrategi (och nya investeringar) med inriktning på kvalitet och rättvisa i behandlingen samt mål för förebyggande och tidig upptäckt.

Kötiderna till hälso- och sjukvården är fortfarande långa och utmärks av stora regionala skillnader. Situationen i tätbebyggda områden har förbättrats något, men det finns fortfarande områden där kötiderna är mycket längre än riksgenomsnittet (SKL, 2018). Trots ett stort antal (över EU-genomsnittet, OECD/EU, 2019)) läkare och sjuksköterskor (vars uppgifter inom primärvården stegvis har kommit att omfatta förskrivning och vårdsamordning), uppger arbetsgivarna inom hälso- och sjukvården fortfarande ett behov av att öka antalet anställda. Tillgången till hälso- och sjukvårdspersonal varierar över landet och tillgången till vård påverkas fortfarande av den svåra rekryteringssituationen för ett antal hälso- och sjukvårdsyrken (andelen stafettläkare är högst inom primärvården och psykiatrin).

Reformer planeras för primärvården. Tanken med reformerna är att utbilda sjuksköterskor med inriktning på avancerad vård och specialistsjuksköterskor som kan lockas till vården så att kötiden för planerad kirurgi blir kortare. Ett samordningsorgan med ansvar för långsiktig planering av sådant som rör hälso- och sjukvårdpersonal och kompetensförsörjning kommer att inrättas (Regeringen, 2019).

Det finns fortfarande brister i samordningen av vården på olika nivåer. Hälften av patienterna uppger att de upplevt bristande samordning i samband med utskrivning från sjukhus (OECD/EU, 2019). Det finns lagstiftning för att främja utskrivning vid lämplig tidpunkt, men samarbetet mellan olika aktörer (kommuner och landsting) måste förbättras ytterligare.

4.3.3 UTBILDNING

Det svenska utbildningssystemet är välfinansierat och ger överlag tillfredsställande resultat, men ökande klyftor innebär en utmaning. Mellan 2009 och 2018 fördubblades antalet elever med invandrarbakgrund, vilket försämrar utbildningssystemets möjligheter att tillgodose alla elevers behov. Skolor med många elever med invandrarbakgrund presterar sämre än EU-genomsnittet för sådana skolor (OECD, 2019b). Socioekonomiska faktorer spelar också en roll, med ökande inkomstskillnader och ineffektivitet på bostadsmarknaden.

Deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg är vanligt och åtgärder vidtas för att ytterligare förbättra kvaliteten på området. Antalet barn upp till 3 år i förskoleverksamhet och barnomsorg är bland de högsta i EU (49,4 %) och för barn över 3 år ligger andelen över EU-genomsnittet (96,3 %; EU-genomsnitt: 95,4 %) (Europeiska kommissionen, 2019d). I och med den nya läroplan som trädde i kraft hösten 2019 stärks inriktningen på lärande, särskilt läsning, svenska och digital kompetens. Dessutom betonas integration och jämlikhet. Sedan hösten 2018 är förskoleklassen (för sexåringar) formellt obligatorisk. För att höja undervisningens kvalitet måste förskolerektorer nu ha samma kvalifikationer som skolrektorer.

Lärarbristen kvarstår som ett problem trots de åtgärder som vidtagits. Till följd av att migrationsprognoserna nedreviderats på senare tid uppgår den beräknade lärarbristen 2033 till 45 000, en fortfarande betydande siffra som motsvarar 21 % av den nuvarande lärarkåren (Skolverket, 2019). Lärarbristen beror dels på yttre faktorer, såsom demografisk tillväxt och den senaste tidens stora tillströmning av migranter som inbegriper en stor andel barn i skolåldern, dels på yrkesspecifika problem som att 40 % av lärarna över 50 år och lönerna relativt låga (Europeiska kommissionen, 2019d). Satsningen på ett lönelyft för lärare har ökat lönerna för en tredjedel av lärare, men det har också skapat ojämlikhet och splittring i lärarkåren, och det har inte i tillräcklig grad förbättrat yrkets anseende.

En stor arbetsbörda samt arbetsrelaterad stress och hälsoproblem påverkar lärarbristen. Många lärare lämnar yrket och den andel som uppbär a-

kassa ökade med 14 % under 2018 (Arevik, 2019; Lärarnas riksförbund, 2019a). Trots tidigare åtgärder har det inte skett någon tydlig förbättring. Regeringen försöker därför minska lärarnas arbetsbörda genom att finansiera fler lärarassistenter för att hantera administrativa och andra uppgifter. I budgeten för 2020 aviserar regeringen en fortsättning av Lärarlyftet, specialiserade program för särskilda behov och yrkeslärare samt ytterligare utbildning av skolledare. (Regeringen, 2019c). År 2017/2018 saknade närmare 20 % av lärarna i grundskolan och gymnasiet formell lärarutbildning (Europeiska kommissionen, 2019d), men en utredning har tillsatts för att undersöka hur man kan höja lärarutbildningens kvalitet och underlätta för människor att bli lärare (Regeringen, 2019c).

Sverige är ett av de EU-länder som har de högsta utgifterna för utbildning. Under 2017 var de offentliga utgifterna för utbildning bland de högsta i EU, både som andel av BNP (6,8 %; EU: 4,6 %) och som andel av de totala offentliga utgifterna (13,7 %; EU: 10,2 %). Antalet barn i skolåldern förväntas öka med 12,3 % mellan 2020 och 2030 och med 17,8 % till 2040, vilket är en av de största ökningarna i EU. Detta tyder på att det kommer att krävas fortsatt stora investeringar i utbildning ([29]) (Europeiska kommissionen, 2019d).

Svenska elever presterar väl i grundläggande färdigheter. OECD:s program för internationell utvärdering av elevprestationer (*Pisa*) visar att, efter en period av sämre resultat i matematik och naturvetenskap, har svenska elevers prestationer i grundläggande färdigheter förbättrats och ligger nu över genomsnittet i EU inom alla tre prestationsområdena ([30]). Resultaten för högpresterande elever i matematik och läsning har också förbättrats, och i fråga om läsning är de bland de bästa i EU (13,3 % av de bästa resultaten jämfört med 8,9 %) (OECD, 2019b). Förbättringen tyder på att de utbildningsreformer som genomförts på senare år har gett resultat, vilket är ett tydligt tecken på goda resultat när det gäller mål 4, ”Utbildning av god kvalitet”.

Det svenska utbildningssystemet har traditionellt varit rättvist, men ojämlikheten ökar. Genom en utbildningsreform på 1990-talet decentraliserades utbildningen (vilket ledde till ojämlik finansiering mellan kommunerna) och skolval och konkurrens mellan skolor infördes ([31]). Detta har lett till ökande ojämlikhet mellan elever och skolor (OECD, 2019c). Enligt Pisaundersökningen 2018 är resultatet för elever med invandrarbakgrund i genomsnitt 83 poäng lägre än för infödda elever, vilket är den näst största skillnaden i EU. Denna skillnad har ökat betydligt sedan 2015, då den uppgick till 60 poäng. Därför är det tre gånger troligare att elever med invandrarbakgrund underpresterar vid läsning än infödda jämnåriga (OECD, 2019b).

Insatser görs för att minska ojämlikheten mellan skolor och höja kvaliteten i den obligatoriska utbildningen. Elever med invandrarbakgrund är koncentrerade till relativt få kommuner och finns ofta i socioekonomiskt utsatta områden. Genom ett riktat statsbidrag får dessa kommuner ytterligare finansiering, så att skillnaderna kan minska och kvaliteten i undervisningen höjas (SOU, 2017). Det finns också introduktionsprogram, som erbjuds på olika utbildningsnivåer, med förstärkt språkundervisning för elever med invandrarbakgrund. För närvarande erbjuds dessa program från och med förskolan för att underlätta integrationen. Skolverket har föreslagit förändrade kurs- och ämnesplaner för att förtydliga och förenkla dem. Dessutom betonas inlärning av faktakunskaper i de lägre årskurserna och en tydligare överensstämmelse mellan av kursinnehållet och betygen (Fredriksson, 2019). Tre undersökningar med inriktning på ojämlikhet och utbildningskvalitet pågår för närvarande. Syftet är att analysera reglerna för tillträde till den obligatoriska skolgången, betygsinflationen ([32]) (Regeringen, 2019c) och inlärningsmiljön i fritidshemmen (Regeringen, 2019b).

Andelen unga med högst grundskoleutbildning har fortsatt att öka det senaste årtiondet. Den ligger på 9,3 %, vilket är under EU-genomsnittet

([29]) 600 nya förskolor och 300 nya skolor behöver byggas senast 2020 (SKL, 2018).

([30]) Procentandelar för underpresterande elever i Pisaundersökningen: matematik 18,8 % (EU-genomsnitt: 22,4 %), naturvetenskap 19,0 % (EU-genomsnitt: 21,6 %) och 18,4 % (EU-genomsnitt: 21,7 %).

([31]) OECD noterar att reformens generella inriktning vid den tidpunkten var gemensam för flera OECD-länder, varav vissa presterar väl i internationella jämförelser.

([32]) Med betygsinflation avses en tendens bland lärarna att ge eleverna omotiverat höga betyg. Detta beror på att man försöker locka nya elever till skolan som hoppas på bättre betyg.

på 10,6 %, men högre än det nationella Europa 2020-målet på 7 %. Skillnaden mellan infödda elever (7,3 %) och utrikes födda elever (17,7 %) är stor och växande, främst på grund av svårigheterna med att inom den obligatoriska skolgången integrera invandrare i skolåldern som anländer i ett sent skede av den obligatoriska skolgången och kommer från svagare utbildningssystem. Med utgångspunkt i tidigare projekt som genomförts av Sveriges kommuner och landsting är syftet med underökningen *Uppdrag fullföljd utbildning* att utarbeta en nationell strategi mot avbruten skolgång (SKL, 2019a).

Utbildningssystemet är ett av de mest digitaliserade i EU. Programmering ingår i den nationella läroplanen och de nationella testerna är på väg att digitaliseras. En digital strategi för skolorna har funnits sedan 2017 och en handlingsplan sjösattes i mars 2019, även om genomförandet går långsamt, vilket väcker tvivel om möjligheten att uppnå strategins mål som planerat till 2022. Andelen unga i åldern 16–19 år med grundläggande digital kompetens är högre än EU-genomsnittet (68 %; EU-genomsnitt: 57 %). Detta är dock en grupp som uppger att överanvändning av digital teknik gör det svårare att klara av läxläsningen och att den egna läsningen minskar drastiskt (Statens Medieråd, 2019).

Andelen personer med högre utbildning och sysselsättningsgraden bland dessa är bland de högsta i EU, men det råder brist på personer med viss högre utbildning. Sverige har en av de högsta andelarna personer med högre utbildning i EU (52 % 2018) (Europeiska kommissionen, 2019d) och dessa personer hittar lätt arbete (92,5 % 2018, bland de högsta i EU). Andelen studenter som studerar naturvetenskap, matematik och statistik är dock mycket låg, vilket kan kopplas till skolsystemets sämre resultat under tidigare år. Dessutom råder det brist på personer med högre utbildning inom undervisning, hälso- och sjukvård och IKT.

4.4. KONKURRENSKRAFT, REFORMER OCH INVESTERINGAR

4.4.1 PRODUKTIVITET OCH INVESTERINGAR

Produktivitetsutveckling

I likhet med andra utvecklade länder har Sveriges arbetsproduktivitet ([33]) ökat långsammare på senare år. För två årtionden sedan ökade arbetsproduktiviteten i bolagssektorn till följd av arbetskrafts- och produktmarknadsreformer (Heyman och al., 2019). I linje med den internationella utvecklingen har den genomsnittliga arbetsproduktivitetstillväxten gradvis sjunkit sedan 2007 (diagram 4.4.1). Arbetsproduktivitetens genomsnittliga kvartalsvisa tillväxttakt i Sverige har sjunkit från 1,5 % 2010 till 0,4 % i slutet av 2018. Eftersom produktivitetstillväxten är en viktig komponent för välståndet är det viktigt att förstå drivkrafterna bakom den senaste tidens nedgång.

Diagram 4.4.1: **Arbetsproduktiviteten i bolagssektorn i kronor per arbetad timme**

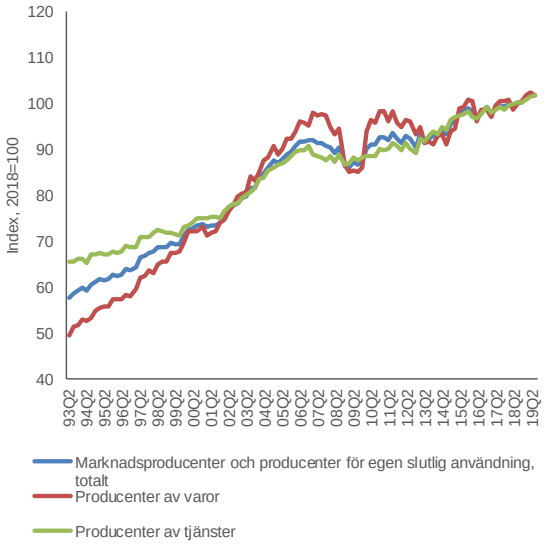

Källa: SCB

Nedgången i produktivitetstillväxt kan främst härledas till tillverkningsindustrin och en övergång till tjänste- och byggnäringarna. Produktivitetstillväxten i tillverkningsindustrin föll från en genomsnittlig kvartalsvis tillväxttakt på 1,4 % under 1990-talet till 0,2 % efter krisen. Den krympande storleken på och sjunkande produktiviteten inom elektronik och kommunikationsutrustning står för merparten av den försämrade produktivitetstillväxten i tillverkningsindustrin sedan 2007. Dessutom har arbetskraft allokerats om från tillverkning till tjänste- och byggnäringarna, som relativt sett har lägre produktivitet (diagram 4.4.2). Den här förändringen har bidragit till den stagnerade produktivitetstillväxten. Ändå har produktivitetstillväxten varit enastående i vissa tjänstenäringar som dataprogrammering, konsultverksamhet och närliggande verksamhet och informationstjänster och detta kompenserar för produktivitetsnedgången inom tillverkningsindustrin.

Diagram 4.4.2: **Arbetsproduktiviteten och antal arbetade timmar per näringsgren mellan 2001 och 2018 – förändring mellan 2001 och 2018 (1)**

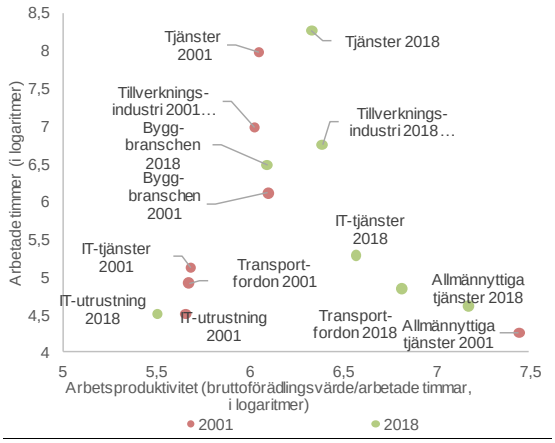

(1) Tillverkning omfattar inte it-utrustning och transportfordon som visas separat "Tjänster" omfattar inte fastighetsförmedling och it-tjänster. It-tjänster visas separat.
Källa: SCB

Drivkrafter för arbetsproduktivitetstillväxt

Tillväxtbokföring tyder på att lägre kapitalfördjupning och total faktorproduktivitetstillväxt ligger bakom nedgången i produktivitet. Produktivitetstillväxten kan delas upp på tre komponenter: förändringar i insatsen av kapital per arbetad timme (kapitalfördjupning), variationer i arbetskraftens kvalitet och effekter på den totala produktionen som inte orsakas av kapital och arbete (total faktorproduktivitet). En uppdelning av produktivitetstillväxten visar på en betydande nedgång i kapitalfördjupningen och den totala

([33]) Begreppen produktivitet och arbetsproduktivitet används omväxlande i det här avsnittet för att beskriva förädlingsvärdet i fasta priser per arbetad timme.

faktorproduktiviteten mellan 2011 och 2017 jämfört med tidigare perioder (tabell 4.4.1).

Tabell 4.4.1: **Bidrag till produktivitetsökningen i företagssektorn**

	1997-2007	2008-2010	2011-2017
Kapitalfördjupning	1.1	1.1	0.2
Utbildningsnivå hos människor som är i arbete	0.3	0.2	0.1
Total faktorproduktivitet	2.0	-1.3	0.8
Produktivitetstillväxt	3.4	0.0	1.1

(1) Approximativt bidrag i procentandelar och approximativa procentuella förändringar, kalenderkorrigerade värden.
Källa: Konjunkturinstitutet

Antalet arbetade timmar ökade snabbare än investeringarna, vilket gav en lägre kapitalfördjupning. Tillgången till fysiskt kapital per enhet arbete har minskat, vilket har reducerat dess bidrag till arbetsproduktivitetstillväxten från 1,1 % mellan 1997 och 2007 till bara 0,2 % i nuläget. Detta är resultatet av en lägre fysisk kapitalbildning och ökningen av antalet arbetade timmar i marknadssektorn (cirka 25 % under 2018 i förhållande till 2001). Fysiskt kapital som inte är it-relaterat har kontinuerligt bidragit till produktivitetstillväxten under hela perioden, men dess betydelse har minskat sedan krisen. Immateriella tillgångar som FoU och programvara har varit viktiga drivkrafter för produktivitetstillväxten i Sverige, men dock i mindre grad på senare tid.

Arbetskraftens kvalitet var en viktig faktor i produktivitetstillväxten före krisen men dess bidrag är nu måttligt. Indikatorerna på arbetskraftens kvalitet nådde sina högsta värden innan krisen slog till. De har blivit negativa på senare tid, särskilt inom viss tillverkning ([34]). Arbetskraftskvalitetens genomsnittliga bidrag till den totala faktorproduktiviteten var 0,3 % i genomsnitt per år mellan 1997 och 2007, men sjönk till 0,2 % under krisåren och till 0,1 % mellan 2011 och 2017 (tabell 4.4.1). Utbildningsnivån bland yngre arbetstagare (25–34 år) har ökat de senaste 20 åren, men delar av befolkningen har på senare tid uppvisat en del nedslående resultat (se avsnitt 4.3.3). Den lägre utbildningen bland arbetstagare födda utanför EU och deras ökande andel har sänkt arbetskraftskvalitetens bidrag till arbetsproduktiviteten.

Den totala faktorproduktivitetens (TFP) tillväxt har sjunkit på senare år. TFP mäter den övergripande effektiviteten i kombinationen av insatsfaktorer och är ofta associerad till innovation och immateriella anläggningstillgångar som varumärken, organisationskapital, ledningsrutiner och andra horisontella faktorer som har en övergripande inverkan på effektiviteten. TFP var den främsta drivkraften för arbetsproduktiviteten före krisen, men den bidrog mycket mindre mellan 2011 och 2017 (tabell 4.4.1), i likhet med andra utvecklade länder. Brister kunde kopplas till spridningen av teknik, eftersom det verkar som om ny teknik gynnar de teknikledande företagen mycket mer än merparten av näringslivet.

Få fart på produktivitetstillväxten

Att ta itu med produktivitetsskillnaderna mellan små och stora företag kan förbättra produktiviteten. Precis som i andra medlemsstater är produktiviteten lägre i småföretagen än i större företag i Sverige. Det finns visserligen många skäl till varför sådana skillnader finns ([35]) men de har ökat på senare tid (Andrews m.fl., 2016). Det tyder på att politiska åtgärder som stöder småföretagens upptag av ny teknik och underlättar företagsdynamiken och lämplig kompetens hos arbetskraften kan spela en viktig roll för att främja produktivitetstillväxten.

Sverige uppmuntrar de små och medelstora företagen att ta till sig ny teknik fortare. Bara 4,4 % av storföretagen har en mycket låg digital intensitet jämfört med 22,3 % av de små och medelstora företagen. Dessutom utbildar bara 22,5 % av de små och medelstora företagen sin personal för att utveckla eller uppgradera deras it-kompetens jämfört med 74,5 % av storföretagen. De små och medelstora företagen och deras ledningar måste bli mer medvetna om fördelarna med digital teknik och snabba på upptaget (OECD,

([34]) Genomsnittslön, ålder, utbildning och etnisk bakgrund är delfaktorer i den indikator på arbetskraftens kvalitet som Statistiska centralbyrån använder (Antonio Espinoza och Yingfu Xie, 2015).

([35]) Småföretagen kan vara verksamma i branscher med lägre produktivitet som tjänstenäringar, använder mindre kapital per arbetstagare och kan inte utnyttja skalfördelar.

2019c). Sveriges strategi för smart industri stöder den digitala transformationen av små och medelstora företag med exempelvis konsultcheckar (10,7 miljoner euro). Regeringen har också avsatt 1,46 miljoner euro till digital kompetens hos småföretagens styrelse och ledning.

Dynamiken i näringslivet kan också påverka produktivitetsutfallet i Sverige. Heyman m.fl. (2018) har visat att uppkomsten av nya företag har en positiv effekt på sysselsättningsskapandet, medan produktivitetstillväxten främst kommer från stora och väletablerade företag. Det går dock inte att dra några tydliga slutsatser om nettoeffekten av inträde/utträde på produktiviteten i Sverige. En horisontell undersökning av ett antal medlemsstater (Bauer, 2019) tyder på att nettointrädet och den påföljande omallokeringen av resurser har en liten men positiv inverkan på produktiviteten i tjänstenäringarna (knappt 1%). Att öka Sveriges mycket låga andel nya företag (se avsnitt 4.4.4) kan ha en positiv effekt på produktiviteten.

Särskilda branscher kommer på kort sikt spela en avgörande roll för produktivitetstillväxten. Transportmedelsindustrin har bidragit stort till den svenska ekonomin på senare år. Mot bakgrund av klimatförändringarna står den här industrin inför teknik- och världsmarknadsutmaningar. Stora investeringar är på gång i Sverige för att stärka konkurrenskraften hos svenska tillverkare som sysslar med leveranskedjan inom bilindustrin, särskilt för produktionen av batterier. ”Dataprogrammeringsbranschen” är mycket dynamisk och har tagit över stafettpinnen från ”datorer och elektronisk utrustning” som den näring som främst bidrar till produktivitetstillväxten. Byggbranschen är en av de få branscher där arbetsproduktiviteten ligger under EU-genomsnittet och har dragit till sig resurser på grund av en växande efterfrågan, som har reducerat den övergripande produktivitetstillväxten. Ökande konkurrens kan vända denna trend (se avsnitt 4.2.2).

Anammandet av ny teknik kan förbättra produktiviteten på sikt. Artificiell intelligens och robotteknik anses allmänt ha en stor inverkan på samhällen och ekonomier. Även om det är osäkert hur och när pågående forskning kommer att kunna omsättas i allmänt använd teknik som förbättrar produktiviteten är det viktigt att noga följa utvecklingen. Sveriges regering antog 2018 en nationell inriktning för artificiell intelligens med målet att förbättra välfärden och konkurrenskraften och göra landet till världsledande på området. Den nationella inriktningen fokuserar på utbildning och forskning, innovation och användning samt ramverk och infrastruktur. Vinnova ska investera 100 miljoner euro de kommande tio åren i AI-relaterade projekt. Det matchar de investeringar som gjorts av Wallenbergstiftelsen. I juni 2019 aviserade regeringen att man satsar 40 miljoner kronor på vidareutbildning inom AI.

En förutsättning för en lyckad utbyggnad av 5G-nätet i Sverige är att det finns 5G-pionjärfrekvensband tillgängliga och att de tilldelas i god tid. Delar av 700 MHz-bandet tilldelades förra året, men beslut är ännu inte fattade om användningen av det reserverade spektrumblocket för 2×10 MHz och det osålda spektrumblocket för 20 MHz. Auktionen av 3,6 GHz-bandet har skjutits upp på obestämd tid medan man överväger frågor om den nationella säkerheten i fråga om 5G-utbyggnaden.

Investeringar

Investeringarna har ökat stadigt, men väntas sjunka under 2019 och 2020. Även om det privata näringslivets bidrag till fasta bruttoinvesteringar är betydligt högre i Sverige än i EU-28 (se diagram 4.4.3), visar senare undersökningar på att investeringarna har minskat. Enligt Europeiska investeringsbanken (2019) var andelen företag som planerade att minska sina investeringar under 2019 större än de som planerade att öka dem. Deltagarna såg särskilt ett försämrat ekonomiskt klimat och bristen på kvalificerad arbetskraft som de främsta hindren för investeringar. En enkät från SCB (2019) tyder på att dessa faktorer kommer att finnas kvar 2020.

Diagram 4.4.3: **Investeringarnas andel av BNP efter institutionell sektor – EU-28 och Sverige**

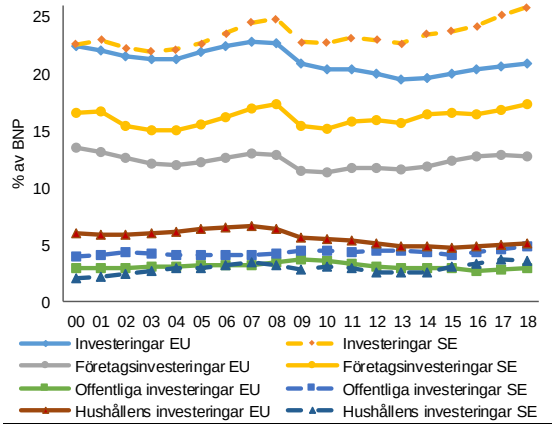

Källa: Europeiska kommissionen.

Ruta 4.4.3: **Arbetsproduktivitetsutvecklingen**

Arbetsproduktivitetsutvecklingen har under Sveriges nuvarande ekonomiska expansion blivit mer konjunkturförstärkande. Sverige har under det gångna decenniet haft en starkare ekonomisk utveckling än EU och en särskilt hög investeringstillväxt. Landets produktivitetstillväxt har däremot avtagit. En viktig skillnad jämfört med tidigare konjunkturcykler gäller sysselsättningen, som oavsett konjunkturläge har växt i stort sett oavbrutet sedan 2007. Eftersom sysselsättningstillväxten har varit mindre konjunkturkänslig, har bruttoförädlingsvärdet per arbetad timme (dvs. arbetsproduktiviteten) blivit mer konjunkturkänslig jämfört med tidigare konjunkturcykler (se diagram 1).

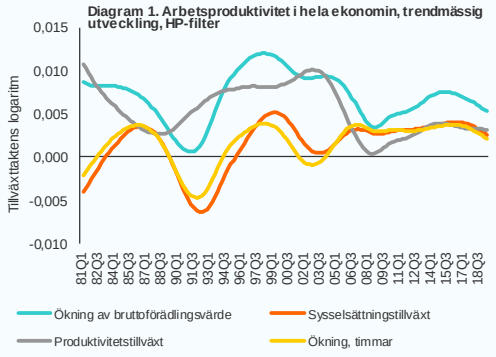

Källa: SCB, Europeiska kommissionens beräkningar

Strukturella förändringar mellan och inom sektorer har präglat produktivitetsutvecklingen under den här konjunkturcykeln, men alla förändringar kommer inte att vara permanenta. Tjänstesektorn har ökat sin relativa betydelse i ekonomin på bekostnad av tillverkningsindustrin (se avsnitt 4.4.1), vilket sannolikt är en förändring som kommer att bestå. Arbetsproduktiviteten inom tjänstesektorn har fram till nyligen varit mer procyklisk under det gångna decenniet. Under innevarande konjunkturcykel har även ökningen av procyklisk byggverksamhet haft ett betydande inflytande på produktivitetsutvecklingens cyklikalitet, men detta har sannolikt varit utmärkande för just den senaste konjunkturuppgången. Tillverkningsindustrins andel av ekonomin har däremot minskat och inom denna sektor var produktivitetsutvecklingen något mindre cyklisk. Arbetskraftsbrist och en växande kompetensbrist tycks efter krisen ha gjort företagen mindre villiga att göra sig av med anställda. Detta har framför allt gynnat mer välutbildade arbetstagare (med minst gymnasieutbildning). Det gjorde det också möjligt för mer marginaliserade grupper att komma in på arbetsmarknaden, även om det sannolikt skedde i utbyte mot lägre lön och mer osäkra anställningsvillkor.

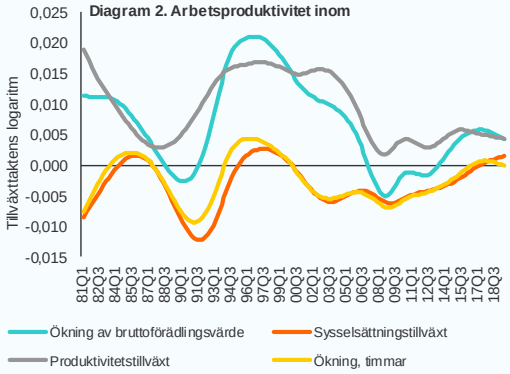

Källa: SCB, Europeiska kommissionens beräkningar

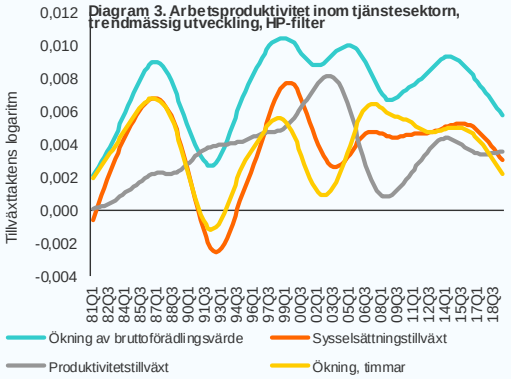

Källa: SCB, Europeiska kommissionens beräkningar

Ekonomins inbromsning på senare tid kommer att sätta den nya dynamiken i produktivitets- och arbetsmarknadsutveckling på prov. Sedan början av 1990-talet har det uppstått en klyfta på den svenska arbetsmarknaden, precis som i andra medlemsstater. De 20 % av arbetstagarna som tjänar minst har tvingats godta mer begränsade löneökningar än andra grupper, samtidigt som de även haft en långsammare sysselsättningstillväxt (se avsnitt 1). De förefaller därför löpa större risk för jobbförluster i takt med att produktivitetstillväxten avtar. Ett sämre anställningsskydd för tillfälligt anställda kommer sannolikt att kräva ökad flexibilitet från dessa arbetstagares sida. Hamstring av arbetskraft har dessutom i allt högre grad varit kopplat till *business churn* (Bauer, 2019), dvs. andelen nya och nedlagda företag. I händelse av en långvarig konjunkturnedgång kan den nya preferensen för att hamstra arbetskraft leda till att man lägger ned företag i stället för att omstrukturera. Detta är något som måste vägas in i politiken (se avsnitt 4.3) för att hålla uppe

sysselsättningen och öka produktivitetstillväxten strukturellt. För detta krävs utbildning, integration och ett gynnsamt innovationsklimat.

Allokeringen av kapital och arbetskraft mellan olika sektorer har följt likartade mönster. Statistik över investeringar visar på att kapitalflödena har flyttat från tillverkning till tjänster. Tjänsterna stod 1996 för 50 % alla företagsinvesteringar mot 37 % för tillverkning. I slutet av 2018 låg tjänsternas andel på nästan 70 % medan tillverkningens andel hade sjunkit till knappt 20 %. I tjänstesektorn står fastigheter för en rejäl och stabil andel av investeringarna (runt 38 %).

Företagsinvesteringar är starkt koncentrerade till de viktigaste exportsektorerna. Transportmedel står för 35 % av tillverkningsindustrins investeringar, följt av maskiner med 15 %. Kvoten mellan kapital och arbetskraft tredubblades mellan 1995 och 2015 inom transportsektorn, troligtvis på grund av en högre förekomst av robotar. Transportmedel och maskiner, dvs. verkstadsvaror, är just nu den främsta exportsektorn och båda är ganska känsliga för förändringar av den utländska efterfrågan på deras produkter.

Diagram 4.4.4: **Investeringar i immateriella anläggningstillgångar**

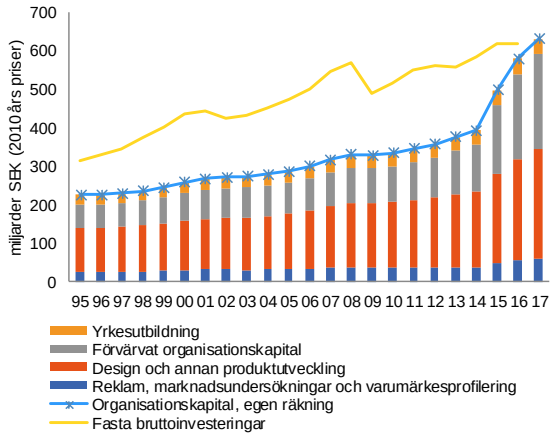

Källa: Klems 2019

Investeringarna i immateriella anläggningstillgångar har ökat. De immateriella anläggningstillgångarnas relativa betydelse är större än genomsnittet i EU och utgör uppskattningsvis två tredjedelar av de totala investeringarna i tillgångar som redovisas (se diagram 4.4.4). Design och annan produktutveckling är de viktigaste tillgångstyperna, följt av inköpt organisationskapital. I båda fallen har investeringsvolymen uppvisat ett markant uppsving, vilket lett till att immateriella tillgångar relativt sett ökat i betydelse som drivkrafter för produktiviteten.

Sverige har en livaktig och snabbväxande riskkapitalmarknad, särskilt inom high-tech. Enligt Atomico (2019) kommer Sverige på fjärde plats efter Storbritannien, Tyskland och Frankrike när det gäller kapitalstocken i teknikintensiva företag 2019, med över 3 miljarder euro sedan 2015. I Sverige ligger Northvolt, som samlade den största riskkapitalfinansieringen i Europa 2019 på cirka en miljard euro.

Investeringar i forskning och utveckling

Sverige satsar stora resurser på FoU och fortsätter att vara en av de mest innovativa ekonomierna i EU. Landet har varit med i toppen av den europeiska resultattavlan för innovation sedan 2011 och har förbättrat sitt resultat över tid. Man har en innovationsvänlig miljö, en välutbildad arbetskraft, attraktiva forskningssystem och internationellt konkurrenskraftiga och innovativa storföretag. Sverige hade 2018 de högsta FoU-utgifterna i EU med 3,3 % av BNP. Företagen lägger ner mest på FoU (2018: 2,35 % av BNP) och Sverige hade de näst högsta offentliga FoU-utgifterna (2018: 0,96 % av BNP) i EU. Sveriges nationella mål för FoU-utgifterna i förhållande till BNP uppgår till cirka 4 % för 2020. Om man når det målet skulle det innebära framsteg med mål 9 för hållbar utveckling.

Att upprätthålla en offentlig forskningsbas av hög kvalitet är viktigt för att den svenska kunskapsekonomin ska förbli konkurrenskraftig. När det kommer till

vetenskaplig publicering har Sverige har det nästa högsta antalet publikationer i förhållande till befolkningen i EU ([36]). En stor ökning av internationella samförfattade vetenskapliga publikationer sedan 2011 har dock inte lett till någon ökning av det vetenskapliga genomslaget ([37]). Antalet nydisputerade doktorer ([38]) har sjunkit de senaste sju åren (Europeiska kommissionen, 2019e och Vetenskapsrådet, 2019). Under 2019 presenterade en offentlig utredning (Styr- och resursutredningen, Strut) ett betänkande om en eventuell reform av den statliga kontrollen och resursfördelningen till universitet och högskolor (SOU, 2019a). Arbetet pågår med Sveriges forskningspolitiska proposition, som innehåller prioriteringarna och riktningen för de kommande fyra åren. Den ska läggas fram hösten 2020.

Ett tillräckligt utbud av talanger är avgörande för att bibehålla Sveriges goda innovationsresultat. Ett stort problem för små och medelstora företag 2018 handlade om tillgången till kvalificerad personal (Europeiska kommissionen/Europeiska centralbanken, 2019). Bland Sveriges mest FoU-intensiva företag anser fyra av tio att det är svårt att rekrytera FoU-personal. Drygt en tredjedel uppger att det är svårare nu än för fem år sedan. (Kungliga ingenjörsvetenskapsakademin, 2019, se avsnitt 4.3.2). Bristen på högkvalificerad personal inom naturvetenskap, teknik och ingenjörsvetenskap kan försvåra FoU-investeringarna och i slutändan påverka innovationsresultaten.

Att utnyttja de små och medelstora företagens fulla potential kan bredda och stärka Sveriges innovationsresultat. Hittills har innovationsverksamheten vilat på ett begränsat antal globalt konkurrenskraftiga storföretag. De små och medelstora företagens innovationsresultat har emellertid sjunkit sedan 2011 och kan förbättras. De små och medelstora företagen kan ha nytta av ett starkare samarbete mellan den akademiska världen och näringslivet. Även om det finns nära band mellan näringslivets och den offentliga sektorns forskare, som leder till vetenskapliga publiceringar, har samfinansieringen av offentliga FoU-utgifter minskat de senaste åren och Sverige hamnat på åttonde plats i EU (Europeiska kommissionen, 2019e). Detta visar att det finns ytterligare potential för privat samfinansierad FoU-verksamhet inom den akademiska världen och i offentlig sektor för att stödja forskningsbehoven inom näringslivet.

Gröna investeringar

Det är viktigt att kartlägga investeringsbehoven och säkra tillräcklig finansiering för att Sverige ska kunna nå sina ambitiösa klimat- och energimål och göra den svenska ekonomin hållbar och klimatneutral till 2045 (se avsnitt 4.5). Sverige måste också stödja utfasningen av fossila bränslen i ekonomin med hjälp av långtgående politiska åtgärder som främjar innovation och konkurrenskraft. Sveriges slutliga integrerade nationella energi- och klimatplan (Regeringen, 2020), som ska utvärderas av Europeiska kommissionen, beskriver investeringsbehov inom elproduktion och infrastruktur för elförsörjning. Nya initiativ för långsiktiga investeringar är inriktade på att fasa ut fossila bränslen i energiintensiva industrisektorer och göra transporterna hållbara genom att uppgradera olika transportslag, särskilt järnvägen. Regeringens budget för 2020 innehåller ett antal åtgärder för ytterligare stöd till förnybar energi och laddinfrastruktur för elfordon i glesbygd.

Svenska företag investerar relativt mycket i energieffektivitet. Andelen investeringar i energieffektivitet var 2019 högre än EU-genomsnittet (14 % jämfört med 10 %). Det har fått till följd att andelen av fastighetsbeståndet som uppfyller höga energieffektivitetsstandarder var 31 %, en ökning med 2 procentenheter sedan 2018. Dessutom har energibesiktningar också ökat och hälften av alla företag har gjort en energibesiktning de senaste tre åren.

Investeringar i transportinfrastruktur

I januariavtalet framhåller man åter behovet av investeringar i transportinfrastrukturen. Efter riksdagsvalet i september 2018 godkände den nya regeringen den nationella infrastrukturplanen för

([36]) Internationella samförfattade vetenskapliga publikationer per miljoner invånare.
([37]) Mätt som andelen högciterade vetenskapliga publikationer. Vetenskapliga publikationer bland de mest citerade publikationerna i världen (topp-10 %) som procentuell andel av det totala antalet vetenskapliga publikationer i landet.
([38]) Nydisputerade per 1 000 i åldern 25–34 år.

2018–2029 som innehåller betydande investeringar. Enligt planen ska de totala utgifterna att uppgå till 700 miljarder kronor, inbegripet underhåll av järnvägsspår och investeringar i nya järnvägar (se Europeiska kommissionen, 2019f). Om planen genomförs som planerat kommer staten under de kommande tolv åren att investera tre gånger mer i ny järnvägsinstruktur än i nya vägar, vilket kan göra att transporterna flyttar över från väg (för närvarande 86 %) till järnväg (för närvarande 10 %). Dessutom bör laddinfrastrukturen för elfordon uppmärksammas mer för att bana väg för det planerade förbudet mot försäljning av nya bensin- och dieselbilar från 2030. Regeringen har föreslagit ett anslag på 50 miljoner kronor över en treårsperiod och tillsatt en elektrifieringskommission som ska ta fram en handlingsplan för elektrifieringen av de mest trafikerade vägarna.

4.4.2 INREMARKNADSINTEGRATION OCH TJÄNSTESEKTORN

Energisystem

Sverige har en dynamisk och konkurrenskraftig energigrossistmarknad. Elgrossistmarknaden är helt avreglerad och konkurrensen gynnas av bra anslutningsmöjligheter till både den nordiska marknaden och övriga europeiska länder. Dessutom begränsar en väl utformad modell med priszoner inte i onödan flödena över gränserna. Sverige har också en välfungerande om än liten naturgasmarknad, som försörjs genom en ledning från Danmark.

Ruta 4.4.4: **Investeringsutmaningar och reformer i Sverige**

Makroekonomiska utsikter

Räknat i procent av BNP har investeringarna totalt legat över EU-genomsnittet under det senaste decenniet. Både privata och offentliga investeringar har ökat snabbare än BNP och EU-genomsnittet. Privata investeringar ser ut att minska 2019 och 2020 när investeringar i utrustning påverkas av konjunkturnedgången och bostadsinvesteringarna sjunker till lägre nivåer som en fördröjd effekt av den svaga bostadsmarknaden 2017. Offentliga investeringar i bostäder, hälso- och sjukvård och utbildningsinfrastruktur ser på det hela taget ut att ha varit oförminskat starka 2019.

Bedömning av hinder för investeringar och pågående reformer

Offentlig förvaltning/ företagsklimat	Rättslig/administrativ börda		Finanssektorn/ beskattning	Beskattning	
	Offentlig förvaltning			Tillgång till finansiering	
	Offentlig upphandling och offentlig-privata partnerskap		FoU och innovation	Samarbete mellan högskola, forskning och näringsliv	
	Rättsväsendet			Finansiering av forskning, utveckling och innovation	
	Insolvensregler		Sektors-specifik lagstiftning	Företagstjänster/Reglerade yrken	
	Konkurrens och regelverk			Detaljhandel	
Arbetsmarknad / utbildning	Anställningsskydd och regelverk för anställningsavtal			Byggverksamhet	Rek.
	Löner och lönebildning			Digital ekonomi/tele	
	Utbildning, kompetens och livslångt lärande			Energi	
				Transporter	

Teckenförklaring:

	Inget hinder för investeringar har konstaterats		Vissa framsteg
Rek.	Investeringshinder som även är föremål för en rekommendation		Avsevärda framsteg
	Inga framsteg		Helt åtgärdad
	Begränsade framsteg		Inte bedömd ännu

Hindren för investeringar är generellt sett låga i Sverige (Europeiska kommissionen, 2019e), men det finns fortfarande utrymme att minska hindren för byggverksamhet (se avsnitt 4.2.2), forskning och innovation (se avsnitt 4.4.1) och bygginvesteringar.

Flera institutioner gör det lättare för nystartade företag och små och medelstora företag att få tillgång till finansiering (Europeiska kommissionen, 2019). EU stöder även investeringar i Sverige via Europeiska fonden för strategiska investeringar (Efsi). I oktober 2019 uppgick finansieringen från Efsi till 2,3 miljarder euro och dessa medel var avsedda att i sin tur mobilisera ytterligare 8 miljarder euro i investeringar. Erfarenheterna hittills av EU:s finansieringsinstrument och Efsis budgetgaranti visar att EU:s investeringsstöd behöver förenklas, strömlinjeformas och samordnas bättre under nästa programplaneringsperiod (2021–2027), bl.a. genom att få stödet på EU-nivå och stödet på nationell/regional nivå att komplettera varandra bättre. I slutet av 2020 kommer Efsi och andra av EU:s finansieringsinstrument att samlas under det nya InvestEU-programmet, som ska främja en mer sammanhållen finansiering av EU:s politiska mål och skapa fler valmöjligheter när det gäller genomförande och genomförandepartner för att hantera landspecifika marknadsmisslyckanden och investeringsgap. Under InvestEU kan medlemsstaterna dessutom inrätta en nationell del genom att avsätta upp till 5 % av sina medel från strukturfonder för ytterligare garantiinstrument som kan stödja finansiering av investeringar som är mer anpassade till lokala förhållanden. InvestEU kommer att vara policystyrt och inriktat på fyra huvudområden: hållbar infrastruktur, forskning, innovation och digitalisering, småföretag

samt sociala investeringar och kompetens.

Marknadskoncentrationen inom elproduktionen ligger under EU-genomsnittet och har minskat det senaste årtiondet, vilket har lett till konkurrenskraftiga priser. Grossistpriserna på el är bland de lägsta i EU, men eftersom vattenkraften utgör en så stor del av Sveriges totala produktionskapacitet är dessa priser utsatta för oförutsägbara prissvängningar som beror på den hydrologiska utvecklingen.

Detaljistmarknaden för el är fortsatt konkurrenskraftig med ett stort antal leverantörer. För en mogen marknad (den svenska elmarknaden avreglerades 1996) är konsumenternas bytesfrekvens mellan leverantörer god (den låg 2017 på 9,7 % per år) tack vare den starka konkurrensen mellan leverantörerna. Smarta mätare bidrar också till konkurrensen och bör göra det lättare att introducera nya energitjänster, t.ex. efterfrågeflexibilitetsaggregering. Till följd av detta tenderar prisutvecklingen för el i detaljistledet framför allt att styras av nätavgifterna. På grund av investeringar för att modernisera nätet och ge utrymme för en växande andel vindkraft har de här avgifterna ökat på senare tid och är bland de högsta i EU för hushållskunder.

4.4.3 REGIONALA SKILLNADER OCH INFRASTRUKTUR

Sveriges regionala välstånd ligger på eller över EU-genomsnittet, men det finns utmaningar framöver. För 2017 låg BNP per capita (i köpkraftspariteter) över EU-genomsnittet för alla regioner med undantag av norra Mellansverige, som låg precis under genomsnittet (Europeiska kommissionen, 2019e). Alla regioner har visserligen haft ekonomisk tillväxt, men välståndsvinsterna har varit högre i storstadsområden som Stockholm, Göteborg och Malmö, vilket har ökat de regionala skillnaderna något (se Europeiska kommissionen, 2019e, s. 50). Under nästa årtionde kommer den demografiska utvecklingen att skapa utmaningar för de flesta regioner. Andelen personer som är äldre än 80 år kommer att öka med 47 % och andelen som är yngre än 20 med 10 %. Samtidigt kommer de som arbetar och betalar skatt öka med bara 6 %. Dessa divergerande trender leder till högre utgifter för äldrevård, utbildning och hälso- och sjukvård, medan skatteintäkterna förblir relativt oförändrade, vilket kommer att skapa ett uppskattat finansieringsbehov på mer än 60 miljarder kronor per år (Sveriges kommuner och regioner, 2019b).

Det finns också skillnader mellan stadsområden och regioner i fråga om produktivitet och innovation. Liknande skillnader som för BNP per capita finns i fråga om andra ekonomiska dimensioner. Produktivitetsökningen har varit högre i de större stadsregionerna med Stockholm tydligt i täten, medan Norra Mellansverige, Östra Mellansverige, övre Norrland och mellersta Norrland har haft låg eller till och med negativ produktivitetstillväxt ([39]) (Eurostat 2017). De större stadsregionerna är alla innovationsledare med ett innovationsresultat som låg på 130–155 % av EU-genomsnittet 2018. De andra regionerna är också starka innovatörer (med ett resultat på 91–115 %), förutom mellersta Norrland, som är den enda måttliga innovatören (89 %).

Sverige använder regionala strategier för smart specialisering och tänker samordna landsbygds- och regionalpolitiken bättre. Det finns redan 18 strategier på plats som får stöd av Eruf. Strategierna fokuserar på regionernas komparativa fördelar för att främja tillväxt och innovation. Alla regioner behöver en sådan strategi för att uppfylla de nödvändiga villkoren för Erufs kommande programperiod. Dessutom aviserade regeringen i sin budgetproposition för 2020 att man vill stärka länens innovationskapacitet. Regionala utvecklingsstrategier som omfattar innovation eller smart specialisering bör samverka med nationella eller internationella strategier och åtgärder.

([39]) Europeiska kommissionens beräkningar på basis av Eurostats regionalräkenskapsdata som publicerades 2019.

Transportinfrastruktur

Att förbättra Sveriges transportinfrastruktur och göra den klimatvänlig är en viktig utmaning. Bland medlemsstaterna ligger den svenska transportinfrastrukturen på 13:e plats i *Global Competitiveness Report* (Världsekonomiskt forum, 2019) medan järnvägsinfrastrukturen hamnar först på 25:e plats. De planerade investeringarna i järnvägsinfrastrukturen och vattenvägarna är viktiga för att underlätta en modal split inom transporterna och bidra till att Sverige kan nå sina ambitiösa klimatmål (se avsnitt 4.5). Målet är att minska utsläppen från inrikes transporter (exklusive flyget) med minst 70 % till 2030 från 2010 års nivåer, så en omfattande och relativt snabb omvandling av vagnparken till fordon med låga utsläpp står på den politiska dagordningen. Regeringen har infört en ny klimatbonus för eldrivna lastbilar och arbetsmaskiner och slog ihop den med den befintliga bonusen för eldrivna bussar. Den gemensamma finansieringen höjdes med 20 miljoner kronor för 2020 till totalt 120 miljoner kronor. Dessutom har ekobonussystemet för att främja en övergång av varutransporter från väg till fartyg förlängts med 50 miljoner euro per år fram till 2022. Sveriges sjöfartsnäring planerar dessutom att sluta använda fossila bränslen inom landet senast 2045, i linje med de nationella klimatmålen.

Regeringen har tillsatt flera offentliga utredningar och initiativ för att ytterligare stärka energieffektiviteten i transportsektorn. För att underlätta kollektivtrafiken inom och mellan regioner har en utredning tillsatts. Den pågår fram till april 2020 och ska ta fram ett underlag för ett nationellt biljettsystem för all kollektivtrafik. För att följa upp den nationella handlingsplanen för inrikes sjöfart som Trafikverket lade fram i maj 2019 ska myndigheten Trafikanalys varje år fram till 2022 utvärdera hur planen genomförs. Myndigheten ska också utreda hur e-handeln kan bli mer effektiv och hållbar. Trafikverket ska fram till den 30 april 2020 utreda vad som krävs för att upphandla dagliga nattåg från Sverige till flera europeiska städer.

Bredband

Sverige går i bräschen inom ultrasnabba uppkopplingar och har en konkurrenskraftig telekommarknad, men kan missa sitt bredbandsmål. Under 2018 hade 84 % av de svenska hushållen tillgång till ultrasnabbt bredband på 100 Mbp/s. Målet är en 95-procentig täckning 2020. En andel på 86 % hade tillgång till 30 Mbp/s och målet är att nå 98-procentig täckning senast 2025. För att nå de här målen måste utbyggnaden i glesbygden gå snabbare. Sveriges regering har anslagit 650 miljoner kronor för de kommande tre åren till bredbandsutveckling, men Post- och telestyrelsen (PTS) uppskattar att det krävs ytterligare 22 miljarder kronor för att nå målet för 2025. PTS håller på att utforma en ny modell för statligt stöd till bredbandsutbyggnaden. Offentliga aktörer kommer att slå fast prioriteringar om områden som behöver stöd och utvecklingen kommer att vara konkurrensutsatt.

4.4.4 INSTITUTIONELL KVALITET OCH STYRNING

Företagsklimatet

Sverige har ett gynnsamt företagsklimat. Landet hamnade på tionde plats i Världsbankens indikatorer för hur enkelt det är att göra affärer 2020 (*Ease of Doing Business*). Sverige hamnar särskilt högt när det gäller att få el och registrera fastigheter, men har sämre resultat när det gäller möjligheter att få lån, verkställa avtal och starta företag. Företag, också små och medelstora företag, har god tillgång till finansiering (Europeiska kommissionen, 2020b). Bristerna gäller tillgången till kvalificerad arbetskraft och handläggningen av ansökningar om förlängning av arbetstillstånd för utomeuropeiska högkvalificerade arbetstagare, som trots vissa förbättringar fortfarande går långsamt.

Att starta företag är relativt enkelt och underlättas ytterligare av att kravet på eget kapital sänkts. Antalet förfaranden och den administrativa bördan som krävs för att starta ett företag ligger under EU-genomsnittet. Det aktiekapital som krävs för att starta ett aktiebolag har sänkts från 50 000 till 25 000 kronor. Denna åtgärd bör bidra till att främja företagandet, konkurrensen och marknadsdynamiken.

Trots att företagsklimatet är gynnsamt är andelen nya aktörer på marknaden och nystartade företag relativt låg. Sverige har den lägsta andelen nystartade företag per år dividerat med det totala antalet befintliga företag – ”företagsfödelsetalet” – i EU. Denna nivå har legat på omkring 7 % under de senaste tio åren och sjönk till 6,6 % 2017 ([40]), vilket var lägre än under krisperioden. Födelsetalet är även jämförelsevis lågt inom tjänstesektorn, där fler nya företag startas (6,8 %, jämfört med 12 % n Danmark och 10 % i Finland).

Diagram 4.4.5: **Nyföretagande**

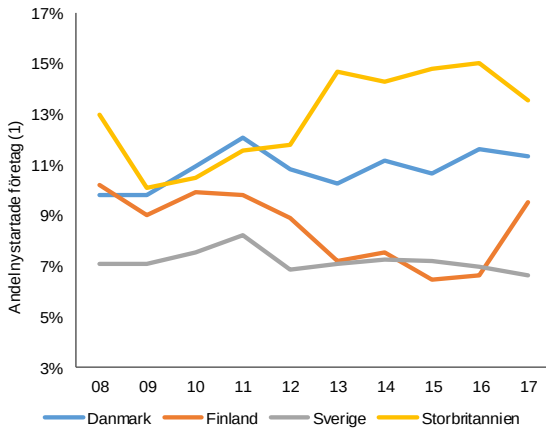

(1) Antal nya företag per 100 befintliga
Källa: Europeiska kommissionen

Företagande som en karriär har blivit mindre attraktivt. *Global Entrepreneurship Monitor* (2019) har lyft fram att företagandet i Sverige har sjunkit sedan 2013, särskilt bland kvinnor. Det tyder på att motivationen att starta eget har sjunkit trots att det finns en uppfattning om att det finns många affärsmöjligheter. För första gången på femton år ansåg mindre än hälften av de tillfrågade att företagande är ett attraktivt karriärval.

Den offentliga sektorn är digitalt mogen, men det finns utrymme för förbättringar i fråga om öppna data och återanvändning av offentliga data. I Sverige är 24-timmarsmyndigheter vanliga och 93 % av internetanvändarna kan skicka in blanketter på nätet. Men landet fick bara 52 % av maxpoängen för öppna data 2018. Myndigheten för digital förvaltning (DIGG) bildades 2018 och har som mål att bidra till digitaliseringen av den offentliga förvaltningen. Den har ännu inte genomfört några förändringar. För att komma vidare kan det krävas ett fokus på data som en strategisk resurs och bättre ledarskap, tillsammans med insatser för förtroende och tillgänglighet när det gäller digitala tjänster. Detta kan tillsammans med goda villkor för användningen av data bygga medborgarrelaterade tjänster, analysera komplexa samhällsförändringar och främja digital innovation.

([40]) Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser rapporterar att antalet nystartade företag minskade med 3 % under 2018.

4,5. MILJÖHÅLLBARHET

I täten mot koldioxidneutralitet

Sverige har haft hög tillväxt samtidigt som utsläppen av växthusgaser har minskat. Sverige är en av de medlemsstater som har lägst växthusgasutsläpp per capita (diagram 4.5.1). Mellan 1990 och 2017 minskade Sveriges totala växthusgasutsläpp med 26 %, samtidigt som BNP per capita ökade med 54 %. Under denna period var minskningen av koldioxidutsläppen per capita BNP större än genomsnittet i EU.

Diagram 4.5.1: **De tio EU-länder som hade lägst växthusgasutsläpp under 2017**

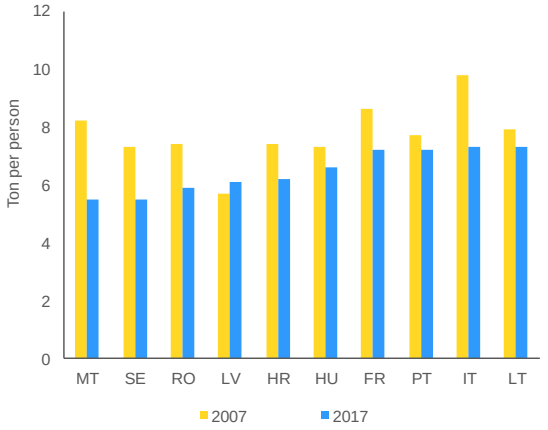

Källa: Europeiska kommissionen.

Ett betydande pris på koldioxidutsläpp har varit ett centralt inslag i den svenska klimatpolitiken. Koldioxidskatten var 250 kronor när den infördes 1991 och uppgick till 1 180 kronor 2017, en real ökning med 233 %. Skatten tas ut på fossila bränslen och fastställs utifrån deras kolhalt (se avsnitt 4.1 för skattebefrielser och subventioner). Koldioxidskatten omfattar omkring 40 % av de svenska utsläppen av växthusgaser (Världsbanken, 2019). Den tillämpas inte på de sektorer som omfattas av EU:s utsläppshandelssystem. En hög koldioxidskatt har bidragit till att minska utsläppen av växthusgaser, vilket dock inte har hindrat Sverige från att ha en snabbare tillväxt än de flesta andra medlemsstater, där koldioxidskatterna är lägre (diagram 4.5.2 och Andersson, 2019).

Diagram 4.5.2: **Växthusgasutsläpp, koldioxidskatter och ekonomisk tillväxt**

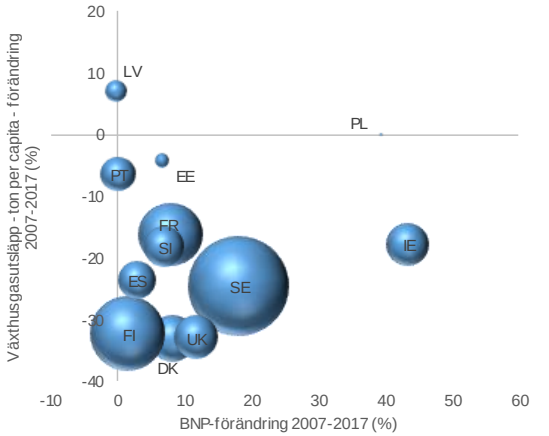

1) Bubblornas storlek motsvarar skatten per ton koldioxid.
Källa: Världsbanken, Europeiska kommissionen

Sverige är det land i EU som har den största andelen förnybara inslag i sin energianvändning. Andelen förnybara energikällor i den slutliga energianvändningen ökade från 41 % under 2005 till 55 % under 2018, vilket gör Sverige till det enda EU-land som får över hälften av sin energi från förnybara källor (diagram 4.5.3). Biobränsle är den största förnybara källan och används främst för uppvärmning, medan vattenkraft är den dominerande förnybara källan.

Diagram 4.5.3: **Andelen förnybar energi i den slutliga energianvändningen, 2017**

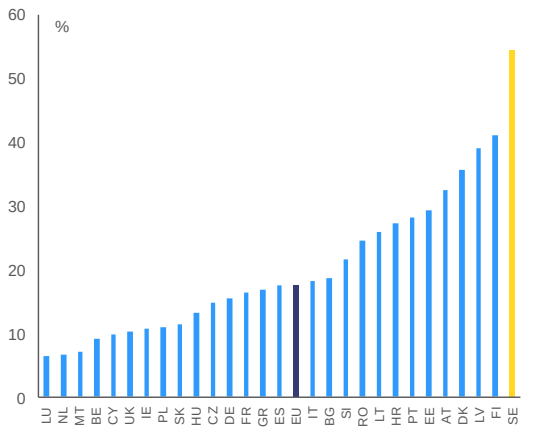

Källa: Europeiska kommissionen.

Sverige har ett mycket ambitiöst mål för minskade växthusgasutsläpp. De nationella målen för minskade växthusgasutsläpp är mer ambitiösa än EU:s åtaganden, med målet att ha

minskat utsläppen med 63 % i sektorer som inte omfattas av utsläppshandelssystemet 2030 jämfört med 1990 års nivåer. Enligt den klimatlag som antogs 2017 ska Sverige uppnå koldioxidneutralitet senast 2045, inklusive utsläpp inom systemet för handel med utsläppsrätter. Upp till 15 % av utsläppsminskningarna för att uppnå koldioxidneutralitet kan kompenseras genom andra åtgärder såsom avskiljning och lagring av koldioxid eller investeringar i utlandet. En minskning av koldioxidintensiteten i den svenska ekonomin skulle leda till framsteg med mål 7 ”Ekonomiskt överkomlig och ren energi” och mål 13 ”Klimatåtgärder”. I Sveriges utkast till integrerade nationella energi- och klimatplaner fastställs att 65 % av energin ska komma från förnybara källor senast 2030 (Regeringen, 2019f). Målen i planen skulle vara ett måttligt bidrag till EU:s energieffektivitetsmål för 2030 för primärenergianvändning och ett lågt bidrag till EU:s mål för slutlig energianvändning (Europeiska kommissionen, 2019g). Inom företagssektorn har det varit svårt att minska den slutliga energianvändningen (diagram 4.5.4).

Diagram 4.5.4: **Slutlig energianvändning (Mtoe (1))**

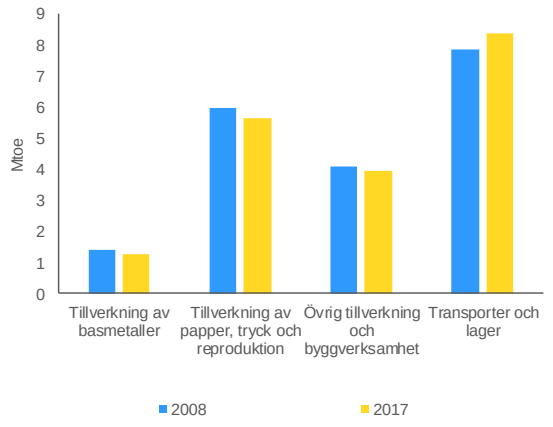

(1) Miljoner ton oljeekvivalenter.
Källa: Europeiska kommissionen.

Utmaningar på vägen mot koldioxidneutralitet

Sverige kommer sannolikt att uppfylla sina EU-åtaganden, men kommer att behöva vidta ytterligare politiska åtgärder för att uppnå sina egna mål. Sverige är på god väg att uppfylla sina mål för EU 2020 och 2030 om att minska utsläppen av växthusgaser inom sektorer som inte omfattas av EU:s utsläppshandelssystem med 17 % respektive 40 % från 2005 års nivåer. Den årliga minskningstakten har dock legat under 1 % sedan 2014, vilket innebär att Sverige är på väg att missa sina nationella mål för 2030 och 2045 (Klimatpolitiska rådet, 2019). Med nuvarande politik kommer Sverige att minska utsläppen från 53 miljoner ton koldioxidekvivalenter 2018 till 45 miljoner 2045 (Naturvårdsverket, 2019).

Omställningen till lägre koldioxidutsläpp har underlättats av Sveriges konkurrensfördel i fråga om förnybar energi. Sveriges geografi ger möjligheter att producera förnybar energi, särskilt från trämassa och vattenkraft. Den billiga vattenkraften står för det mesta av elektriciteten, vilket har gett Sverige en konkurrensfördel och samtidigt gjort att landet kunnat minska sina växthusgasutsläpp. En energiintensiv sektor som pappers- och massaindustrin kan tjäna som exempel: den har knappt minskat sin slutliga energiförbrukning, men halverat koldioxidintensiteten i sitt bruttoförädlingsvärde. Den sjunkande växelkursen på senare år har sannolikt varit en annan stödfaktor för pappers- och massaindustrin, som är utsatt för hård konkurrens på världsmarknaden.

Diagram 4.5.5: **Koldioxidutsläpp/bruttoförädlingsvärde (g/SEK)**

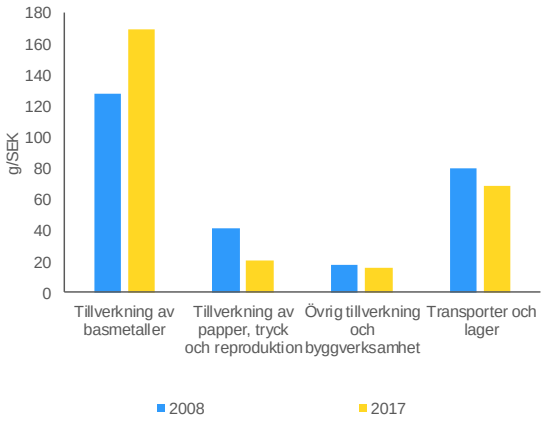

Källa: Europeiska kommissionen.

I takt med att konkurrensfördelarna med förnybar energi minskar kommer energieffektiviteten att bli allt viktigare. Bland EU:s medlemsstater har Sverige störst potential när det gäller andelen förnybar energi i den slutliga energiförbrukningen år 2030 (Irena, 2018). Ytterligare förnybar energi kommer dock med

nödvändighet att komma från källor som är dyrare än den relativt billiga vattenkraften (Irena, 2020). Därmed kommer trycket på Sveriges komparativa fördel att öka när ytterligare försök görs att rena den ekonomiska tillväxten från koldioxid. Energieffektivitetsåtgärder kompletterar utbyggnaden av förnybar energi som ett sätt att minska koldioxidutsläppen och stödja den svenska konkurrenskraften.

Transportsektorn är huvudmålet för utsläppsminskningarna. Transporter, internationell sjöfart och luftfart inräknad, stod för 60 % av de nationella koldioxidutsläppen under 2017. Inrikestransporterna stod för 34 % (biltrafiken står för 23 % av utsläppen totalt). Utsläppen från industrin och inrikes transporter har minskat, medan utsläppen från internationell luftfart och sjöfart har ökat. Även på den inhemska marknaden ligger transporterna efter industrins utsläppsminskningar. Inrikes transporter är fortfarande den enskilt viktigaste källan till koldioxidutsläpp. Utsläppen från transportsektorn (förutom lufttrafik) väntas minska sina inhemska utsläpp med minst 70 % fram till 2030 jämfört med 2010. Enligt en bedömning från Klimatpolitiska rådet måste transportsektorn vara helt fossilfri senast 2045 för att koldioxidneutralitet ska kunna uppnås. Med nuvarande politik förutspås en minskning av utsläppen från omkring 16 miljoner ton till 12–13 miljoner ton koldioxidekvivalenter senast 2030, samtidigt som utsläppen måste minskas till mindre än 6 miljoner ton om det inhemska målet för 2030 ska kunna nås. I en separat analys från Konjunkturinstitutet (2019) bekräftas att den nuvarande strategin är otillräcklig och att prissättningsinstrumenten behöver bli mer kraftfulla och effektiva.

I industrins färdplaner för fossilfri konkurrenskraft identifieras investeringsbehoven inom energisektorn. I de analyser som ligger till grund för *Färdplan el* (Energiföretagen, 2020) väntas en ökning av elanvändningen från 140 TWH/år till 190 TWH/år 2045. I rapporten identifieras stora investeringsbehov fram till 2045, inom elförsörjningen (560–640 miljarder kronor), energiinfrastrukturen (441–516 miljarder kronor) och systemdriften.

Utsläppen av växthusgaser varierar avsevärt mellan olika regioner, främst på grund av skillnader i företagsstrukturen. I Övre Norrland är stålindustrin både en viktig bransch och en stor utsläppskälla. Stålindustrin befinner sig mitt i en omvandlingsprocess för att bli fossilfri senast 2035, vilket ska ske enligt en särskilt utarbetad färdplan. Koldioxidutsläppen från stålindustrin härrör främst från produktionsprocesser och interna transporter. För att minska dessa utsläpp intresserar sig branschen för innovativa processer, som till exempel innebär att väte används för att reducera järnmalmen till järn. Så kan utsläppen från reduktionsprocessen elimineras med vatten som enda biprodukt. Det rör sig dock om kostsamma tekniska förändringar med många utmaningar och växthusgasutsläppen har hittills ökat.

Politiska initiativ och branschinitiativ

Regeringen inser behovet av ytterligare åtgärder. Den handlingsplan för klimatåtgärder som offentliggjordes i december 2019 innehåller 132 åtgärder inom olika sektorer. Fokus ligger på att minska växthusgasutsläppen från transportsektorn. Mer allmänt fortsätter regeringen sin politik med höga utsläppspriser för att minska utsläppen, samtidigt som man överväger en övergång från skatt på arbete och bolagsskatt till miljöskatter.

Sverige har för avsikt att minska koldioxidutsläppen genom elektrifiering av transportsektorn. Detta kommer att kräva stora investeringar i flera transportsätt inom både den offentliga och privata sektorn (se även avsnitt 4.4). I slutet av 2019 tillsatte regeringen en utredning om möjligheten att fasa ut bilar som drivs med fossila bränslen. Elektrifieringen av transporterna kommer också att kräva investeringar i kraftproduktions- och distributionsinfrastruktur.

Industriklivet till stöd för koldioxidsnål innovation inom industrin utökades under året. I början av 2019 godkände riksdagen tilldelningen av 300 miljoner kronor årligen till programmet under de kommande tre åren, med särskild inriktning på stålindustrin. I regeringens klimathandlingsplan från december 2019 föreslogs en fördubbling av finansieringen av detta program. Avsikten är att fortsätta den årliga finansieringen fram till 2040. Andra forskningsprogram är

inriktade på områden där Sverige kan ha en konkurrensfördel, t.ex. I fråga om biobränslen och avfallsbaserad kraftvärmeproduktion, koldioxidbindning i skog och effektiv användning av bioenergikällor.

Ruta 4.5.5: **Initiativet Fossilfritt Sverige**

Regeringen lanserade initiativet Fossilfritt Sverige 2015. Initiativet uppmanar alla branscher att ta fram färdplaner för hur de ska bli klimatneutrala 2045 men samtidigt öka sin konkurrenskraft. Hittills har 13 branscher tagit fram färdplaner, däribland flera av Sveriges mest energiintensiva sektorer som stål-, cement- och gruvindustrin. I sina färdplaner beskriver de när och hur de ska bli fossilfria, vilka tekniska lösningar som måste tas fram, vilka investeringar som krävs och vilka hinder som måste undanröjas för att stödja omställningen.

I oktober 2019 presenterade samordnaren för Fossilfritt Sverige 27 förslag till åtgärder för fossilfri konkurrenskraft inom svensk industri på grundval av de 13 färdplanerna. Bland de åtgärder som rekommenderas är en översyn av skattesystem och andra ekonomiska instrument, regelförändringar och förenklingar av tillståndsprocesser för nya installationer och koldioxidsnål teknik, samt lansering av nationella strategier för att främja elektrifiering och bioekonomi, samt avskiljning, lagring och användning av koldioxid (CCUS).

Genom Klimatklivet stöder regeringen också åtgärder för att minska växthusgasutsläppen lokalt och regionalt. Genom Klimatklivet får kommunerna stöd till investeringar i laddinfrastruktur för elfordon, övergång till biobränslen och fjärrvärme, liksom cykelvägar och annan cykelinfrastruktur. Totalt 4,7 miljarder kronor godkändes för sådana investeringar 2015–2018. Klimatklivet tilldelades en total budget på 1.5 miljarder kronor för 2019 och budgeterades för ytterligare 1,8–1,9 miljarder kronor om året för perioden 2020–2022.

Den svenska regeringen främjar energieffektivitet. Investeringar krävs fram till 2030. Lämpliga mekanismer som införts av den svenska regeringen i enlighet med EU:s initiativ för smart finansiering för smarta byggnader kan leda till investeringar och locka till sig privat finansiering för investeringar i energieffektivitet. Sverige skulle kunna använda Elena mer, eller införa liknande instrument på nationell eller regional nivå. Byggsektorn har en viktig roll att spela om energi- och klimatmålen för 2030 och därefter ska kunna uppfyllas.

Fonden för en rättvis omställning (se bilaga D) kan bidra till utvecklingen av nya och innovativa lösningar som sammanför den akademiska världen, offentliga myndigheter och industrin i mer innovativa miljöer för att främja ett utbyte av idéer mellan olika branscher och regioner. Ett bra exempel på hur detta kan göras kan vara det Transition Lab med fokus på resurseffektivitet och en koldioxidsnål ekonomi som har till uppgift att arbeta med regionala utmaningar i samband med breddande och spridning av innovation främst kopplat till små och medelstora företag samt att bygga ett mer effektivt industriellt ekosystem (som kan attrahera talanger, forskning- och innovationsresurser och investeringar).

BILAGA A: ÖVERSIKT

Åtaganden	Sammanfattande bedömning ([41])
Landsspecifika rekommendationer 2019	
Rekommendation 1: Ta itu med risker kopplade till hushållens höga skuldsättning genom att gradvis begränsa avdragsrätten för bolåneräntor eller höja den återkommande fastighetsavgiften. Uppmuntra satsningar på bostadsbyggande där bristen är som störst, främst genom att ta bort strukturella hinder för byggandet. Effektivisera bostadsmarknaden, bland annat genom att göra hyressättningen flexiblare och se över reavinstbeskattningen.	Sverige har gjort **begränsade framsteg** med rekommendation 1.
Ta itu med risker kopplade till hushållens höga skuldsättning genom att gradvis begränsa avdragsrätten för bolåneräntor eller höja den återkommande fastighetsavgiften.	• **Inga framsteg** Inga åtgärder har aviserats för att minska avdragsrätten för bolåneräntor eller höja den återkommande fastighetsavgiften
Uppmuntra satsningar på bostadsbyggande där bristen är som störst, främst genom att ta bort strukturella hinder för byggandet.	• **Begränsade framsteg** Sverige har integrerat sina politiska ambitioner för bostadsmarknaden i januari månads avtal i början av 2019. Detta innebär en subvention för byggande av nya hyresbostäder.

([41]) Följande kategorier används för att bedöma framstegen med genomförandet av de landsspecifika rekommendationerna:
Inga framsteg: Medlemsstaten har inte trovärdigt aviserat eller antagit några åtgärder för att följa rekommendationen. Nedan ges ett antal exempel på typiska situationer som omfattas av denna kategori och som ska tolkas från fall till fall med beaktande av förhållandena i landet i fråga.

- Inga rättsliga eller administrativa åtgärder eller budgetåtgärder har aviserats
  - i det nationella reformprogrammet,
  - i andra officiella skrivelser till det nationella parlamentet eller berörda utskott eller till Europeiska kommissionen
  - eller i offentliga sammanhang (t.ex. i ett pressmeddelande eller information på regeringens webbplats).
- Inga icke-lagstiftningsakter har lagts fram av regering eller parlament.
- Medlemsstaten har vidtagit inledande åtgärder för att följa rekommendationen genom att t.ex. beställa en undersökning eller inrätta en arbetsgrupp för att analysera eventuella åtgärder (såvida inte rekommendationen uttryckligen efterlyser riktlinjer eller undersökande åtgärder). Inga tydligt angivna åtgärder för att följa rekommendationen har dock föreslagits.

Begränsade framsteg: Medlemsstaten

- har aviserat vissa åtgärder, som dock innebär att rekommendationen endast följs i begränsad utsträckning och/eller
- lagstiftningsakter har lagts fram i regeringen eller det nationella parlamentet, men dessa har ännu inte antagits och betydande ytterligare arbete av annan karaktär än lagstiftning krävs för att rekommendationen ska kunna genomföras,
- icke-lagstiftningsakter har lagts fram, men ännu inte följts upp med de genomförandeåtgärder som krävs för att följa rekommendationen.

Vissa framsteg: Medlemsstaten har vidtagit åtgärder

- som delvis följer rekommendationen och/eller
- som följer rekommendationen, men en hel del arbete krävs kvarstår för att kunna följa den fullt ut, eftersom endast ett fåtal av de antagna åtgärderna har genomförts. Exempel på detta är att en eller flera åtgärder har antagits av det nationella parlamentet eller genom ett ministerbeslut men det saknas ett genomförandebeslut.

Avsevärda framsteg: Medlemsstaten har vidtagit åtgärder som avsevärt bidrar till att rekommendationen följs och de flesta av dem har genomförts.
Fullständigt genomförande: Medlemsstaten har genomfört alla de åtgärder som krävs för att på ett lämpligt sätt följa rekommendationen.

Effektivisera bostadsmarknaden, bland annat genom att göra hyressättningen flexiblare och se över reavinstbeskattningen.	• **Inga framsteg** Regeringen har sänkt reavinstskatten marginellt, men det är fortfarande möjligt att skjuta upp reavinstskatten på bostadstransaktioner i samband med bostadsbyte, med 3 miljoner kronor som högsta möjliga uppskovsbelopp. Detta är dock en de facto-skärpning eftersom taket tidigare hade avskaffats. Hyressättningen har inte förändrats.
Rekommendation 2: Inrikta den investeringsrelaterade ekonomiska politiken på utbildning och kompetensutveckling och fortsätta att investera i hållbara transporter för att upprusta de olika trafikslagen, i synnerhet järnvägen, samt i forskning och innovation, med beaktande av regionala skillnader.	Sverige har gjort **vissa framsteg** med rekommendation 2.
Inrikta den investeringsrelaterade ekonomiska politiken på utbildning och färdigheter.	• **Vissa framsteg** fastän vissa åtgärder har vidtagits, till exempel i 2020 års budgetproposition, finns det ett fortsatt behov av investeringar i utbildning och kompetens.
Fortsätt investera i hållbara transporter för att uppgradera de olika transportsätten, särskilt järnvägar.	• **Avsevärda framsteg** Genomförandet av den nationella infrastrukturplanen 2018–2029 som antogs i juni 2018 pågår som planerat och har bekräftas i det 73-punktsprogram som lagts fram av regeringen och dess två stödpartier. Det rör sig bl.a. om åtgärder till stöd för transportinfrastruktur.
Forskning och innovation, med beaktande av regionala skillnader.	• **Vissa framsteg** Sverige fortsätter att investera betydande resurser i FoU och är fortsatt en av de mest innovativa ekonomierna i EU. Med 3,31 % av BNP avdelade till FoU (2018) är Sverige alltjämt det land som har högst FoU-utgifter i EU. FoU-intensiteten har dock sjunkit något (GERD i% av BNP) från 3,37 (2017) till 3,31 (2018), främst på grund av att företagens utgifter för FoU sjönk från 2,4 % av BNP (2017) till 2,35 % (2018).
Rekommendation 3: Säkerställa effektiv tillsyn och kontroll av efterlevnaden av penningtvättsregler.	Sverige har gjort **vissa framsteg** med rekommendation 3. Sverige har gjort avsevärda framsteg med nya lagstiftningsåtgärder som kommer att ligga till grund för en stärkt ram för bekämpning av penningtvätt. Det har gjorts vissa framsteg genom att ett särskilt organ för främjande av samarbetet mellan olika behöriga myndigheter har inrättats. Sverige har gjort vissa framsteg för att säkerställa en effektivare tillsyn och

	verkställighet genom att anslå ytterligare personalresurser till dels till Finansinspektionen, vilket kommer att göra det möjligt för myndigheten att utveckla ett nytt riskklassificeringsverktyg, dels till finansunderrättelseenheten, varigenom den kommer att kunna bearbeta information på ett effektivare sätt. Sverige har också gjort vissa framsteg med översynen av förvaltningen av stora svenska banker och deras kontroll av åtgärder mot penningtvätt i deras baltiska filialer, och två nya förundersökningar inleddes i slutet av 2019. Framstegen på andra områden är dock begränsade, i synnerhet är Finansinspektionens personalstyrka fortfarande liten i förhållande till storleken på den svenska finanssektorn och finansunderrättelseenheten behöver fortfarande bättre utnyttja systemet för begäran om och utbyte av information mellan finansunderrättelseenheter i EU (FIU.net) och stärka sin analytiska kapacitet.
Europa 2020 (nationella mål och framsteg)	
Målsatt sysselsättningsgrad i det nationella reformprogrammet: 80 %.	Sverige har nått sitt mål 2014 och har därefter legat över detta sedan en sysselsättningsgrad på 82,4 % registrerats 2018, efter en period med 82,0 % de tre första kvartalen.
FoU-mål i det nationella reformprogrammet: 4 % av BPN	Sverige är fortfarande det land som har högst FoU-utgifter i EU. FoU-intensiteten har dock sjunkit något (GERD i% av BNP) från 3,37 (2017) till 3,31 (2018), främst på grund av att företagens utgifter för FoU sjönk från 2,4 % av BNP (2017) till 2,35 % (2018). För att Sverige ska nå det nationella målet för FoU-intensitet måste man råda bot på den stagnerande offentliga FoU-intensiteten och driva på en snabbare ökning av den privata FoU-intensiteten.
Nationellt mål för växthusgasutsläpp: – 17 % under 2020 jämfört med 2005 (sektorer som inte ingår i EU:s utsläppshandelssystem)	Utsläppen av växthusgaser inom sektorer som inte omfattas av utsläppshandelssystemet minskade med 25 % mellan 2005 och 2018 i Sverige. Utsläppen beräknas minska med 32 % till 2020 och därmed överträffa det nationella målet med 15 procentenheter.
Mål för förnybar energi 2020: 49 % av den slutliga energianvändningen.	Andelen förnybar energi är 55 % och Sverige har därmed redan överträffat sitt mål för 2020.
Energieffektivitet, mål för energianvändning 2020: Sveriges energieffektivitetsmål för 2020 är 43,4 miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe) primärenergianvändning (30,3 Mtoe slutlig	Under 2017 var Sveriges primärenergianvändning 46,8 Mtoe, vilket är en ökning jämfört med 46,4 Mtoe under 2017. Under 2018 var Sveriges slutliga energianvändning 32,0 Mtoe, vilket är en minskning jämfört med 32,3 Mtoe under 2017.

energianvändning).	Ytterligare insatser behövs för att det vägledande nationella målet för 2020 ska nås.
Mål för andelen ungdomar med högst grundskoleutbildning/yrkesutbildning: mindre än 7 %.	Andelen unga med högst grundskoleutbildning (andel av befolkningen i åldern 18–24 år som inte deltar i någon annan utbildning) utgjorde 9,3 % under 2018: Den här gruppen har fortsatt växa sedan 2014 och ökade kraftigt (med 1,6 procentenheter) mellan 2017 och 2018 (2017: 7,7 %. 2016: 7,4 %. 2015: 8 %. 2014: 6,7 %). Andelen ligger 2,3 procentenheter över det nationella målet 7 %.
Mål för högre utbildning: 45–50 % av befolkningen i åldern 30–34 år.	Andelen personer med högre utbildning (andel av befolkningen i åldern 30–34 år) uppgick till 52 % 2018 (2017: 51,3 %. 2016: 51 %. 2015: 50,2 %. 2014: 49,9 %). Målet 45-50 % har nåtts och utvecklingen är fortsatt positiv.
Mål för minskningen av antalet personer som riskerar fattigdom eller social utestängning: Minska andelen personer i åldern 20–64 år som står utanför arbetskraften (utom heltidsstuderande), är långtidsarbetslösa eller långtidssjukskrivna till betydligt mindre än 14 %.	Den berörda indikatorn har fortsatt minska och uppgick 2018 till 10,8 %, enligt svaren från de nationella myndigheterna (2017: 11,4 %. 2016: 12,0 %. 2015: 12,4 %. 2014: 12,6 %; 2013: 12,7 %). Även om målet har uppnåtts, är det sannolikt att den nedåtgående trenden kommer att förändras, eftersom långtidsarbetslösheten ökar.

BILAGA B: SKULDHÅLLBARHETSANALYS OCH OFFENTLIGFINANSIELLA RISKER

Offentlig förvaltnings skuldprognoser enligt grundscenariot, alternativa scenarier och känslighetstester

SE - Skuldprognoser enligt grundscenario	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Bruttoskuldkvot	**38,8**	**34,6**	**33,4**	**32,0**	**30,5**	**28,7**	**26,7**	**24,8**	**22,9**	**20,9**	**19,0**	**17,1**	**15,4**
Förändringar i kvoten (-1+2+3)	*-2,0*	*-4,1*	*-1,2*	*-1,4*	*-1,6*	*-1,8*	*-2,0*	*-1,9*	*-1,9*	*-1,9*	*-1,9*	*-1,9*	*-1,7*
varav													
(1) Primärsaldo (1.1+1.2+1.3)	**1,3**	**0,8**	**0,7**	**0,7**	**0,9**	**1,1**	**1,3**	**1,3**	**1,3**	**1,4**	**1,4**	**1,4**	**1,3**
(1.1) Strukturellt primärsaldo *(1.1.1-1.1.2+1.1.3)*	***0,8***	***0,7***	***1,1***	***1,2***	***1,2***	***1,2***	***1,3***	***1,3***	***1,3***	***1,4***	***1,4***	***1,4***	***1,3***
(1.1.1) Strukturellt primärsaldo (före åldrandekostn.)	*0,8*	*0,7*	*1,1*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*	*1,2*
(1.1.2) Åldrandekostnader					*0,0*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,1*	*0,2*	*0,2*	*0,3*	*0,4*
(1.1.3) Övriga (skatter och kapitalinkomster)					*0,1*	*0,1*	*0,2*	*0,3*	*0,3*	*0,4*	*0,5*	*0,5*	*0,5*
(1.2) Konjunkturkomponent	***0,5***	***0,1***	***-0,3***	***-0,5***	***-0,3***	***-0,2***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(1.3) Engångsåtgärder och andra tillfälliga åtgär	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***	***0,0***
(2) Snöbollseffekt (2.1+2.2+2.3)	**-1,3**	**-0,8**	**-0,2**	**-0,4**	**-0,7**	**-0,7**	**-0,7**	**-0,6**	**-0,6**	**-0,6**	**-0,5**	**-0,5**	**-0,4**
(2.1) Ränteutgifter	*0,5*	*0,6*	*0,6*	*0,5*	*0,5*	*0,5*	*0,4*	*0,4*	*0,4*	*0,3*	*0,3*	*0,3*	*0,3*
(2.2) Tillväxteffekt	*-0,9*	*-0,4*	*-0,3*	*-0,4*	*-0,7*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,4*	*-0,4*	*-0,3*
(2.3) Inflationseffekt	*-0,9*	*-0,9*	*-0,5*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,6*	*-0,5*	*-0,5*	*-0,4*	*-0,4*	*-0,4*	*-0,3*
(3) Stock-/flödesjusteringar	**0,6**	**-2,6**	**-0,3**	**-0,2**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**	**0,0**

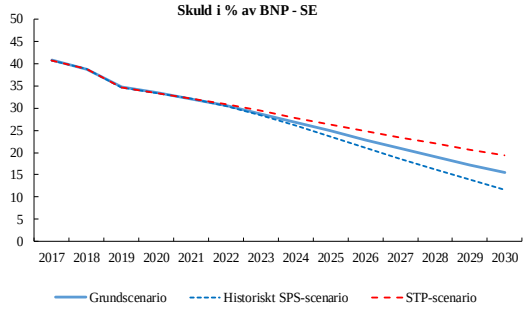

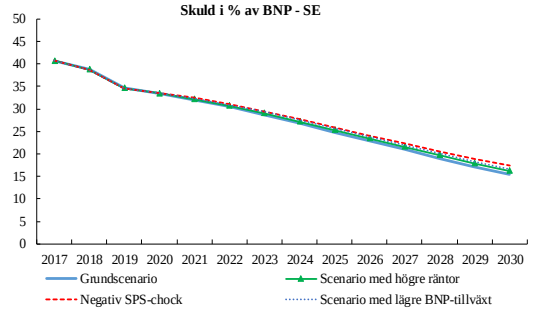

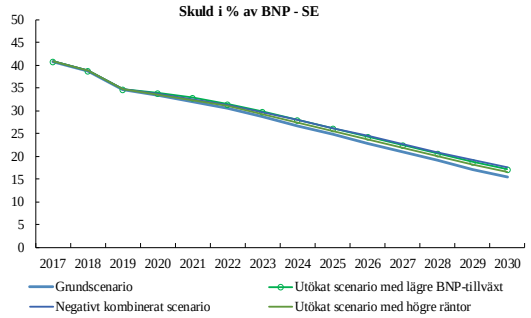

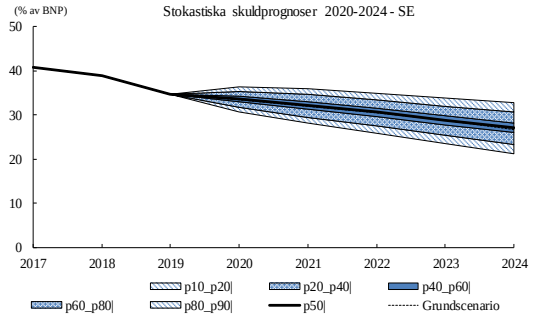

Medel-lång sikt	S1|	Skuldhållbarhetsanalys (detaljerad)						SHA	S2|	Lång sikt
		Grund-scenario	Historiskt SPU	Lägre BNP-tillväxt	Högre ränta	Negativ chock mot SPU	Stokasti-ska prognoser			
		Riskkategori	LÅG	LÅG	LÅG	LÅG	LÅG	LÅG		
LÅG	LÅG (S1 = -5,4)	Skuldnivå (2030)	15,4	11,7	16,7	16,2	17,3		LÅG	LOW (S2 = 1,2)	LÅG
		Skuldtopp - år	2019	2019	2019	2019	2019			
		Percentilrankning	36,0%	30,0%						
		Sannolikhet för högre skuld						4,6%		
		Skilln. melllan percentiler						11,4		

Anm. För mer information, se Europeiska kommissionens *Debt Sustainability Monitor (DSM)* 2019.

[1] Den första tabellen visar prognoser baserade på grundscenariot med oförändrad finanspolitik. Den visar den offentliga skuldens utveckling och fördelning mellan primärsaldot, snöbollseffekter och stock-/flödesjusteringar. Snöbollseffekter mäter nettoeffekten av räntors, inflationens, BNP-tillväxtens (och i vissa länder växelkursernas) motverkande effekter. Stock-/flödesjusteringar omfattar skillnader mellan kontant- och periodiseringsmetoden, nettoackumulering av finansiella tillgångar, samt värderingseffekter och övriga effekter.

[2] Diagrammen visar en serie känslighetstester runt grundscenariot, samt alternativa scenarier, framför allt: scenario baserat på ett historiskt strukturellt primärsaldo (SPS) (där SPS ligger på sitt historiska genomsnitt), scenariot enligt stabilitets- och tillväxtpakten (STP) (där finanspolitiken antas utvecklas i linje med huvudbestämmelserna i STP), ett scenario med högre räntor (+1 procentenhet. jämfört med grundscenariot), ett scenario med lägre BNP-tillväxt (-0,5 procentenheter jämfört med grundscenariot) och en negativ chock mot SPS (kalibrerad på grundval av prognostiserad förändring). Ett negativt kombinerat scenario och utvidgade känslighetstester (av ränta och tillväxt) ingår också, liksom stokastiska prognoser. Närmare information om utformningen av dessa prognoser finns i FSR 2018 och DSM 2019.

[3] Den andra tabellen visar klassificeringen av offentligfinansiell risk totalt sett på kort, medellång och lång sikt.

a. På kort sikt baseras riskkategorin (låg/hög) på S0-indikatorn. S0 är en indikator för tidig upptäckt av offentligfinansiell stress under det kommande året som bygger på 25 variabler för de offentliga finanserna och finansiell konkurrenskraft som tidigare har visat sig vara ledande indikatorer för sådan stress. Den kritiska tröskel som om den överskrids signalerar offentligfinansiell stress är 0,46.

b. På medellång sikt baseras riskkategorin (låg/medelhög/hög) på S1-indikatorn och resultatet av skuldhållbarhetsanalysen (SHA) sammantaget. S1-indikatorn mäter den finanspolitiska anpassning som krävs (sammantaget över 5 år efter prognoshorisonten och varaktigt därefter) för att få ned skuldkvoten till 60 % senast 2034. De kritiska värden som används är 0 och 2,5 procentenheter av BNP. SHA-klassificeringen baseras på resultaten av fem deterministiska scenarier (grundscenario, historiskt SPS-scenario, scenario med högre räntor, scenario med lägre BNP-tillväxt och negativ SPS-chock) och de stokastiska prognoserna. Olika kriterier används, t.ex. beräknad skuldnivå, skuldutveckling, huruvida offentligfinansiella antaganden är realistiska, sannolikheten för en skuldstabilisering, samt graden av osäkerhet.

c. På lång sikt baseras riskkategorin (låg/medelhög/hög) på S2-indikatorn och SHA-resultatet sammantaget. S2-indikatorn mäter den direkta och permanenta finanspolitiska anpassning som krävs för att stabilisera skuldkvoten i ett oändligt tidsperspektiv, inklusive åldrandekostnader. De kritiska värden som används är 2 och 6 procentenheter av BNP. SHA-resultatet används för att ytterligare modifiera den långsiktiga riskklassificeringen, i synnerhet i fall där skuldsårbarhet konstateras (en medelhög/hög SHA-riskkategori).

BILAGA C: STANDARDTABELLER

Tabell C.1: **Finansmarknadsindikatorer**

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Banksektorns totala tillgångar (% av BNP)[1)]	285,2	282,3	282,3	289,9	272,5	282,1
De fem största bankernas andel av tillgångarna (% av totala tillgångar)	58,5	57,8	56,3	58,2	54,3	-
Utländskt ägande i banksystemet (% av totala tillgångar)[2)]	6,9	7,2	8,2	7,3	22,3	20,2
Indikatorer på finansiell sundhet[2)]:						
– Nödlidande lån (% av de totala lånen)	1,3	1,3	1,2	1,3	1,0	1,1
– Kapitaltäckningskvot (%)	22,2	24,1	26,3	25,9	20,7	20,2
– Avkastning på eget kapital (%)[3)]	11,8	11,2	11,9	10,9	12,2	12,0
Bankernas utlåning till den privata sektorn (12-månadersförändring i %)[1)]	5,1	4,4	7,3	6,9	4,7	4,6
Bostadslån (12-månadersförändring i %)[1)]	6,4	8,5	7,6	7,3	5,6	5,1
Utlånings-/inlåningskvot[2)]	161,8	177,8	178,0	172,7	190,7	182,2
Centralbankslikviditet i % av skulder[1)]	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Privat skuldsättning (% av BNP)	193,3	191,5	192,0	197,9	200,0	-
Utlandsskuld, brutto (% av BNP)[2)] – Offentlig	21,7	20,1	16,8	14,5	12,9	11,9
– Privat	54,9	53,0	50,4	50,2	51,4	50,8
Långräntespread mot tyska statsobligationer (punkter)*	55,3	22,3	45,0	33,3	25,5	28,6
Kreditswappsspreadar för statspapper (5 år)*	9,9	9,5	14,2	10,9	6,9	7,3

1) Senaste uppgifter tredje kvartalet 2019. Inbegriper inte enbart banker utan alla monetära finansinstitut utom centralbankerna.
2) Senaste uppgift andra kvartalet 2019.
3) Kvartalsvärden uppräknade till årstakt.
* Mätt i punkter.
Källa: Europeiska kommissionen (långa räntor), Världsbanken (bruttoutlandsskuld), Eurostat (privat skuldsättning), och ECB (alla övriga indikatorer).

Tabell C.2: **Huvudindikatorer i den sociala resultattavlan**

Lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden						
Unga med högst grundskoleutbildning (% av befolkningen i åldersgruppen 18-24 år)	6,7	7,0	7,4	7,7	7,5	:
Sysselsättningsklyfta mellan könen (procentenheter)	4,6	4,2	3,8	4,0	4,2	4,8
Inkomstskillnader, mätt som förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil (S80/S20)	4,2	4,1	4,3	4,3	4,1	:
Risk för fattigdom eller social utestängning[1]	18,2	18,6	18,3	17,7	18,0	:
Unga som varken arbetar eller studerar (% av befolkningen i åldersgruppen 15–24 år)	7,2	6,7	6,5	6,2	6,0	:
Dynamiska arbetsmarknader och rättvisa arbetsvillkor						
Sysselsättningsgrad (20–64 år)	80,0	80,5	81,2	81,8	82,4	82,2
Arbetslöshet[2] (15–74 år)	7,9	7,4	6,9	6,7	6,3	6,8
Långtidsarbetslöshet (% av befolkning i arbetskraften)	1,4	1,5	1,3	1,2	1,1	1,0
Hushållens reala disponibla bruttoinkomst per invånare[3] (index 2008=100)	111,4	113,0	115,6	116,6	118,3	:
Nettoårsinkomst för en heltidsanställd ensamstående arbetstagare (utan barn) med genomsnittslön (uttryckt i köpkraftsstandard, treårigt genomsnitt)	25612	25892	25992	:	:	:
Nettoårsinkomst för en heltidsanställd ensamstående arbetstagare (utan barn) med genomsnittslön (procentuell förändring, i reala termer, treårigt genomsnitt)	2,33	1,79	1,47	:	:	:
Offentligt stöd samt socialt skydd och social delaktighet						
Effekter av sociala transfereringar (utom pensioner) när det gäller att minska fattigdom[4]	48,0	45,3	45,8	46,1	43,3	:
Barn under tre år i formell barnomsorg	56,8	64,0	51,0	52,7	49,4	:
Personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov	1,7	1,3	1,6	1,4	1,5	:
Personer med antingen grundläggande eller mer än grundläggande digital kompetens (% av befolkningen i åldersgruppen 16–74 år)	:	72,0	69,0	77,0	:	:

1) Personer som riskerar fattigdom eller social utestängning: Personer som löper risk att drabbas av fattigdom och/eller allvarlig materiell fattigdom och/eller lever i hushåll där ingen arbetar eller där arbetsintensiteten är mycket låg.
2) Med arbetslösa avses personer som saknar anställning, men som aktivt söker arbete och som är beredda att börja arbeta omedelbart eller inom två veckor.
3) Uppgifterna om hushållens disponibla bruttoinkomst är ojusterade, i enlighet med utkastet till gemensam sysselsättningsrapport 2019.
4) Minskning av andelen som löper risk att drabbas av fattigdom efter sociala transfereringar (andelen som löper risk drabbas av fattigdom före sociala transfereringar jämfört med andelen efter sociala transfereringar – pensioner betraktas inte som sociala transfereringar vid beräkningen).
5) Genomsnitt för de tre första kvartalen 2019 för sysselsättningsgrad, arbetslöshet och sysselsättningsklyfta mellan könen.
Källa: Eurostat.

Tabell C.3: **Arbetsmarknadsindikatorer och utbildningsindikatorer**

Arbetsmarknadsindikatorer	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019** [5]
Arbetskraftsdeltagande (15–64 år)	81,5	81,7	82,1	82,5	82,7	83,2
Anställda på sitt nuvarande arbete, efter varaktighet						
0–11 månader	17,8	18,3	18,9	19,5	19,3	:
12–23 månader	10,0	10,0	10,7	11,8	12,3	:
24–59 månader	17,6	17,3	17,1	17,1	18,3	:
60 månader eller mer	53,9	53,6	52,6	50,9	49,4	:
Sysselsättningstillväxt* (förändring i % från föregående år)	1,4	1,5	1,9	2,5	1,6	0,7
Sysselsättningsgrad för kvinnor (% av kvinnor i åldersgruppen 20–64 år)	77,6	78,3	79,2	79,8	80,2	79,8
Sysselsättningsgrad för män (% av män i åldersgruppen 20–64 år)	82,2	82,5	83,0	83,8	84,4	84,6
Sysselsättningsgrad för äldre arbetstagare* (% av befolkningen i åldersgruppen 55–64 år)	74,0	74,5	75,5	76,4	78,0	77,8
Deltidsanställning* (% av den totala sysselsättningen i åldersgruppen 15–64 år)	24,5	24,3	23,9	23,3	22,6	22,2
Visstidsanställning* (% av anställda med visstidsavtal i åldersgruppen 15–64 år)	16,8	16,6	16,1	16,1	15,9	15,8
Övergångar från visstidsanställning till tillsvidareanställning (treårigt genomsnitt)	40,0	38,4	37,7	37,7	40,1	:
Ungdomsarbetslöshet (% av befolkning i arbetskraften i åldern 15–24 år)	22,9	20,4	18,9	17,8	17,4	20,0
Sysselsättningsklyfta mellan könen för deltidsanställning	24,1	22,8	22,4	21,0	19,9	18,6
Ojusterad löneskillnad mellan könen[2]	13,8	14,0	13,3	12,6	:	:
Utbildningsindikatorer	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**
Vuxnas deltagande i utbildning (% av åldersgruppen 25–64 år som deltar i utbildning)	29,2	29,4	29,6	30,4	31,4	:
Otillräckliga studieresultat[3]	:	20,8	:	:	:	:
Andel personer med högre utbildning (% av befolkningen i åldersgruppen 30–34 år som har slutfört en högre utbildning)	49,9	50,2	51,0	51,3	51,8	:
Variationer i resultat som beror på studenters socioekonomiska ställning[4]	:	12,2	:	:	:	:

* Indikator som inte ingår i resultattavlan
1) Långtidsarbetslösa avser personer som varit arbetslösa i minst tolv månader.
2) Skillnaden mellan manliga anställdas och kvinnliga anställdas genomsnittliga bruttotimlöner uttryckt i procent av manliga anställdas genomsnittliga bruttotimlön. Uppgifterna är ojusterade eftersom de inte korrigerats med hänsyn till individuella faktorer (och därmed ger en helhetsbild av löneskillnaderna mellan könen). Alla anställda i företag med minst tio anställda ingår, oavsett ålder och antalet arbetade timmar.
3) Bristande matematikkunskaper bland 15-åringar enligt Pisaundersökningen (OECD).
4) Inverkan från socioekonomisk och kulturell status på Pisaresultaten (OECD). Uppgifterna från 2015 avser matematik och de från 2018 läsning.
5) Genomsnitt för de tre första kvartalen 2019. Uppgifterna om ungdomsarbetslösheten är säsongrensade.
Källa: Eurostat, OECD.

Tabell C.4: **Indikatorer för social delaktighet och hälsa**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Utgifter för sociala förmåner* (% av BNP)						
Sjukdom/hälso- och sjukvård	7,4	7,5	7,4	7,5	7,4	:
Invaliditet	3,6	3,4	3,3	3,1	3,1	:
Ålderdom och efterlevande	13,0	12,7	12,4	12,5	12,5	:
Familj/barn	3,1	3,0	3,0	3,0	2,9	:
Arbetslöshet	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	:
Boende	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	:
Övrig social utestängning	0,7	0,7	0,9	1,4	1,1	:
Totalt	29,4	28,9	28,5	28,9	28,2	:
varav: behovsprövade förmåner	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	:
Offentliga utgifter efter ändamål (% av BNP)						
Socialt skydd	21,0	20,6	20,2	20,5	20,0	:
Hälso- och sjukvård	6,9	6,9	6,8	6,9	6,9	:
Utbildning	6,5	6,5	6,4	6,6	6,7	:
Utgifter ur egen ficka för hälso- och sjukvård	15,5	15,5	15,5	15,3	15,0	:
Barn som löper risk för fattigdom eller social utestängning, (% av personer i åldern 0–17 år)*	20,2	20,5	19,8	19,9	19,4	20,6
Fattigdomsrisk[1] (% av hela befolkningen).	16,0	15,6	16,3	16,2	15,8	16,4
Förvärvsarbetande som riskerar fattigdom (% av förvärvsarbetande)	7,6	7,7	8,0	6,7	6,9	7,0
Allvarlig materiell fattigdom[2] (% av hela befolkningen).	1,9	1,0	1,1	0,8	1,1	1,6
Allvarlig bostadsbrist[3], efter boendeform						
Ägare, med hypotek eller lån	0,5	0,5	0,5	0,5	0,8	0,6
Hyresgäst, hyra till marknadspris	4,1	5,0	6,8	6,7	6,1	7,2
Personer som bor i hushåll med låg arbetsintensitet[4] (% av personer i åldern 0–59 år)	9,4	9,0	8,7	8,5	8,8	9,1
Fattigdomsgränser, i nationell valuta i fasta priser*	118780	119560	122901	124757	125922	126607
Friska levnadsår						
Kvinnor	13,8	16,7	16,8	16,6	15,8	:
Män	12,9	15,2	15,7	15,1	15,4	:
Aggregerad ersättningskvot för pensioner[5]	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6
Komponenten ”Uppkoppling” i indexet för digital ekonomi och digitalt samhälle[6]	:	67,7	69,8	72,2	75,5	:
Gini-koefficient före skatter och transfereringar*	43,9	44,7	44,2	48,2	48,2	:
Gini-koefficient efter skatter och transfereringar*	24,9	25,4	25,2	27,6	28,0	:

* Indikator som inte ingår i resultattavlan

1) Fattigdomsrisk: andelen personer vars inkomst är under 60 % av den nationella medianinkomsten, mätt i disponibel inkomst per konsumtionsenhet.

2) Andelen personer som inte har råd med minst fyra av följande: i) betala hyran eller gas-, vatten- eller elräkningen, ii) värma upp sitt hus tillräckligt, iii) betala oförutsedda utgifter, iv) äta fisk, kött eller annat protein varannan dag, v) ta en veckas semester borta från hemmet per år, vi) ha bil, vii) ha tvättmaskin, viii) ha färg-tv, eller ix) ha telefon.

3) Andel av befolkningen som bor i en bostad som anses vara trångbodd och som uppfyller minst ett av måtten på brister i bostaden.

4) Personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet: andelen personer i åldern 0–59 år i hushåll där vuxna (utom barn som försörjs) arbetade mindre än 20 % av möjlig arbetad tid under de föregående tolv månaderna.

5) Kvoten mellan individuell medianbruttopension för personer i åldern 65–74 år och individuell medianbruttoinkomst för personer i åldern 50–59 år.

6) Utnyttjande av fast bredband (33 %), utnyttjande av mobilt bredband (22 %), hastighet (33 %) och överkomlighet (11 %) enligt den digitala resultattavlan.

Källa: Eurostat, OECD.

Tabell C.5: **Resultat- och policyindikatorer för produktmarknaden**

Resultatindikatorer	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Arbetsproduktivitet per person[1], utveckling (t/t-1) i %						
Arbetsproduktivitetstillväxt inom industrin	-2,22	0,84	6,68	3,10	-0,49	1,77
Arbetsproduktivitetstillväxt inom byggsektorn	-4,51	0,98	3,59	-2,12	-0,41	-0,18
Arbetsproduktivitetstillväxt inom tjänstesektorn	2,88	3,28	3,26	0,44	0,07	1,58
Index över enhetsarbetskostnader[2], utveckling (t/t-1) i %						
Enhetsarbetskostnadsökning inom industrin	4,02	1,93	-4,03	0,88	2,37	3,27
Enhetsarbetskostnadsökning inom byggsektorn	6,82	1,43	-0,66	7,83	-0,78	4,44
Enhetsarbetskostnadsökning inom marknadstjänster	-0,64	-0,84	0,16	2,57	1,42	2,49
Företagsklimat	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
Tidsåtgång för verkställande av avtal[3] (dagar)	483	483	483	483	483	483
Tidsåtgång för att starta företag[3] (dagar)	16,0	16,0	7,0	7,0	7,0	7,5
Resultat av små och medelstora företags låneansökningar[4]	0,57	0,71	0,38	0,36	0,45	0,62
Forskning och innovation	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**
FoU-intensitet	3,27	3,11	3,23	3,25	3,37	3,31
Offentliga utgifter för utbildning i % av BNP	6,50	6,50	6,40	6,60	6,70	:
Andel sysselsatta med högre utbildning och/eller andel anställda inom vetenskap och teknik av den totala sysselsättningen	52	54	55	56	57	58
Andel av befolkningen med högre utbildning5	31	33	34	35	36	37
Andel unga med avslutad gymnasieutbildning[6]	86	87	87	87	86	85
Handelsbalansen för högteknologiska produkter i % av BNP	0,09	-0,06	-0,11	-0,09	-0,21	-0,60
Produkt- och tjänstemarknader samt konkurrens	**2003**	**2008**	**2013**			**2018***
OECD produktmarknadsreglering[7], totalt	1,50	1,61	1,52			1,11
OECD produktmarknadsreglering[7], detaljhandel	0,72	0,60	0,60			0,53
OECD produktmarknadsreglering[7], fria yrken[8]	0,77	0,55	0,55			0,51
OECD produktmarknadsreglering[7], nätverksindustrier[9]	2,30	2,20	1,87			1,35

***Även om indikatorvärdena från 2003–2013 är jämförbara genomfördes betydande förändringar avseende metoden 2018. Det innebär att tidigare år inte kan jämföras med indikatorerna för produktmarknadsreglering 2018.**

1) Förädlingsvärdet i fasta priser dividerat med antalet anställda personer.
2) Ersättningar till anställda i löpande priser dividerat med förädlingsvärdet i fasta priser.
3) För närmare uppgifter om metoder och antaganden för denna indikator hänvisas till: http://www.doingbusiness.org/methodology.
Genomsnitt för svaren på fråga Q7B_a. "[Banklån]: Om du ansökt och försökt förhandla om denna typ av finansiering under de senaste sex månaderna, vad blev resultatet?". Svaren poängsattes enligt följande: noll om ansökan beviljades i sin helhet, ett om den beviljades till 75 % eller mer, två om den beviljades till mindre än 75 %, tre om ansökan avvisades eller avslogs. Om ansökan fortfarande var under behandling, eller svaret var okänt, uppgavs det att värde saknades.
5) Befolkningsandel i åldern 15–64 år med högre utbildning.
6) Befolkningsandel i åldern 20–24 år med minst gymnasieutbildning.
7) Index: 0 = ingen reglering, 6 = mest reglering. För närmare uppgifter om metoderna för OECD:s indikatorer för produktmarknadsreglering hänvisas till:
http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm
8) Enkelt genomsnitt av regleringsindikatorerna för jurister, revisorer, arkitekter och ingenjörer.
9) Aggregerade OECD-indikatorer om reglering av energi, transport och kommunikation.
Källa: Europeiska kommissionen, Världsbanken – Doing Business (för verkställande av avtal och tidsåtgång för att starta ett företag), OECD (indikatorer för produktmarknadsreglering), och SAFE (små och medelstora företags ansökningar om banklån).
produktmarknaden) och SAFE (små och medelstora företags ansökningar om banklån).

Tabell C.6: **Grön tillväxt**

Grön tillväxtutveckling		2013	2014	2015	2016	2017	2018
Makroekonomisk utveckling							
Energiintensitet	kgoe/euro	0,13	0,12	0,11	0,12	0,11	-
Koldioxidintensitet	kg/euro	0,14	0,14	0,13	0,12	0,12	-
Resursintensitet (motpost till resursproduktivitet)	kg/euro	0,58	0,57	0,54	0,55	0,55	0,57
Avfallsintensitet	kg/euro	-	0,42	-	0,33	-	-
Energihandelsbalans	% av BNP	-1,5	-1,3	-0,8	-0,8	-0,9	-1,2
Energivikt i HIKP	%	11,01	10,69	9,64	8,66	8,81	8,92
Skillnad mellan energiprisförändring och inflation	proc.enh.	-0,4	-2,5	-4,1	1,4	2,2	7,9
Real energienhetskostnad	% av föräd-lingsvärdet	11,1	10,3	10,5	10,8	-	-
Förhållandet mellan skatter på arbete och miljöskatter	kvot	0,08	0,10	0,10	0,09	0,08	-
Miljöskatter	% av BNP	2,3	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1
Sektorsspecifik utveckling							
Energiintensitet för industrin	kgoe/euro	0,13	0,12	0,12	0,12	0,11	-
Real energienhetskostnad för tillverkningsindustrin, utom raffinering	% av föräd-lingsvärdet	13,6	12,7	13,1	13,5	-	-
Andel energiintensiva industrier i ekonomin	% av BNP	8,90	8,86	8,34	8,31	8,31	-
Elpriser för medelstora industriella användare	euro/kWh	0,08	0,07	0,06	0,06	0,06	0,07
Gaspriser för medelstora industriella användare	euro/kWh	0,06	0,05	0,04	0,04	0,04	0,05
Offentlig FoU på energiområdet	% av BNP	0,03	0,04	0,03	0,04	0,03	0,03
Offentlig FoU på miljöområdet	% av BNP	0,02	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01
Återvinningsgrad för kommunalt avfall	%	48,2	49,3	47,5	48,4	46,8	45,8
Andel växthusgasutsläpp som omfattas av utsläppshandelssystemet*	%	36,3	35,9	36,2	37,7	37,7	37,8
Energiintensitet för transport	kgoe/euro	0,41	0,42	0,42	0,44	0,45	-
Koldioxidintensitet för transport	kg/euro	0,59	0,59	0,59	0,62	0,67	0,67
Tryggad energiförsörjning							
Energiimportberoende	%	32,8	32,2	29,3	32,3	26,6	-
Aggregerat leverantörskoncentrationsindex	HHI	16,6	21,8	20,3	21,6	15,4	-
Diversifiering av energimixen	HHI	30,5	31,6	33,5	31,2	32,7	-

Alla makrointensitetsindikatorer uttrycks som en andel av en fysisk kvantitet i förhållande till BNP (2010 års priser)
energiintensitet: inhemsk bruttoenergianvändning (i kg oljeekvivalenter, kgoe) dividerat med BNP (i euro)
Koldioxidintensitet: växthusgasutsläpp (i kg CO2-ekvivalenter) dividerat med BNP (i euro)
Resursintensitet: inhemsk materialkonsumtion (i kg) dividerat med BNP (i euro)
Avfallsintensitet: avfall (i kg) dividerat med BNP (i euro)
Energihandelsbalans: balansen mellan energiexport och energiimport, i % av BNP.
Energivikt i HIKP: andelen "energiposter" i användningskorgen som använts vid sammanställningen av HIKP.
Skillnad mellan energiprisförändring och inflation: energikomponent av HIKP, och total HIKP-inflation (årlig förändring i %).
Faktisk energikostnad: faktisk energikostnad i % av det totala förädlingsvärdet för ekonomin.
Energiintensitet för industrin: industrins slutliga energianvändning (i kgoe) dividerat med bruttoförädlingsvärdet för industrin (i euro 2010).
Faktisk energikostnad för tillverkningsindustrin, utom raffinering: faktisk kostnad i % av tillverkningsindustrins förädlingsvärde.
Andel energiintensiva industrier i ekonomin: de energiintensiva industriernas bruttoförädlingsvärde som andel av BNP.
El- och gaspriser för medelstora industriella användare: användningsintervall 500–20 000 MWh och 10 000–100 000 GJ. Exklusive moms.
Återvinningsgrad för kommunalt avfall: mängden kommunalt avfall som återvinns och komposteras, jämfört med den totala mängden kommunalt avfall.
Offentlig FoU på energiområdet eller på miljöområdet: statliga utgifter för FoU för dessa kategorier uttryckt i % av BNP.
Andel växthusgasutsläpp som omfattas av utsläppshandel (ej luftfart): baserat på medlemsstaternas uppgifter om växthusgasutsläpp
(exkl. markanvändning, förändrad markanvändning och skogsbruk) till Europeiska miljöbyrån.
Energiintensitet transporter: slutlig energianvändning för transporter inbegripet internationell luftfart (kgoe) dividerat med bruttoförädlingsvärdet inom transport- och lagersektorn (i 2010 års penningvärde, euro).
Koldioxidintensitet för transport: Växthusgasutsläpp inom transport- och lagersektorn dividerat med bruttoförädlingsvärdet inom transport- och lagersektorn (i 2010 års penningvärde, euro).
Energiimportberoende: nettoenergiimport dividerat med inhemsk bruttoenergianvändning inkl. internationella bunkerbränslen.
Aggregerat leverantörskoncentrationsindex: Herfindahls index för olja, gas och kol. Lägre siffror indikerar större diversifiering och därmed lägre risk.
Diversifiering av energimixen: Herfindahls index för naturgas, oljeprodukter totalt, kärnvärme, förnybar energi och fasta bränslen. Lägre värden tyder på större diversifiering.
* Europeiska kommissionen och Europeiska miljöbyrån – preliminära uppgifter 2018.
Källa: Europeiska kommissionen och Europeiska miljöbyrån (andel växthusgasutsläpp som omfattas av utsläppshandelssystemet), Europeiska kommissionen (miljöskatter i förhållande till skatter på arbete och BNP) och Eurostat (alla övriga indikatorer).

BILAGA D: INVESTERINGSRIKTLINJER FÖR FONDEN FÖR EN RÄTTVIS OMSTÄLLNING 2021–2027 FÖR SVERIGE

På grundval av kommissionens förslag presenteras i denna bilaga([42]) de preliminära synpunkterna från kommissionens avdelningar om prioriterade investeringsområden och ramvillkor för ett effektivt genomförande av investeringar via Fonden för en rättvis omställning i Sverige under perioden 2021–2027. De prioriterade investeringsområdena har fastställts med stöd av den bredare analys av områden i Sverige som kommer att ställas inför allvarliga socioekonomiska svårigheter till följd av unionens omställning till en klimatneutral ekonomi senast 2050, vilken bedöma i rapporten. Denna bilaga ska ligga till grund för en dialog mellan Sverige och kommissionens avdelningar och ge medlemsstaterna relevant vägledning i utformningen av de territoriella planer för en rättvis omställning som ska ligga till grund för programplaneringen under Fonden för en rättvis omställning. Investeringarna med stöd från Fonden för en rättvis omställning kompletterar de som gjorts med sammanhållningspolitiska medel för vilka riktlinjer gavs i form av bilaga D till 2019 års landsrapport för Sverige ([43]).

I Sverige är de glesbefolkade regionerna i Norrbottens och Västerbottens län i regionen Övre Norrland beroende av industrier som använder fossila bränslen i processer vars växthusgasintensitet avsevärt överstiger EU-genomsnittet.

Stålindustrins koldioxidintensitet i regionen Övre Norrland visar hur stor utmaningen att minska koldioxidutsläppen är och att denna industri sannolikt måste genomföra betydande omstruktureringar senast 2030. Det finns en risk för negativa konsekvenser för de omkring 4 000 personer som är direkt sysselsatta i produktionen, samt ytterligare konsekvenser för underleverantörer och den regionala ekonomin. En omstrukturering som tar hänsyn till sociala aspekter kommer att kräva nya innovativa lösningar i hela värdekedjan. På grundval av denna preliminära bedömning förefaller det motiverat att Fonden för en rättvis omställning koncentrerar sina insatser till den regionen.

Strategin för smart specialisering ([44]) utgör en viktig ram för att fastställa vilka innovationer som ska prioriteras för att stödja omställningen av ekonomin. För att hantera dessa utmaningar i samband med omställningen har det fastställts vilka investeringar som krävs för att diversifiera och modernisera den regionala ekonomin. Fonden för en rättvis omställning kan särskilt inriktas på åtgärder inom följande områden:

- Produktiva investeringar i små och medelstora företag, inklusive uppstartsföretag, som leder till ekonomisk diversifiering och omställning.
- Investeringar i skapandet av nya företag, bl.a. genom företagskuvöser och konsulttjänster.
- Investeringar i forskning och innovation och främjande av överföring av avancerad teknik.
- Investeringar i användning av teknik och infrastruktur för ren energi, minskning av växthusgasutsläpp, energieffektivitet och förnybar energi.
- Investeringar för att främja cirkulär ekonomi, bl.a. genom åtgärder för att förebygga och minska avfall, resurseffektivitet, återanvändning och återvinning samt för
- kompetenshöjning och omskolning av arbetstagare.

([42]) Denna bilaga ska beaktas tillsammans med kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om Fonden för en rättvis omställning 2021–2027 (COM (2020) 22) och kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden+, Sammanhållningsfonden samt Europeiska havs- och fiskerifonden, och om finansiella regler för dessa fonder och Asyl- och migrationsfonden, Fonden för inre säkerhet samt instrumentet för gränsförvaltning och visering (COM (2020) 23).
([43]) SWD(2019) 1026 final
([44]) Enligt definitionen i artikel 2.3 i förordning (EU) nr 223/2014.

Stålproduktionsanläggningar i denna region som utför uppgifter som förtecknas i bilaga I till direktiv 2003/87/EG, sysselsätter ett betydande antal personer och anläggningarnas verksamhet är i riskzonen på grund av deras höga växthusgasutsläpp. Stöd till investeringar för att minska utsläppen kan övervägas, under förutsättning att de leder till en avsevärd minskning av utsläppen (som ligger betydligt under de relevanta riktmärken som används för gratis tilldelning enligt direktiv 2003/87/EG) och på villkor att investeringarna är förenliga med den europeiska gröna given.

BILAGA E: E. FRAMSTEG MOT MÅLEN FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

Bedömning av Sveriges framsteg på kort sikt med målen för hållbar utveckling ([45])

I tabell E.1 visas uppgifterna för Sverige och EU-28 för de indikatorer som ingår i EU:s indikator för målen för hållbar utveckling vilka används av Eurostat för att övervaka framstegen mot målen för hållbar utveckling i en EU-kontext ([46]). Eftersom den kortsiktiga tendensen på EU-nivå bedöms över en 5-årsperiod presenteras både värdet i början av perioden och det senast tillgängliga värdet. Indikatorerna uppdateras regelbundet i det särskilda avsnittet för indikatorer för hållbar utveckling på Eurostats webbplats.

Tabell E.1: **Indikatorer för mätning av Sveriges framsteg med målen för hållbar utveckling**

Globalt mål / Delmål	Indikator	Enhet	Sverige				EU-28|			
			Start		Senast		Start		Senast	
			år	värde	år	värde	år	värde	år	värde
Globalt mål 1 – Ingen fattigdom										
Mångdimensionell fattigdom	Risk för fattigdom eller social utestängning	% av befolkningen	2013	18,3	2018	18,0	2013	24,6	2018	21,9
	Fattigdomsrisk efter sociala transfereringar	% av befolkningen	2013	16,0	2018	16,4	2013	16,7	2018	17,1
	Allvarlig materiell fattigdom	% av befolkningen	2013	1,9	2018	1,6	2013	9,6	2018	5,8
	Andel som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet	% av befolkningen i åldern 0–59 år	2013	9,4	2018	9,1	2013	11,0	2018	8,8
	Fattigdomsrisk bland förvärvsarbetande	% av befolkningen i åldern 18 och uppåt	2013	7,6	2018	7,0	2013	9,0	2018	9,5
Grundläggande behov	Andel som bor i bostäder med läckande tak, fuktiga väggar, golv eller grunder, eller med röta i fönster- och dörrkarmar	% av befolkningen	2013	7,7	2018	7,8	2013	15,6	2018	13,9
	Andel som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov	% av befolkningen i åldern 16 och uppåt	2013	2,1	2018	1,5	2013	3,7	2018	2,0
	Andel som varken har badkar, dusch eller vattentoalett inomhus i sitt hushåll	% av befolkningen	–	–	–	–	2013	2,2	2018	1,7
	Andel som inte kan värma upp sitt hem tillräckligt	% av befolkningen	2013	0,9	2018	2,3	2013	10,7	2018	7,3
	Trångboddhet	% av befolkningen	2013	13,0	2018	15,2	2013	17,0	2018	15,5
Globalt mål 2 – Ingen hunger										
Undernäring	Fetma	% av befolkningen i åldern 18 och uppåt	2014	14,0	2017	–	2014	15,9	2017	15,2
Hållbar jordbruks-produktion	Faktorinkomst per årlig arbetsenhet inom jordbruket	euro, kedjelänkade volymer (2010)	2012	24.674	2017	27.785	2012	14.865	2017	17.304
	Statligt stöd till jordbruksrelaterad forskning och utveckling	miljoner euro	2013	52,9	2018	42,8	2013	3.048,6	2018	3.242,5
	Ekologiskt odlad areal	% av utnyttjad jordbruksareal	2013	16,5	2018	20,3	2013	5,7	2018	7,5
	Bruttobalans för kväve på jordbruksmark	kg per hektar	2012	32	2017	35	2010	49	2015	51
Jordbruks-produktionens miljöeffekter	Ammoniakutsläpp från jordbruket	kg per hektar utnyttjad jordbruksareal	2012	15,2	2017	15,6	2011	19,7	2016	20,3
	Nitrat i grundvatten	mg NO_3 per liter	–	–	–	–	2012	19,2	2017	19,1
	Skattad jorderosion orsakad av vatten	km^2	2010	2.527,4	2016	2.501,5	2010	207.232,2	2016	205.294,5
	Index för fågelarter i odlingslandskapet	index 2000 = 100	–	–	–	–	2013	83,9	2018	80,7
Globalt mål 3 – God hälsa och välbefinnande										
Ett hälsosamt liv	Förväntad livslängd vid födseln	år	2012	81,8	2017	82,5	2012	80,3	2017	80,9
	Andel människor med god eller mycket god upplevd hälsa	% av befolkningen i åldern 16 och uppåt	2013	79,7	2018	76,1	2013	67,3	2018	69,2
Hälsofaktorer	Andel rökare	% av befolkningen i åldern 15 och uppåt	2012	13	2017	7	2014	26	2017	26
	Fetma	% av befolkningen i åldern 18 och uppåt	2014	14,0	2017	–	2014	15,9	2017	15,2
	Befolkning i hushåll som upplever bullerstörning	% av befolkningen	2013	12,9	2018	17,0	2013	18,8	2018	18,3
	Exponering för luftföroreningar i form av fina partiklar ($PM_{2,5}$)	$\mu g/m^3$	2012	6,0	2017	5,4	2012	16,8	2017	14,1
Dödsorsaker	Dödsfall på grund av kroniska sjukdomar	antal per 100 000 personer under 65 år	2011	88,1	2016	78,7	2011	132,5	2016	119,0
	Dödsfall på grund av tuberkulos, hiv och hepatit	dödsfall per 100 000 personer	2011	1,4	2016	1,0	2011	3,4	2016	2,6
	Omkomna i arbetsolyckor	antal per 100 000 anställda	2012	0,98	2017	0,90	2012	1,91	2017	1,65
	Omkomna i trafikolyckor	antal döda	2012	285	2017	253	2012	28.231	2017	25.257
Tillgång till hälso- och sjukvård	Andel som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov	% av befolkningen i åldern 16 och uppåt	2013	2,1	2018	1,5	2013	3,7	2018	2,0

(Fortsättning på nästa sida)

([45]) Uppgifter inhämtades den 9 februari 2020 från Eurostats databas (EU:s officiella indikatorer för målen för hållbar utveckling; Se https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/main-tables).

([46]) EU:s indikator för målen för hållbar utveckling har i lämplig grad anpassats till FN:s förteckning över globala indikatorer, med hänsyn till att FN:s indikatorer väljs för global rapportering och är därför inte alltid relevanta i ett EU-sammanhang. EU:s indikatorer för målen för hållbar utveckling har starka kopplingar till EU:s politiska initiativ.

Tabell (fortsättning)

Globalt mål / Delmål	Indikator	Enhet	Sverige				EU-28|			
			Start		Senast		Start		Senast	
			år	värde	år	värde	år	värde	år	värde
Globalt mål 4 – God utbildning för alla										
Grundskole-utbildning	Unga med högst grundskoleutbildning	% av befolkningen i åldern 18–24 år	2013	7,1	2018	7,5	2013	11,9	2018	10,6
	Förskoleverksamhet	% av barn mellan 4 år och ålder för skolplikt	2012	95,9	2017	96,3	2012	94,0	2017	95,4
	Dåliga kunskaper i läsning	% av 15-åriga elever	2015	18,4	2018	18,4	2015	19,7	2018	21,7
	Unga som varken arbetar eller studerar	% av befolkningen i åldern 15–29 år	2013	7,9	2018	6,9	2013	15,9	2018	12,9
Högre utbildning	Andel av befolkningen med högre utbildning	% av befolkningen i åldern 30–34 år	2013	48,3	2018	51,8	2013	37,1	2018	40,7
	Sysselsättningsgrad för nyutexaminerade	% av befolkningen i åldern 20–34 år	2013	84,9	2018	88,1	2013	75,4	2018	81,7
Vuxenutbildning	Andel vuxna som deltar i utbildning	% av befolkningen i åldern 25–64 år	2013	28,4	2018	31,4	2013	10,7	2018	11,1
Globalt mål 5 – Jämställdhet										
Könsrelaterat våld	Fysiskt och sexuellt våld som kvinnor utsatts för under den senaste tolvmånadersperioden före intervjun	% av kvinnor	–	–	2012	11	–	–	2012	8
Utbildning	Skillnad mellan kvinnor och män – unga med högst grundskoleutbildning	procentenheter, personer i åldern 18–24 år	2013	1,7	2018	2,8	2013	3,4	2018	3,3
	Skillnad mellan kvinnor och män – personer med högre utbildning	procentenheter, personer i åldern 30-34 år	2013	13,4	2018	14,0	2013	8,5	2018	10,1
	Skillnad mellan kvinnor och män – sysselsättningsgrad för nyutexaminerade	procentenheter, personer i åldern 20-34 år	2013	0,7	2018	2,3	2013	4,4	2018	3,4
Sysselsättning	Ojusterad löneskillnad mellan kvinnor och män	% av måns genomsnittliga bruttotimlön	2012	15,5	2017	12,6	2012	17,4	2017	16,0
	Skillnad i sysselsättning mellan kvinnor och män	procentenheter, personer i åldern 20-64 år	2013	5,0	2018	4,2	2013	11,7	2018	11,6
	Skillnad mellan kvinnor och män i den ekonomiskt inaktiva befolkningen på grund av omsorgsansvar	procentenheter, personer i åldern 20-64 år	2013	8,5	2018	8,7	2013	25,5	2018	27,1
Ledarskap	Mandat som innehas av kvinnor i nationella parlament och regeringar	% av mandaten	2014	43,6	2019	46,7	2014	27,2	2019	31,5
	Kvinnliga ledande befattningshavare	% av högsta ledningen	2014	27,6	2019	37,1	2014	20,2	2019	27,8
Globalt mål 6 – Rent vatten och sanitet										
Sanitet	Andel som varken har badkar, dusch eller vattentoalett inomhus i sitt hushåll	% av befolkningen	–	–	–	–	2013	2,2	2018	1,7
	Befolkning ansluten till minst sekundär rening av avloppsvatten	% av befolkningen	2012	95,0	2017	95,0	–	–	–	–
Vattenkvalitet	Biokemisk syreförbrukning i vattendrag	mg O_2 per liter	–	–	–	–	2012	2,06	2017	2,00
	Nitrat i grundvatten	mg NO_3 per liter	–	–	–	–	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfat i vattendrag	mg PO_4 per liter	2012	0,010	2017	0,007	2012	0,096	2017	0,093
	Badplatser i inlandet med utmärkt vattenkvalitet	% badplatser med utmärkt vattenkvalitet	2013	64,8	2018	86,5	2013	76,5	2018	80,8
Effektiv vatten-användning	Vattenexploateringsindex	% av det långsiktiga medelvärdet för tillgängligt vatten	2010	1,4	2015	1,2	–	–	–	–
Globalt mål 7 – Hållbar energi för alla										
Energ-ianvändning	Primärenergianvändning	miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe)	2013	46,4	2018	46,8	2013	1.577,4	2018	1.551,9
	Slutlig energianvändning	miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe)	2013	31,9	2018	32,0	2013	1.115,5	2018	1.124,1
	Slutlig energianvändning i hushållen per capita	kg oljeekvivalenter	2013	802	2018	736	2013	605	2018	552
	Energiproduktivitet	euro per kg oljeekvivalenter	2013	7,5	2018	8,5	2013	7,6	2018	8,5
	Energianvändningens växthusgasintensitet	index 2000 = 100	2012	78,3	2017	70,5	2012	91,5	2017	86,5
Energi-försörjning	Andel förnybar energi i slutlig energianvändning (brutto)	%	2013	50,8	2018	54,6	2013	15,4	2018	18,0
	Beroende av energiimport	% av import i tillgänglig bruttoenergi	2013	32,8	2018	29,0	2013	53,2	2018	55,7
Tillgång till ekonomiskt överkomlig energi	Andel som inte kan värma upp sitt hem tillräckligt	% av befolkningen	2013	0,9	2018	2,3	2013	10,7	2018	7,3

(Fortsättning på nästa sida)

Tabell (fortsättning)

Globalt mål / Delmål	Indikator	Enhet	Sverige				EU-28|			
			Start		Senast		Start		Senast	
			år	värde	år	värde	år	värde	år	värde
Globalt mål 8 – Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt										
Hållbar ekonomisk tillväxt	BNP per capita i fasta priser	euro per capita, kedjelänkade volymer (2010)	2013	40.360	2018	43.810	2013	25.750	2018	28.280
	Investeringar som andel av BNP	% av BNP	2013	22,7	2018	25,9	2013	19,5	2018	20,9
	Resursproduktivitet	euro/kg, kedjelänkade volymer (2010)	2013	1,71	2018	1,73	2013	1,98	2018	2,04
Sysselsättning	Unga som varken arbetar eller studerar	% av befolkningen i åldern 15–29 år	2013	7,9	2018	6,9	2013	15,9	2018	12,9
	Sysselsättningsgrad	% av befolkningen i åldern 20–64 år	2013	79,8	2018	82,4	2013	68,4	2018	73,2
	Långtidsarbetslöshet	% av arbetskraften	2013	1,4	2018	1,1	2013	5,1	2018	2,9
	Skillnad mellan kvinnor och män i den ekonomiskt inaktiva befolkningen på grund av omsorgsansvar	procentenheter, personer i åldern 20-64 år	2013	8,5	2018	8,7	2013	25,5	2018	27,1
Anständiga arbetsvillkor	Omkomna i arbetsolyckor	antal per 100 000 anställda	2012	0,98	2017	0,90	2012	1,91	2017	1,65
	Fattigdomsrisk bland förvärvsarbetande	% av befolkningen	2013	7,6	2018	7	2013	9	2018	9,5
Globalt mål 9 – Hållbar industri, innovationer och infrastruktur										
FoU och innovation	Inhemska bruttoutgifter för FoU	% av BNP	2013	3,27	2018	3,31	2013	2,01	2018	2,12
	Sysselsättning i hög- och medelhögteknologisk tillverkning och kunskapsintensiva tjänster	% av total sysselsättning	2013	56,1	2018	58,2	2013	45,0	2018	46,1
	Personal inom FoU	% av arbetskraften	2013	1,63	2018	1,75	2013	1,15	2018	1,36
	Patentansökningar till Europeiska patentverket (EPO)	antal	2012	3.086	2017	2.833	2012	56.772	2017	54.649
Hållbara transporter	Bussars och tågs andel av totala persontransporter	% av totala antalet personkilometer på land	2012	16,4	2017	16,7	2012	17,2	2017	16,7
	Andel transporter på järnväg och inre vattenvägar av totala godstransporterna	% av totala antalet tonkilometer godstransporter på land	2012	35,8	2017	30,2	2012	25,4	2017	23,3
	Genomsnittligt koldioxidutsläpp per km för nya personbilar	g CO_2 per km	2013	133,2	2018	122,2	2014	123,4	2018	120,4
Globalt mål 10 – Minskad ojämlikhet										
Ojämlikhet inom länder	Relativt medianvärde för fattigdomsklyftan	% avstånd till fattigdomsgränsen	2013	19,2	2018	19,9	2013	23,8	2018	24,6
	Inkomstfördelning	förhållande mellan övre och undre inkomstkvintil	2013	4,0	2018	4,1	2013	5,0	2018	5,2
	Inkomstandel för de fattigaste 40 % av befolkningen	% av inkomsten	2013	23,3	2018	22,8	2013	21,1	2018	21,0
	Fattigdomsrisk efter sociala transfereringar	% av befolkningen	2013	16,0	2018	16,4	2013	16,7	2018	17,1
Ojämlikhet mellan länder	Köpkraftjusterad BNP per capita	Reala utgifter per capita (i köpkraftsstandard)	2013	33.900	2018	37.300	2013	26.800	2018	31.000
	Hushållens disponibla bruttoinkomst per capita, justerad	Köpkraftsstandard per invånare	2013	23.018	2018	24.658	2013	20.392	2018	22.824
	Finansiering till utvecklingsländer	miljoner euro, löpande priser	2012	11.018	2017	6.233	2012	147.962	2017	155.224
	Import från utvecklingsländer	miljoner euro, löpande priser	2013	13.762	2018	16.835	2013	817.475	2018	1.013.981
Migration och social delaktighet	Asylansökningar	Positiva beslut i första instans, per miljon invånare	2013	2.501	2018	1.046	2013	213	2018	424
Globalt mål 11 – Hållbara städer och samhällen										
Livskvalitet i städer och samhällen	Trångboddhet	% av befolkningen	2013	13,0	2018	15,2	2013	17,0	2018	15,5
	Befolkning i hushåll som upplever bullerstörning	% av befolkningen	2013	12,9	2018	17,0	2013	18,8	2018	18,3
	Exponering för luftföroreningar i form av fina partiklar ($PM_{2,5}$)	µg/m^3	2012	6,0	2017	5,4	2012	16,8	2017	14,1
	Andel som bor i bostäder med läckande tak, fuktiga väggar, golv eller grunder, eller med röta i fönster- och dörrkarmar	% av befolkningen	2013	7,7	2018	7,8	2013	15,6	2018	13,9
	Befolkning som rapporterar förekomst av brott, våld eller skadegörelse i sitt område	% av befolkningen	2013	10,1	2018	14,4	2013	14,5	2018	12,7
Hållbara transporter	Omkomna i trafikolyckor	antal döda	2012	285	2017	253	2012	28.231	2017	25.257
	Bussars och tågs andel av totala persontransporter	% av totala antalet personkilometer på land	2012	16,4	2017	16,7	2012	17,2	2017	16,7
Negativ miljöpåverkan	Tätortsareal per capita	m^2	2009	1.718,0	2015	2.343,8	2012	625,0	2015	653,7
	Materialåtervinningsgrad för kommunalt avfall	% av totalt genererat avfall	2013	48,2	2018	45,8	2013	41,7	2018	47,0
	Befolkning ansluten till minst sekundär rening av avloppsvatten	% av befolkningen	2012	95,0	2017	95,0	–	–	–	–

(Fortsättning på nästa sida)

Tabell (fortsättning)

Globalt mål / Delmål	Indikator	Enhet	Sverige				EU-28			
			Start		Senast		Start		Senast	
			år	värde	år	värde	år	värde	år	värde
Globalt mål 12 – Hållbar konsumtion och produktion										
Frikoppling av miljöpåverkan från ekonomisk tillväxt	Användning av giftiga kemikalier	miljoner ton	–	–	–	–	2013	300,3	2018	313,9
	Resursproduktivitet	euro/kg, kedjelänkade volymer (2010)	2013	1,71	2018	1,73	2013	1,98	2018	2,04
	Genomsnittligt koldioxidutsläpp per km för nya personbilar	g CO_2 per km	2013	133,2	2018	122,2	2014	123,4	2018	120,4
	Energiproduktivitet	euro per kg oljeekvivalenter	2013	7,5	2018	8,5	2013	7,6	2018	8,5
Energi-användning	Primärenergianvändning	miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe)	2013	46,4	2018	46,8	2013	1.577,4	2018	1.551,9
	Slutlig energianvändning	miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe)	2013	31,9	2018	32,0	2013	1.115,5	2018	1.124,1
	Andel förnybar energi i slutlig energianvändning (brutto)	%	2013	50,8	2018	54,6	2013	15,4	2018	18,0
Avfalls-generering och avfallshantering	Användning av återvunnet material	% av insatsvaror för inhemsk användning	2012	8,2	2017	6,5	2012	11,5	2017	11,7
	Generering av avfall exkl. mineralavfall	kg per capita	2012	1.920	2016	2.136	2012	1.716	2016	1.772
	Materialåtervinningsgrad för avfall exkl. mineralavfall	% av totalt hanterat avfall	2012	53	2016	49	2012	55	2016	57
Globalt mål 13 – Bekämpa klimatförändringen										
Begränsning av klimat-förändringar	Utsläpp av växthusgaser	index 1990 = 100	2012	81,3	2017	76,3	2012	82,1	2017	78,3
	Energianvändningens växthusgasintensitet	index 2000 = 100	2012	78,3	2017	70,5	2012	91,5	2017	86,5
	Primärenergianvändning	miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe)	2013	46,4	2018	46,8	2013	1.577,4	2018	1.551,9
	Slutlig energianvändning	miljoner ton oljeekvivalenter (Mtoe)	2013	31,9	2018	32,0	2013	1.115,5	2018	1.124,1
	Andel förnybar energi i slutlig energianvändning (brutto)	%	2013	50,8	2018	54,6	2013	15,4	2018	18,0
	Genomsnittligt koldioxidutsläpp per km för nya personbilar	g CO_2 per km	2013	133,2	2018	122,2	2014	123,4	2018	120,4
Klimatpåverkan	Medeltemperaturens avvikelse nära markytan i EU	avvikelse i °C, jämfört med medeltemperaturen under perioden 1850–1899	–	–	–	–	2013	1,4	2018	2,1
	Klimatrelaterade ekonomiska förluster	miljarder euro, i 2017 års penningvärde	–	–	–	–	2012	2.719	2017	2.649
	Genomsnittlig surhet i havet	pH-värde	–	–	–	–	2013	8,06	2018	8,06
Stöd till klimatåtgärder	Bidrag till det internationella åtagandet om 100 miljarder US-dollar till klimatrelaterade utgifter	miljoner euro, löpande priser	–	–	2017	515,0	–	–	2017	20.388,7
Globalt mål 14 – Hav och marina resurser										
Havens hälsa	Badplatser vid havet med utmärkt vattenkvalitet	% badplatser med utmärkt vattenkvalitet	2013	53,4	2018	61,9	2013	85,5	2018	87,1
	Genomsnittlig surhet i havet	pH-värde	–	–	–	–	2013	8,06	2018	8,06
Marin naturvård	Areal marina områden som utsetts inom Natura 2000	km^2	2013	9.329	2018	20.243	2013	251.566	2018	551.899
Hållbart fiske	Trender för fiskbeståndens bedömda biomassa	index 2003 = 100	–	–	–	–	2012	110,0	2017	136,0
	Bedömda fiskbestånd där fiskedödligheten för maximal hållbar avkastning (F_{msy}) överskrids	% bestånd där fiskedödligheten för maximal hållbar avkastning överskrids ($F > F_{msy}$)	–	–	–	–	2012	52,9	2017	42,7
Globalt mål 15 – Ekosystem och biologisk mångfald										
Ekosystemens tillstånd	Andel skogsareal	% av total landareal	2009	64,6	2015	66,5	2012	40,3	2015	41,6
	Biokemisk syreförbrukning i vattendrag	mg O_2 per liter	–	–	–	–	2012	2,06	2017	2,00
	Nitrat i grundvatten	mg NO_3 per liter	–	–	–	–	2012	19,2	2017	19,1
	Fosfat i vattendrag	mg PO_4 per liter	2012	0,010	2017	0,007	2012	0,096	2017	0,093
Markförstöring	Index för hårdgörning av mark	index 2006 = 100	2009	101,2	2015	103,4	2009	101,7	2015	104,2
	Skattad jorderosion orsakad av vatten	km^2	2010	2.527,4	2016	2.501,5	2010	207.232,2	2016	205.294,5
	Tätortsareal per capita	m^2	2009	1.718,0	2015	2.343,8	2012	625,0	2015	653,7
Biologisk mångfald	Areal terrestra områden som utsetts inom Natura 2000	km^2	2013	57.410	2018	55.611	2013	787.766	2018	784.252
	Index för vanliga fåglar	index 2000 = 100	–	–	–	–	2013	94,7	2018	93,5
	Index för fjärilar i gräsmarker	index 2000 = 100	–	–	–	–	2012	72,2	2017	74,1

(Fortsättning på nästa sida)

Tabell (fortsättning)

Globalt mål / Delmål	Indikator	Enhet	Sverige				EU-28			
			Start		Senast		Start		Senast	
			år	värde	år	värde	år	värde	år	värde
Globalt mål 16 – Fredliga och inkluderande samhällen										
Fred och personlig säkerhet	Dödlighet p.g.a. mord och dråp	dödsfall per 100 000 personer	2011	0,8	2016	0,9	2011	0,9	2016	0,6
	Befolkning som rapporterar förekomst av brott, våld eller skadegörelse i sitt område	% av befolkningen	2013	10,1	2018	14,4	2013	14,5	2018	12,7
	Fysiskt och sexuellt våld som kvinnor utsatts för under den senaste tolvmånadersperioden före intervjun	% av kvinnor	–	–	2012	11	–	–	2012	8
Möjlighet till rättslig prövning	Totala offentliga utgifter för domstolar	miljoner euro	2012	1.196	2017	1.303	2012	48.381	2017	51.027
	Upplevd självständighet hos rättsväsendet	% av befolkningen	2016	77	2019	79	2016	52	2019	56
Förtroende för institutioner	Korruptionsindex	rankningsskala 0 (omfattande korruption) till 100 (liten korruption)	2013	89	2018	85	–	–	–	–
	Befolkning med förtroende för Europaparlamentet	% av befolkningen	2013	56	2018	69	2013	39	2018	48
Globalt mål 17 – Genomförande och globalt partnerskap										
Globalt partnerskap	Offentligt utvecklingsbistånd som andel av bruttonationalinkomst	% av BNI	2013	1,01	2018	1,04	2013	0,43	2018	0,48
	EU:s finansiering till utvecklingsländer	miljoner euro, löpande priser	2012	11.018	2017	6.233	2012	147.962	2017	155.224
	EU:s import från utvecklingsländer	miljoner euro, löpande priser	2013	13.762	2018	16.835	2013	817.475	2018	1.013.981
Finansiell styrning inom EU	Offentlig bruttoskuld	% av BNP	2013	40,5	2018	38,8	2013	86,3	2018	80,4
	Miljöskatter/-avgifter och skatter på arbete som andel av de totala skatteintäkterna	% av de totala skatteintäkterna	2013	5,5	2018	4,8	2013	6,4	2018	6,1

Källa: Eurostat.

KÄLLOR

Andersen, T.M. (2019), *Inequality and economic performance*: *Bilaga 4 till Långtidsutredningen 2019*, SOU 2019:54, Stockholm

Andersson, J. (2019), ”Carbon Taxes and CO2 Emissions: Sweden as a Case Study”, *American Economic Journal: Economic Policy*, 11(4), s. 1–30.

Andrews, D. Criscuolo, C. and Gal, P. (2016), *The best versus the Rest: The Global Productivity Slowdown, Divergence across Firms and the Role of Public Policy*, OECD Productivity Working Papers 2016, nr 5.

Arbetsförmedlingen (2019a), *Arbetsmarknadsutsikterna våren 2019. Prognos för arbetsmarknaden 2019–2020*, Stockholm.

Arbetsförmedlingen (2019b), *Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2019. Prognos för arbetsmarknaden 2019–2021*, Stockholm.

Arevik, N. (2019), Allt fler lärare säger upp sig på grund av arbetsmiljön, *Lärarnas tidning* 11 februari 2019, Lärarförbundet (https://lararnastidning.se/allt-fler-larare-sager-upp-sig-pa-grund-av-arbetsmiljon)

Aspegren, H., Durán, J. och Masselink, M. (2019), *Pension reform in Sweden*: *sustainability and adequacy of public pensions*, ECFIN Economic brief 048, Europeiska kommissionen

Atomico (2019), *The State of European Tech 2019*, chapter 3.3 (https://2019.stateofeuropeantech.com)

Bauer, P. (2019), ”Role of Firm Demography in Productivity Growth”, ingår i Joint Research Centre (2019) *Productivity in Europe, JRC Technical Reports November 2019*, European Commission

Betz, F., Oprica, S., Peltonen, T och P. Sarlin (2014), ”Predicting distress in European banks”, *Journal of Banking & Finance* 45, pp. 225–24

Bjellerup, M. och Majtorp, L., (2019), The development of Swedish housing prices, Riksgälden Focus Report, 15 november 2019, Stockholm

Boverket (2019), *Bostadsmarknadsenkäten 2019*, Karlskrona.

Calmfors, L., Ek, S., Kolm, A. och Skedinger, P. (2019), *Kollektivavtal och lönebildning i en ny tid*, Dialogos, Stockholm

Calmfors, L. och N.S Gassen (red.) (2019), *Integrating immigrants into the Nordic labour markets*, Nordiska ministerrådet, Nordenshus, Köpenhamn

Cancerfonden (2019), Screening – vad är det?, (https://www.cancerfonden.se/om-cancer/screening-vad-ar-det).

Cedefop (2020 ännu opublicerad), *Developments in vocational education and training policy in 2015-19: Cedefop monitoring and analysis of VET policies* , Europeska unionens publikationskontor, Luxemburg

Emanuelsson, R., Katinic, G. och Spector, E. (2018), ”Utvecklingen på bostadsmarknaden och dess bidrag till hushållens skulder”, Riksbanken, *Ekonomiska kommentarer 2018*, nr 14 2018, Sveriges riksbank.

Engström, N. (2020), ”Nya utmanare på bolånemarknaden - Ökad konkurrens och möjlig räntepress”, Riksbanken, *Ekonomiska kommentarer* 2020, nr 1 2020, Sveriges riksbank

Espinoza, A. och Xie, Y. (2015), ”Labour Quality”, Statistikmyndigheten SCB, 27 april 2015.

Europeiska bankmyndigheten (2019), *2018 EU-wide stress test results*, (https://eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/2419200/126521e6-613f-45e4-af84-cbd3b854afc5/2018-EU-wide-stress-test-Results.pdf).

Europeiska kommissionen (2018), Landsrapport Sverige 2018, arbetsdokument från kommissionens avdelningar, SWD(2018) 225, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska kommissionen och arbetsgruppen om åldrande inom kommittén för ekonomisk politik, *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*, Institutional paper 079, Brussels.

Europeiska kommissionen (2019a), *Rapport om förvarningsmekanismen*, SWD(2018) 630, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska kommissionen (2019b), *Landsrapport Sverige 2019*, arbetsdokument från kommissionens avdelningar, SWD(2019) 150, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska kommission (2019c), *Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the assessment of recent alleged money laundering cases involving EU credit institutions*, rapport från kommissionen (2019) 373, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska kommissionen (2019d), *Education and Training Monitor 2019, Sweden*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiskan kommissionen (2019e), *Innovation Scoreboard*, https://interactivetool.eu/EIS/EIS_2.html#

Europeiska kommissionen (2019f), *Transport in the EU: Current trends and issues*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiskan kommissionen (2019g), *Assessment of the draft National Energy and Climate Plan of Sweden - Accompanying the document Commission Recommendation on the draft integrated National Energy and Climate Plan of Sweden covering the period 2021-2030* – Commission Staff Working Document (2019) 278, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska kommissionen (2020a), *Debt Sustainability Monitor 2019, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, European Economy Institutional Paper 120/2020*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska kommissionen (2020b), *SME access to finance in the EU countries 2019*, (https://ec.europa.eu/docsroom/documents/38442)

Europeiska kommissionen och Europeiskan centralbanken (2019), *Survey on the access to finance of enterprises (SAFE)*, https://ec.europa.eu/growth/access-to-finance/data-surveys_en

Europeiska investeringsbanken (2019), *EIB Group Survey on Investment and Investment Finance;* Country overview: *Sweden*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg

Europeiska systemrisknämnden (ESRB) (2019a), *Recommendation of the European Systemic Risk Board of 27 June 2019 on medium-term vulnerabilities in the residential real estate sector in Sweden*, ESRB/2019/9

Europeiska systemrisknämnden (ESRB) (2019b), *Methodologies for the assessment of real estate vulnerabilities and macroprudential policies: commercial real estate*, rapport, 17 december 2019

Europeiska systemrisknämnden (ESRB) (2019c), *Vulnerabilities in the residential real estate sectors of the EEA countries*, rapport, 23 september 2019

Finansinspektionen (2019a), ”Förtydligande kring effekten för svenska banker av reviderade Baselregler”, https://www.fi.se/sv/publicerat/nyheter/2019/fortydligande-kring-effekten-for-svenska-banker-av-reviderade-baselregler/

Finansinspektionen (2019b), *FI:s krav på likviditetstäckningskvot i enskilda valutor och diversifiering av säkerställda obligationer i likviditetsbufferten*, remisspromemoria, 5 mars 2019

Finansinspektionen (2019c), *Den kommersiella fastighetsmarknaden och finansiell stabilitet*, rapport, 28 maj 2019

Finansinspektionen (2019d), *FI:s arbete mot penningtvätt och finansiering av terrorism*, rapport, 15 november 2019

Finansinspektionen (2019e), *Den svenska bolånemarknaden (2019)*, rapport, 27 mars 2019

Finansinspektionen (2019f), *Stabiliteten i det finansiella systemet* (2019:2), rapport, 28 november 2019

Finansinspektionen (2019h), *Unga vuxnas ställning på bostadsmarknaden*, FI-analys 19, 17 november 2019.

Finansinspektionen (2020), *Ökade kapitalkrav för banklån till kommersiella fastigheter*, FI Dnr 19-14171, 28 januari 2020

Finanspolitiska rådet (2019), *Svensk finanspolitik 2019*, Stockholm.

Fredriksson, P. (2019), *Faktakunskaper betonas i förslaget till nya kursplaner*, DN Debatt, Dagens Nyheter, 24 September 2019, (https://www.dn.se/debatt/faktakunskaper-betonas-i-forslaget-till-nya-kursplaner/).

Fritzell, J., Bacchus Hertzman, J., Bäckman, O., Borg, I., Ferrarini, T. & Nelson, K. (2014) ”Sweden: Increasing Income Inequalities and Changing Social Relations” i Nolan, B., Salverda, W., Checchi, D., Marx, I., Mcknight, A., Tóth, I. och Van De Werfhorst, H. (red.) *Thirty Countries' Experiences*, Oxford University Press, Oxford

Giordani, P., Spector, E., och Zhang, X. (2017), ”A new early warning indicator of financial fragility in Sweden”, *Riksbankens ekonomiska kommentarer*, vol. 1

Global Entrepreneurship Monitor (2019), https://www.gemconsortium.org/

Regeringen (2019), *Regeringsförklaringen*, 21 januari 2019, https://www.regeringen.se/tal/20192/01/regeringsforklaringen-den-21-januari-2019/

Heyman, F., Norbäck, P-J, and Persson, L. (2018), ”Who Creates Jobs and Who Creates Productvity”, *Economic Letters*, 164, mars, s. 50-57.

Heyman, F., Norbäck, P-J, och Persson, L. (2019), ”The Turnaround of the Swedish Economy: Lessons from Large Business Sector Reforms”, *Cesifo Working papers* 7627/2019, april.

Holmberg, U., Janzén, H., Oscarius, L., van Santen, P. och Spector, E. (2015), ”En analys av räntebindningstiden på svenska bolån”, *Ekonomiska kommentarer* nr 7, 2015, Sveriges riksbank,

IRENA (2018), *Renewable Energy Perspectives for the European Union*, RE-MAP report, International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi

IRENA (2020), *Innovative solutions for 100% renewable power in Sweden*, International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi

Joint Research Centre (2019) *Productivity in Europe, JRC Technical Reports November 2019*, Europeska kommissionen

Justo, I., Hartley, J., Picos, F., och Riscado, S. (2019), Mortgage tax reform in Sweden: scope for a double dividend?, ECFIN Economic brief 049, Europeiska kommissionen

Keeley, B. (2015), *Income Inequality: The Gap Between Rich and Poor*, OECD Publishing, Paris.

Klimatspolitiska Rådet (2019), *Yearly Report 2019*, rapport nr 2, Stockholm

Konkurrensverket (2018), *Bättre konkurrens bostadsbyggandet*, Konkurrensverkets rapportserie 2018:7, Stockholm.

Lärarnas riksförbund, (2019a), *Gymnasielärarna som inte får sova. En undersökning om en orimlig arbetsbörda*, Lärarnas riksförbund, Stockholm (https://www.lr.se/download/18.39c4ed9c16b9b126dc41e968/1565952240549/gymnasielararna_som_inte_far_sova_LRUND176_201908.pdf).

Socialstyrelsen (2017), *Hemlöshet 2017 — omfattning och karaktär*, Stockholm.

Konjunkturinstitutet (2019b), *The Swedish Economy*, oktober.

Naturvårdsverket (2019), *Underlag till regeringens klimatpolitiska handlingsplan*, Rapport 6879, Stockholm

OECD (2015), *Sweden Country Survey 2015*, OECD Publishing, Paris

OECD (2019b), *PISA 2018 Results (Volume II): Where all Students Can succeed*, PISA, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/b5fd1b8f-en.

OECD (2019b), *PISA 2018 Results (Volume I): What Students Know and Can Do*, PISA, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/5f07c754-en.

OECD (2019c), *TALIS 2018 Results (Volume I):* Teachers and School Leaders as Lifelong Learners, TALIS (http://www.oecd.org/education/talis/).

OECD (2019d), OECD Ecoscope — *An economic lens on policies for growth and well-being; Sweden's schools: lessons from history to build a better future*, (https://oecdecoscope.blog/2019/03/29/swedens-schools-lessons-from-history-to-build-a-better-future/)

OECD (2019), *SME and Entrepreneurship Outlook 2019*, OECD Publishing, Paris.

OECD/EU (2019), *State of Health in the EU – Sweden: Country Health Profile 2019*, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Bryssels.

Regeringen (2019a, ”Skolpaket för att alla elever ska lära sig mer”, pressmeddelande, 13 september 2019 (https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/skolpaket-for-att-alla-elever-ska-lara-sig-mer/)

Regeringen (2019b), ”Reformering av lärarutbildningen”, pressmeddelande, 17 oktober 2019 (https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/10/reformering-av-lararutbildningen/)

Regeringen (2019c), ”Satsning på lärarassistenter fördubblas”, pressmeddelande, 11 september 2019 (https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/satsning-pa-lararassistenter-fordubblas/)

Regeringen (2019d), *Sweden's draft integrated national energy and climate plan. According to Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council on the Governance of the Energy Union and Climate Action* https://www.government.se/48ee21/contentassets/e731726022cd4e0b8ffa0f8229893115/swedens-draft-integrated-national-energy-and-climate-plan

Regeringen (2020), Sveriges integrerade nationella energi- och klimatplan. Rapportering enligt parlamentets och rådets förordning 2018/1999 om styrning av energiunionen och av klimatåtgärder https://www.regeringen.se/48edd1/globalassets/regeringen/dokument/sveriges-integrerade-nationella-energi-och-klimatplan-enligt-forordning-eu-2018-1999.pdf

Riksbanken (2019a), ”Remissvar angående FI:s krav på likviditetstäckningskvot i enskilda valutor och diversifiering av säkerställda obligationer i likviditetsbufferten”, 10 april 2019

Riksbanken (2019b), Finansiell stabilitet 2019:1

Ingenjörsvetenskapsakademien (2019), *FoU-barometer 2019* (https://www.iva.se/publicerat/ivas-fou-barometer-2019/)

SKL, Sveriges Kommuner och Landsting) (2018)**,** *Hälso- och sjukvårdsrapporten 2018: Öppna jämförelser*, Statens medieråd, Stockholm, https://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7585-637-7.pdf

SKL, Sveriges Kommuner och Landsting (2018), *Skolans rekryteringsutmaningar — lokala strategier och exempel*, Statens medieråd, Stockholm (https://webbutik.skl.se/sv/artiklar/skolans-rekryteringsutmaningar-.html).

SKL, Sveriges Kommuner och Landsting (2019a), *Uppdrag fullföljd utbildning*, Statens medieråd, Stockholm https://skr.se/skolakulturfritid/forskolagrundochgymnasieskola/uppdragfullfoljdutbildning.26377.html).

SKL, Sveriges kommuner och landsting (2019b), *Ekonomirapporten*, (Om kommunernas och regionernas ekonomi), Statens medieråd, Stockholm (https://skr.se/tjanster/merfranskr/rapporterochskrifter/publikationer/ekonomirapportenoktober2019.29716.html).

Santen, van, P. (2017), ”Drivers and implications of the strong growth in consumption loans”, Sveriges Riksbank staff memo, december.

Skolverket, (2019), ”Ny prognos: Fortsatt mycket stort behov av fler lärare”, pressmeddeelande 9 December 2019 (https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2019-12-09-ny-prognos-fortsatt-mycket-stort-behov-av-fler-larare)

Länstyrelsen i Skåne (2018), *Bostadsförsörjning mer än bostadsbyggande, Rapport 2018:3*, Länstyrelsen, Skåne.

Statens medieråd, (2019), *Ungar och medier 2019*, Stockholm: (https://statensmedierad.se/publikationer/ungarochmedier/ungarochmedier2019.3347.html)

Statistikmyndigheten SCB, (2019), *Investment Survey Third Quarter 2019*, 29 november 2019, Stockholm (https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/business-activities/business-investments/investment-survey/pong/statistical-news/investment-survey-third-quarter-2019/)

Svenskt Närinsliv (2019), *Ett utmanat Sverige - Arbetskraft utan bostäder*, Stockholm.

Svensson, L.E.O. (2019), "Housing price, housing debt, and macroeconomic risk: problems of macroprudential policy I, unpublished paper, accessible on https://larseosvensson.se.

Vetenskapsrådet (2019), *Forskningsbarometern 2019 Svensk forskning i internationell jämförelse*, Stockholm, https://www.vr.se/download/18.77b9d6db16ce4de8447570/1568638923750/2019%20Forskningsbarometer.pdf.

SOU (Statens offentliga utredningar) (2017), *Samling för skolan: Nationell strategi för kunskap och likvärdighet*, SOU 2017:35, Stockholm (http://www.sou.gov.se/wp-content/uploads/2017/04/SOU_2017_35_webb_Final-version.pdf)

SOU (2019a), *En ny riksbankslag*, SOU 2019:46, Stockholm, https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/11/sou-201946/).

SOU (2019b), *Sverige och bankunionen*, SOU 2019:52, Stockholm, https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/12/sou-201952/).

SOU (2019c), *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan, Utbildningsdepartementet*, SOU 2019:6, Stockholm, (https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/02/sou-20196/)/

SwedEnergy (Energiföretagen), (2019), *Färdplan for fossilfri konkurrenskraft: Elbranschen*, https://www.energiforetagen.se/globalassets/dokument/fardplaner/ffs_elbranschen_webb.pdf).

Wickström Östervall, Linnea (2019), *Lägre andel nyanlända kvinnor kommer till etableringen — Konsekvenser av tillfälliga uppehållstillstånd*, Arbetsförmedlingen, Stockholm

World Bank (2019), Carbon Pricing Dashboard, https://carbonpricingdashboard.worldbank.org/

Världsekonomiskt forum (2019), *The Global Competitiveness Report 2019*, Köln/Genève.